

eren dos estadistes, amb la diferència fonamental que un tenia un partit al darrera, l'altre no. Comorera el tenia. Es més, buscava la unitat monolítica a l'entorn de la política aprovada per la Conferència. La unitat havia fet néixer el partit i la unitat l'havia d'enfortir en un partit monolític, bolxevic, com li agradava dir.

Segons l'informe d'organització presentat per Miquel Valdés a la Conferència (*), el PSUC comptava amb 60.000 militants, essent l'organització de Barcelona la més nombrosa, amb 15.000 (728). El PSUC s'organitzava sota el principi del centralisme democràtic: de l'elecció dels òrgans superiors pels òrgans inferiors; de la unitat d'acció a partir de la política acordada pels òrgans superiors, específicament, el Comité Central i el Comité Executiu; del partit monolític "que no tolera al seu si ni grups ni fraccions" (729). S'estructurava en base a la cèl.lula, com col·lectiu de base i element fonamental per fer del partit una organització activa de cara enfora, arrelada a la societat civil. Damunt de les cèl.lules hi havia les organitzacions locals o de radi amb el corresponent Comité de radi i les comarcals amb els Comitès comarcals. No es formalitzava l'existència de Comitès de vegueria per considerar-ho un excessiu organicisme i allunyament de les organitzacions de base amb el Comité Central. En tot cas, la unitat

(*) L'informe presentat per Miquel Valdés havia estat preparat per la secretaria d'organització del Comité Central, i, especialment, per Josep Marlés, Pere Esteve i Felip Garcia "Matas". El primer acabaria reemplaçant a Miquel Valdés en els darrers dies de la guerra quan aquest flaquejà i s'ensorrà moralment.

econòmica i administrativa que constituïa la vegueria podia fer necessària la reunió periòdica dels comités comarcals convocada i dirigida pel Comité Central.

La composició social del PSUC es distribuïa amb un 62% d'obriers industrials, un 20 % de camperols, un 16% d'as salariats no industrials i un 2% de propietaris industrials. S'havia de fer notar la minsa proporció de dones militants que estava a l'entorn del 5%. Dels 1086 municipis que existien a Catalunya, el PSUC tenia orga nització a 685 i comptava amb 1266 cèl.lules a tot Ca talunya de les quals 499 eren d'empresa i 767 de barri ada o localitat. Les comarques on el PSUC tenia major incidència eren el Baix Llobregat amb 44 cèl.lules d'em presa i 48 de barriada; Maresma, amb 62 d'empresa; Ba ges, amb 20 d'empresa i 27 de barriada; Gironès, amb 27 d'empresa i 11 de barriada; Baix Camp, amb 11 d'empre sa i 24 de barriada; Segrià, amb 2 d'empresa i 88 de barriada (730).

L'organització de Barcelona comptava amb 15.000 mili tants, sense comptar els 7000 voluntaris mobilitzats per les lleves. El 70% eren obrers industrials. Hi ha via 426 cèl.lules, de les quals 228 eren d'empresa i 198 de barriada. Les cèl.lules d'empresa podien arri bar a tenir entre 50 i 250 militants, sobretot al sec tor metal.lúrgic i en general a les indústries de guer ra. On tenia menys força era a la indústria Tèxtil(731).

Una de les qüestions organitzatives més importants, no recollides en el discurs de Miquel Valdés però discu ti des en les sessions de la Conferència, era l'estructu ració dels òrgans superiors del PSU. El tema tenia es pecial transcendència perquè fins aleshores l'únic òr-

gan de direcció existent era el Comité Executiu que havia fet les funcions de Comité Central fins que aquest fos elegit (*). El problema de fons estava en superar la representació paritària, per tal d'aconseguir que el PSU deixés d'estar compostat en els òrgans dirigents en funció dels quatre partits d'origen. Si es volia consolidar la unificació, el primer que calia fer era donar-la per feta i formar els òrgans de direcció amb independència de la procedència del militants. El no Co-

(*) Hi ha molta confusió sobre el primer Comité Central del PSU, l'origen de la qual està en la documentació procedent dels escindits del PSU en els anys 40. Hi ha qui arriba a afirmar que Antoni López Raimundo o Lina Odena, morts els primers dies de la guerra, eren membres del Comité Central, o que aquest tenia un nombre de 80 membres. Res d'això és cert. L'únic òrgan de direcció que es forma quan la unificació és el Comité Executiu amb representació paritària de tots els partits (3 representants per cada partit a excepció del PCP que només en compta 2). Era el Comité Executiu qui assumia les funcions del Comité Central mentre aquest no fos elegit. Ara bé, la realització d'un Ple ampliat del C.C. del PSU, el 30 de gener del 1937 ("Treball", 31 de gener i 2 de febrer del 1937), fa pensar que sí existia. La realitat és que mentre no s'elegís en una Conferència o Congrés, les decisions polítiques les prenia o bé el Cté. Executiu, o bé es reunia a l'efecte un ple ampliat del Comité Central format pels membres de les quatre direccions dels partits dissolts, pel Comité Executiu i, també, eren convocats altres militants per raó de la seva responsabilitat política o funció pública. Així hi assistien quadres interns de l'organització, responsables militars, dirigents sindicals, càrrecs públics de la Generalitat o ajuntaments, etc, el que feia un total d'uns 80 a 90 militants (Arxiu particular Josep Marlés, Perpinyà). Molt probablement, doncs, l'única celebració de l'esmentat

mité Central havia de ser el resultat d'un únic partit i no del manteniment de quatre partits en un. Es així com es procedí a elaborar una llista en la que el criteri principal fou consolidar l'organització i accentuar la perspectiva d'un partit monolític. . El Comité Central es composaria bàsicament de quadres que garantien la vida interna del partit, i el seu assentament organitzatiu, assimilant el creixement desbordant i potenciant la força organitzativa cap enfora (*). Creixe

Ple ampliat del Cté. Central abans de la Conferència Nacional, és l'origen de les llistes que situen Antoni Sesé, Serra i Moret o Fronjosà, per exemple, com membres del Comité Central o bé exageren el seu nombre. El Comité Central del PSU no fou constituït, de fet, fins a la I Conferència Nacional.

(*) És difícil dir amb exactitud el nombre de militants que foren maven el Comité Central. La manera en què és publicada la llista per "Treball" (27 de juliol del 1937) fa pensar que fou elaborada i aprovada amb precipitació. Les entrevistes realitzades no m'han aclarit massa quant al seu procés d'elaboració i discrepàncies que poguessin haver-hi quant a la composició. El que és evident és que la llista de "Treball" és inexacte, no solament perquè substitueix dos noms amb la paraula "ferroviari" o amb la constant ics repetida "XX", sinó perquè s'oblida de noms que amb tota certesa eren del Comité Central, com Josep Muni i Lluís Salvadores. El problema d'elaborar la llista de membres del Comité Central no ha estat gens fàcil. L'he fet a partir de la llista de "Treball", d'un document intern escrit per Josep Marlés el 1943, quan era el responsable d'organització del PSU (Guió per la discussió de l'informe de la direcció sobre la depuració del Partit, 13 de maig de 1943, Arxiu Marlés, Perpinyà), de la composició d'aquells noms

ment i homogeneïtzació eren dos objectius que calia fer-los sempre complementaris perquè ni el primer desbordés el segon, ni aquest limités el primer.

La majoria dels militants públics més coneguts del PSU participarien en les sessions del Comité Central com membres ampliats, però no en formarien part. Així, molts

que apareixen amb motiu d'un acte o de publicar un article en les portantveus del PSUC: "Treball", "Catalunya" i "Lluita" com a membres del Comité Central, i de la confrontació de la memòria de quatre destacats dirigents d'aleshores: Pere Ardiaca, Josep Muni, Josep Marlés i Josep del Barrio, en el ben entès que donava per vàlid cada nom que tingués, com a mínim, l'acord de tres dels quatre consultats. Quant al nombre global de membres podia oscil·lar entre 44 i 51 (m'arrisco a dir que eren 46) i el nombre de suplents entre 2 i 7 (aquí sí que no m'arrisco ni tampoc podria dir amb total certesa qui serien). La llista de membres del Comité Central elegit a la I Conferència Nacional quedaria així: Pere Ardiaca (PCC), Joaquim Almendros (Fº C^a del PSOE), Lluís Alvarez (PCP), Pere Aznar (PCP), Jordi Benejam (PCC), Antoni Bertran (PCC), Pere Canals (PCC), Víctor Colomer (Fº C^a PSOE), Wenceslao Colomer (JSU), Joan Comorera (USC), Miquel Curcó (PCC), Artur Cussó (PCP), Josep del Barrio (PCC), José Díaz (PCE), Lluís Gatell (PCC), Joan Gilbert (USC), Felip Garcia "Matas" (PCC), Fulgenci Hernández (Fº C^a PSOE), Dolores Ibárruri (PCE) Julio Rodríguez (PCC), Angel Laines (Fº C^a PSOE), Josep Marlés (PCP), Josep Miret (USC), Ramir Ortega (Fº C^a PSOE), Antoni Perramon (Estat Català), Dolors Piera, Miquel Serra Pàmies (USC), Josep Torrents (Unió de Rabassaires), Miquel Trueba (PCC), Miquel Valdés (PCC), Rafael Vidiella (Fº C^a PSOE), Armengol Vila (USC), Casadevall (PCC), Eloina Malasechevarria (PCC), Josep Muni (USC), Luis Salvadores (Fº C^a PSOE), Ruiz Pon-

dels que tenien responsabilitats de Govern a la Generalitat o als Ajuntaments, o bé eren dirigents sindicals o tenien responsabilitats militars, no serien membres del Comité Central. Aquest criteri afavorí la presència de militants procedents del PCC, menys coneguts però amb major pràctica organitzativa, i disminuí la força de la USC que, contràriament, tenia molts militants a les Institucions, la influència pública dels quals no es corresponia amb llur força interna. Aquesta divisió de funcions va tenir els seus problemes i enfronta

seti (USC), Giménez (Fº C^a PSOE), Pons (USC), Albadalejo (Fº C^a PSOE), Joaquim Olaso (PCC), Clos, Miquel Ferrer (Fº C^a PSOE), Rabellon (PCC), J. Vilar, Oubinya. Els dos noms subratllats que estaven en el front militar podrien no ser-ho. I, contràriament, Hilari Arlandés (PCC), González (PCC), Duran Rossell (USC), Garcia Lago (Fº C^a PSOE), i Joan Pié (Unió de Rabassaires), podrien ser-hi segons opinió d'algun dels consultats. Jo m'inclino per la llista esmentada més amunt (46 membres), la qual quedava incrementada en els Plens ampliats del Comité Central, el que, sense dubte, facilita la confusió de qui era i qui no era membre del Comité Central. Així noms com Felip Barjau, Fusimaña, Vidal Rossell, Villacampa, Elisa Urizo, Angel Estivill, Marin, Comas, Alloza, Serra i Moret, Tomás Molinero, Bernal, Cabré, Josep Moix, Fronjosà, Tona i Nadal, mai, Roldan Cortader, Antoni Sesé, J. Calvet, Vila Cuenca, J. Grijalbo, J. Camps, Vàchier, Pere Esteve, etc, podien assistir a les reunions ampliades però no eren membres del Comité Central. En els casos de Roldan Cortada i Antoni Sesé, la seva mort abans i en els fets de maig respectivament, fa que només assistissin al Ier Ple ampliats del C.C.

Com es pot comprovar per la llista que jo dono per vàlida, el Comité Central del PSU elegit a la I Conferència Nacional estava

ments ja que les sessions ampliades del Comité Central no limitarien sinó que serien marc de les dissensions entre els nous "quatre partits": el partit-militar, el partit-sindical, el partit-institucions públiques, el partit-organització. És curiós comprovar que els ex-militants del PCC estarien fonamentalment en el partit-militar o en el partit-organització, o que els ex-militants de la USC o de la F2 C^a del PSOE estarien majoritàriament en el partit-sindical o en el partit-institucions públiques. En tot cas, s'ha de fer constar també que la unificació anà reeixint en el sentit que, un any després, els ex-militants dels quatre partits se sentien, amb poques excepcions, membres d'una nova organització i s'havien oblidat de la vella afiliació. El que sí es mantenia eren diferents corrents, que ni funcionaven com a tals ni es corresponien amb la procedència d'origen, els quals estaven més o menys identificats amb el resultat de la unificació. La raó d'aquest fet no era la política del PSU, la qual era assumida i defensada per tothom, sinó la identitat del nou partit que malgrat ésser un problema del futur immediat no deixava d'influir en la política del present i de provocar, per tant, tensions. La real dissolució dels quatre partits va ser tan evident com la impossibilitat

format per 15 ex-militants del PCC, 10 de la F2 C^a del PSOE, 8 de la USC, 4 del PCP, 2 del PCE, 1 de les JSU, 1 d'Estat Català, 1 de la Unió de Rabassaires i 4 sense partit conegut. La paritat quedava trencada.

d'afegir a la indubtable unificació orgànica la unificació ideològica.

Però estem encara en el juliol del 1937, quan Miquel Valdés exalta la força assolida pel PSU, quan planteja la necessitat de superar les lògiques deficiències organitzatives d'un partit encara jove, en la perspectiva d'una consolidació ideològica i orgànica definitiva. Comorera, que era ratificat com Secretari General, ja veia el PSU com l'inspirador i principal animador del redreçament polític i econòmic de Catalunya, l'eix de la nova etapa de lluita contra el feixisme a Catalunya, en el conjunt de la República espanyola. El nou Comitè Executiu quedaria format per quinze membres: Joan Comorera, Miquel Valdés, Josep del Barrio, Rafael Vidiella, Víctor Colomer, Pere Ardiaca, Miquel Serra Pàmies, Pere Aznar, Josep Torrents, Felip Garcia "Matas", Josep Muni, Dolors Piera, Wenceslao Colomer, Joaquim Almendros i Artur Cussó (*).

(*) Una altra vegada la informació de "Treball" (28 de juliol del 1937) és inexacte. Només inclou com membres del Comitè Executiu els 9 primers esmentats. S'oblida de Felip Garcia, Joaquim Almendros, i Artur Cussó que ja eren membres del del primer Comitè Executiu, i de Josep Muni -Secretari polític del Comitè de Barcelona-, Dolors Piera del moviment de dones antifeixistes, i de Wenceslao Colomer, Secretari General de les JSU de Catalunya. L'error pot explicar-se perquè els 3 primers estaven amb responsabilitats militars, i els 3 darrers hi eren per raó de responsabilitats externes. En el mateix sentit es podria parlar de Miquel Ferrer que seria elegit secretari general de la UGT catalana, el qual assistiria amb regularitat des de finals del 1937, a les reunions del Comitè Executiu (Entrevista amb Pere Ardiaca, 27 d'abril 1982). Amb tot, la real direcció del PSU en aquest període estava en mans dels 7 primers membres esmentats.

La República i Catalunya. El nou estat d'Autonomia.

Una nova polèmica caracteritzaria l'etapa iniciada pel Consell de la Generalitat format el 29 de juny de 1937. El paper de Catalunya en la guerra i les relacions entre el Consell de la Generalitat i el Govern de la República. La fi del Govern d'unitat no havia significat només el trencament intern de les forces sindicals i polítiques de Catalunya, sinó a més, i en conseqüència segons Tarradellas (732), la dependència de Catalunya envers el Govern de la República. Catalunya havia perdut la seva força: la unitat. L'absència de la CNT disminuïa el pes del Govern de Catalunya però, a més, la ruptura del Govern desmembrava, desfeia, la força de Catalunya enfront del Govern de la República. Mentre Catalunya ha posat per davant la unitat a les posicions de partit ha negociat amb avantatge amb Madrid, però quan les posicions de partit s'han avantposat a la unitat, ha estat Madrid qui ha mogut les peces (733). Perduda la unitat, el nou Govern de front popular a Catalunya quedaria a mercè del Govern Negrín.

Tarradellas, que continuava al davant de la conselleria de Finances, tindria un protagonisme molt inferior en el nou Consell de la Generalitat. I això es notaria per vàries raons. En primer lloc, Companys no tenia l'habilitat negociadora i la fortalesa de caràcter de Tarradellas. En segon lloc, Companys no acabà de definir mai quin era el seu primer paper, si President de la Generalitat o Cap del Govern. Això que pot semblar incorrecte plantejar-ho jurídicament, tenia la seva importància política. ¿Era Companys un cap de Govern que jugava al mateix ritme que Negrín? o, ¿era el President de la Generalitat que delegava en els seus consellers fun

cions que, cas d'existir, hauria tingut i assumit un Conseller Primer? ¿Tenia la immobilitat que sempre com porta el protocol de President de la Generalitat? o, ¿tenia la flexibilitat i llibertat de moviments d'un conseller Primer? ¿Era Azaña o Negrín? Les dues coses, però en primer lloc va continuar essent President de la Generalitat que Cap de Govern.

L'anècdota que explica Carles Pi Sunyer en la primera visita oficial a València de tres consellers de la Generalitat és una bona imatge que aclareix bastant el que estic plantejant. Aquesta visita acordada en la primera reunió del Consell de la Generalitat era molt important perquè era el primer contacte oficial entre el nou Govern de la Generalitat després dels fets de maig i el Govern de la República a partir del nou marc de relacions que imposava la pèrdua de les competències d'Ordre Públic i Defensa. Es van desplaçar Pi Sunyer, Bosch Gimpera i Comorera. Negrín els va rebre amb cordialitat i cortesia i quedaren per dos dies més tard a una hora fixada. Quan els tres consellers es van dirigir a entrevistar-se amb el President del Govern de la República tal com havien acordat, es van trobar amb sorpresa que aquest inicià l'entrevista amb ells mentre anava resolent assumptes pendents amb persones que entraven i sortien del despatx: "No era aquel el ambiente que hubiésemos querido para nuestra entrevista. La conversación era truncada; enseguida de iniciar un asunto, Negrín cambiaba de tema, o venía alguien a interrumpirnos para hablar con él. Los documentos tan ciudadosamente preparados que llevábamos con nosotros, y que creíamos convincentes, quedaron inéditos y sin salir de las carteras" (734). Al final, i en veure com la ca

ra dels consellers s'anava desencaixant, Negrín va dir que d'aquella manera no es podia tractar a fons cap tema i proposà anar dos dies més tard a la platja per poder parlar amb tranquil·litat. Comorera no hi anà pensant que la seva absència podia facilitar una major franquesa de Negrín envers Pi Sunyer i Bosch Gimpera. Aquest no era el problema. Van anar realment a la platja, que no era precisament el lloc més adequat per tractar a fons cap tema, i el que havia de ser una entrevista en la tranquil·litat va resultar ser un passeig en el que es van parlar de tantes coses relacionades amb la política o no i que en cap moment tenien cap formalitat. El que havia de ser un primer contacte oficial va acabar en un passeig entre amics per la platja valenciana. No cal dir que el viatge va ser inútil. Comorera, Bosch Gimpera i Pi Sunyer, malgrat ser tres consellers tenien menys autoritat que un sol Conseller Primer. No es tracta de dir si Companys s'havia o no s'havia de desplaçar a València, àdhuc si podia o no podia fer-ho, sinó dir, tan sols, que un Conseller Primer, cas d'existir. s'hi hauria desplaçat.

En tercer lloc, i contemplat amb perspectiva històrica, potser més que mai el Govern de la Generalitat necessitava un conseller Primer després dels fets de maig. Era molt difícil fer compatible ser President de Catalunya i alhora recuperar la funció de Cap del Govern precisament quan la unitat s'havia truncat. Clar que es pot dir que en uns moments difícils com aquells, Companys havia de prendre el timó de la nau, però això comportava un risc: cremar-se com, de fet, s'havia cremat Taradellas. El President de la Generalitat no podia córrer aquest risc i així es trobava passant la corda entre ser el President de tots els catalans i, alhora,

capità d'una nau que sortia d'un temporal i que després de la tempesta s'orientava cap a un horitzó desconegut.

No tan sols Tarradellas havia deixat de ser conseller Primer, altres coses també havien canviat. El nou Consell de la Generalitat semblava un Govern homogeni en el que el PSUC malgrat tenir tres conselleries es presentava com el partit més fort i autèntic guanyador dels fets de maig. Es podria pensar que donada la força del PSUC i l'amistat entre Comorera i Companys, s'o**u**ria una etapa en la que Comorera seria el nou home fort en un Consell que per fi actuaria a la una. El triomfalisme dels primers dies així ho feia preveure però no va ser exactament així. Precisament la força del PSUC i el suport fidel que tenia en la UGT provocaven un cert distanciament de Companys envers Comorera i reticència dels republicans en relació amb el PSUC. Es complia en part la previsió de Tarradellas que sense la CNT al Govern, l'ERC quedava a mercè del PSUC. Aquesta por va ser latent i constant en tota la segona etapa de la guerra. Curiosament el PSUC es trobava en una situació similar a la de la CNT un any abans. Podia pressio**n**ar per tenir una major presència en el Consell, fins i tot Comorera en el seu fur intern podia començar a sentir-se el successor de Companys. Per què no? Si el PSUC estava agafant el relleu de l'ERC com a partit di**r**igent a Catalunya, per què Comorera no podia pensar en ser el futur President de la Generalitat? Ho podia pensar i potser tenia la força per a proposar-s'ho però no convenia ni intentar-ho. La presència i inclús el protagonisme dels republicans era tan indispensable com la imatge que havia de tenir el caràcter de la lluita contra el feixisme. El PSUC era el partit fort que quedava en segon pla, l'ERC era el partit feble que conti**n**

nuava en primer pla. Tarradellas havia raonat bé però no havia previst que els comunistes eren els primers interessats en què l'ERC continués en primer terme. I això donà empenta als republicans, alguns que havien marxat a França retornaren una vegada controlada la revolució, entre ells Joan Casanovas que fou confirmat President del Parlament malgrat la posició del PSUC exigint la seva dimissió per desertor i estar implicat en l'afer Revertés. El PSUC havia estat el principal triomfador dels fets de maig, però l'ERC iniciava una certa recuperació.

Comorera era, doncs, el nou home fort, però menys. Els dos polítics catalans de més categoria durant la guerra, Tarradellas i Comorera, quedaven per diferents motius més distanciat de Companys. Aquesta situació no els posava més d'acord. Comorera no pensava el mateix que Tarradellas sobre les conseqüències de la pèrdua de la unitat a Catalunya. En primer lloc perquè havia estat inevitable, però en segon lloc perquè s'havia portat a terme una concepció errònia de l'autonomia a Catalunya en temps de guerra. No era el moment d'accentuar l'autonomia sinó d'unir esforços, fins i tot centralitzar determinades àrees de govern fonamentals de cara a la guerra. Els dos Governos havien de col·laborar estretament i en alguns assumptes com la direcció de la guerra, el Govern de la República havia de tenir la màxima i exclusiva responsabilitat. S'havia d'evitar tot conflicte de competència i qualsevol reticència entre ambdós governs. No era el moment de discutir el grau d'autonomia de Catalunya, sinó de respectar i complir el marc establert per la legalitat. Els fets de maig no havien estat només punt final d'una etapa pseu-dorevolucionària, sinó també d'un autonomisme incontro-

lat. La nova etapa de front popular s'havia de caracteritzar per una entesa i constant coordinació entre el Govern de la República i el Consell de la Generalitat. Clar que Comorera tampoc volia tornar exactament a la situació anterior al 19 de juliol. Havia coses que havien canviat per sempre més i de la mateixa manera que ja no es podia tornar a l'ordre econòmic i social anterior al 19 de juliol tampoc es podia tornar al mateix grau d'autonomia. Aquesta "situació" diferent no gens fàcil de definir per la seva ambigüitat era el punt d'equilibri, el migjorn, entre el principi de la República del 14 d'abril i la revolució socialista, volia ser la revolució popular.

Comorera acusava sense especificar, a sectors republicans catalans que confonien conscientment o inconscientment l'enemic de les llibertats nacionals. No era contra el Govern de la República que s'havia de maldar per defensar l'autonomia de Catalunya sinó contra el feixisme que si vencia enterraria els drets nacionals de Catalunya. Havia de quedar clar per a tothom que els fets de maig no havien estat una derrota per a Catalunya sinó una victòria. Catalunya separada de la República no tenia cap possibilitat de subsistir. L'idil·li de l'ora si era una absurditat, una total incertesa.

Nogensmenys, de la mateixa manera que Catalunya no podia ser lliure sense la llibertat d'Espanya, la República no podia triomfar sense l'ajut de Catalunya. Comorera temia una creixent desconsideració del Govern de la República envers Catalunya i el Consell de la Generalitat. El primer viatge a València no va servir precisament per aixecar els ànims. Temia que es carreguessin les culpes a Catalunya si la guerra es perdia i temia

també que després dels fets de maig no es donés a Catalunya la importància que tenia per al desenvolupament de la guerra. No s'equivocà massa en les seves previsions. Catalunya era cabdal no tan sols pel seu potencial humà, sinó per ser el ressort fonamental de la indústria de guerra. Però, a més, després de caure el nord en mans de nacionalistes, la defensa de Catalunya era el ser o no ser de la República. Calia que el Govern de la República s'adonés del pes essencial de Catalunya i entengués que sense el seu ajut la guerra no es guanyaria. La mateixa voluntat que el Consell de la Generalitat havia de posar per governar de comú acord i sota la principal responsabilitat del Govern de la República, aquest l'havia de tenir també per enfortir el Govern de la Generalitat i consolidar l'autonomia de Catalunya.

Començaria una etapa difícil per al PSUC que seria contemplat com una falca del Govern Negrín a Catalunya, i fins i tot seria titllat de centralista, i, d'altra banda, seria vist per sectors del Govern de la República i del PCE com un partit que queia sovint en un nacionalisme petit burgès.

Les primeres setmanes, però, del Consell de la Generalitat eren encara temps de victòria i autoconfiança per al PSUC. Així quedava reflectit en el míting de cloenda de la I^a Conferència Nacional (735). Aquest clima que confluïa també amb els moments més puixants i ambiciosos del PCE, tenia la seva primera expressió en les relacions amb les altres forces sindicals i polítiques. La I^a Conferència Nacional s'havia realitzat en un període en el que les relacions entre el PCE i el PSOE havien arribat a la major cordialitat possible i quan

la perspectiva del partit únic del proletariat a Espanya semblava, fins i tot, assolible. Cal fixar-se en els elements favorables i desfavorables de la hipotètica fusió perquè ajuden a entendre també la realitat i perspectiva de futur del PSUC com partit unificat. L'acostament entre PCE i PSOE es produïa en unes circumstàncies en les que Largo Caballero havia quedat desplaçat de la presidència del Consell de Ministres, i progressivament aïllat a la Comissió executiva de la UGT, com darrer ressort de la seva figura davant del PSOE i del mateix Comité Nacional de la UGT. La política del PCE va consistir concretament a aïllar a Largo Caballero i a potenciar l'entesa amb el sector moderat del PSOE. Mai no havien estat tan d'acord les direccions dels dos partits davant de la realitat política i disposades a actuar conjuntament en la perspectiva de l'objectiu comú a vèncer el feixisme i salvar la democràcia; però d'aquí a la fusió orgànica dels dos partits hi va tant de tros com imaginar-se en una sola organització a persones d'un ideari tant diferent com Indalecio Prieto o Dolores Ibárruri. El PCE s'acostava al sector del PSOE que en principi hauria d'haver semblat més distant i s'allunyava i, àdhuc, intentava aïllar al sector més radical que en principi hauria d'haver semblat el més pròxim. Però va ser tan indubtable l'actuació conjunta del socialistes moderats i els comunistes durant la guerra com el seu distanciament i fins i tot enfrontament a les seves darreries i una vegada es va acabar.

Largo Caballero en el seu isolament va acabar aliant-se amb la CNT. El 29 de juliol del 1937, la Comissió Executiva de la UGT i el Comité Nacional de la CNT

signaven un acord d'acció conjunta i creaven un Comi
té nacional d'Enllaç amb tres representants de cada
un dels Sindicats (736). Segurament no havien estat
mai tan tibants les relacions del PCE amb els anar-
quistes com durant la primavera i estiu del 1937. El
PSUC, donada la força de la CNT a Catalunya, havia
passat de buscar per tots els mitjans un pacte d'ac-
ció comú, a una creixent bel.ligerància **des** de desem-
bre del 1936. Després de maig, les relacions tocaren
el punt més baix. Eren moments en els que no hi ha-
via cap mena de disposició en normalitzar unes rela-
cions molt deteriorades. Togliatti explica que al si-
de la direcció del PCE hi havia alguns membres parti-
daris de resoldre la controvèrsia amb els anarquis-
tes per les armes i que, en tot cas, l'opinió majori-
tària era contrària a atraure la CNT una altra vega-
da al Govern de la República (737). La resposta al
pacte entre les respectives direccions nacionals de
la UGT i de la CNT va ser en primer terme la de con-
solidar el bloc de front popular i accentuar els es-
forços per a la formació del partit únic del proleta-
riat. El bloc comunista, socialista i republicà se-
sentia fort per a fer front al pacte de les dues cen-
trals sindicals.

Es podien obrir dues vies perillosament enfrontades,
la via sindical-revolucionària amb el pacte UGT-CNT
com a teló de fons, i la via político-democràtica amb
el bloc governamental. La primera reacció de les di-
reccions del PCE u del PSUC va ser lògicament contrà-
ria al pacte sindical per considerar-ho una maniobra
contra el Govern Negrín. Comorera es destacà clarament
en aquest sentit. Menyspreà el pacte dient que "no
s'havia descobert la Mediterrània", bastants mesos

abans ja se n'havia signat un de més ambicions a Catalunya, i s'havia format també un Comité d'Enllaç que de ben poca cosa havia servit (738). Com a membre de la UGT Comorera exigia saber "on volen portar-nos els homes que s'atribueixen una representació que no tenen. ¿On volen anar? ¿Contra el Govern de Front Popular- Volem saber-ho" (739). Alhora, feia saber que si la resposta era afirmativa haurien d'atenir-se a les conseqüències i a l'oposició més rotunda d'aquells que no estaven disposats a permetre cap per torbació disfressada d'ultrarevolucionarisme que posés en perill la victòria. Determinats dirigents de la UGT com Hernández Zancajo i Largo Caballero no païen que per fi el marxisme arrelés a Catalunya amb un gran partit i amb una central sindical que ja era majoritària. s'havia creat a Catalunya una poderosa UGT i Comorera deia no entendre com homes pertanyents al mateix sindicat podien combatre'l o desacreditar-lo. Contestava a Hernández Zancajo, dient que el PSUC no anava a cavall de la UGT de la UGT i en canvi la seva fundació havia estat cabdal per al creixement espectacular del sindicat marxista (740). Els termes que utilitzava Comorera per referir-se a la CNT eren més durs. Es preguntava si el pacte deixava en llibertat a la CNT per agradir a la UGT catalana o si s'havia tingut en compte, en signar el pacte, la quantitat d'obriers de la UGT de Catalunya llançats a la misèria per la CNT, o la manera d'indemnitzar els centenars de famílies proletàries que havien perdut els seus homes assassinats pels carrers de Barcelona (741). A València, en un míting conjunt del PCE u del PSUC, celebrat el 8 d'agost del 1937, Comorera tornaria a fer ús de la paraula "tribus" al·ludint a les primeres columnes de milicians que es van dirigir al front

d'Aragó després del 19 de juliol quan l'anarquisme tenia el domini quasi absolut del moviment obrer a Catalunya (*).

La valentia que llindava el sectarisme, i la diresa a vagades demagògica del llenguatge de Comorera tenien una força explosiva que el continuaven posant en primera línia d'un possible atemptat. I així va ocórrer curiosament quan les relacions amb la CNT tornavenen a ser més cordials. El 25 d'octubre del 1937, a les tres de la tarda, quan el cotxe oficial de Comorera circulava pel carrer Clarís dirigint-se al seu domicili de la Pedrera, va ser provocada a distància l'explosió d'un artefacte just quan passava l'auto-mòbil (742).

Era difícil i improbable una reconciliació entre anarquistes i comunistes quan encara es notaven els efectes de maig i de la crisi del Govern Largo Caballero. El pacte sindical havia estat essencialment una acció

(*) En el resum de "Treball" no apareix la paraula, però ben cert que la deuria utilitzar per les reaccions que provocà. Els Comitès Nacional i Regional de la CNT van exigir una rectificació immediata. El Comité Regional de la CNT es dirigí directament al PSUC i va exigir el retractament de Comorera, i amenaçà en no participar en els actes commemoratius de l'onze de setembre si així no ho feia. Adreçava una còpia de la carta dirigida al PSUC a les altres organitzacions polítiques i sindicals de Catalunya.

(La Noche, Any XIV, nº 366; 18 d'agost del 1937).

de clar significat polític enfront del Govern Negrín per part de les forces que n'havien quedat apartades. El viratge polític que havia representat el Govern Negrín havia creat una distància política excessiva amb la CNT i el sector caballerista de la UGT com per poder-la reduir en sentmanes cam a una nova entesa. És més, les exigències de la nova situació política accentuarien les diferències. La dissolució del Consell d'Aragó l'onze d'agost del 1937 seria un nou cop contra la FAI i la CNT que n'eren les forces dominants, i a més, seria la imatge més gràfica dels objectius de la nova etapa: concentració de l'autoritat de l'Estat en el Govern de la República, dissolució d'òrgans intermedis o disminució de llur poder de decisió, reordenació de l'economia frenant les col·lectivitzacions i restituint terres col·lectivitzades als camperols que així ho desitgessin, centralització de la política militar i de guerra, etc.

El Comitè Central del PCE es dolia en un llarg comunicat dirigit al Comitè Nacional de la CNT, el 21 d'agost del 1937, del trencament de relacions entre les dues organitzacions (743), però no es podia prentendre una entesa amb la CNT quan alhora era dissolt el Consell d'Aragó. Els discursos de dirigents anarquistes com Frederica Montseny dient que l'ajut de la URSS a la República no podia comportar una utilització política del mateix en favor del PCE i del PSUC van ser molt mal rebuts i considerats insultants pels dirigents comunistes (744). El problema de fons continuava essent el mateix; dues maneres d'entendre com guanyar la guerra s'enfrontaven sistemàticament, amb la particularitat que a Catalunya ja havien explotat però no en el conjunt de la República. La pugna entre

PSUC- UGT i FAI-CNT és notòria des de gener del 1937 i explota amb els fets de maig, mentre que la caiguda de Largo Caballero, conseqüència directa dels fets de maig, és d'alguna manera inici i repetició de la pugna i ruptura viscuda a Catalunya. Els dos blocs formats pel comunisme, el socialisme moderat i el republicanisme enfront de l'anarquisme i el socialisme radical representen dues maneres ben diferents d'entendre la lluita contra el feixisme. No culmanarien en un tres de maig, però la pugna política era tan evident com ho havia estat el Govern de plens poders de Comorera enfront del Govern sindical de la FAI-CNT. Només hi ha una precisió a fer, el Govern de Plens Poders de la República queia també al damunt del Consell de la Generalitat. El Consell d'Aragó havia estat dissolt però el Consell de la Generalitat havia quedat disminuït. I si la CNT fou la primera en distanciar-se del Govern Negrín, més endavant ho farien els partits nacionalistes.

El protagonisme tràgic de la controvèrsia tornaria, o millor dit, continuaria essent el POUM. De l'eliminació política del POUM i de l'assassinat del seu màxim dirigent, Andreu Nin, no en són tan sols responsables els seus executors directes. El POUM va pagar tota la responsabilitat d'una controvèrsia de la qual era actor secundari i va carregar amb totes les culpes dels fets de maig que no havia provocat encara que sí hi havia intervingut. D'haver estat protagonista no hauria estat tan fàcil la seva eliminació. Després de maig no li quedava més força que la de defensar-se, i defensar-se sol, davant la passivitat o indiferència d'altres forces polítiques i socials que no reaccionaren fins ésser denunciada la desaparició

d'Andreu Nin. Però fins i tot, la desaparició fou "coberta" per la fugida. En aquells moments la investigació de la desaparició de Nin hauria pogut tenir efectes fatals per a la República com també ho hauria tingut per a la Generalitat, arribar al fons de l'afer Revertés. Malgrat els esforços de Julián Zugazagoitia, Manuel Irujo i Indalecio Prieto, ministres del Govern de la República, i l'interès dels Presidents Azaña i Companys, la desaparició va quedar en l'oblit. El 16 de juny va ser detingut Andreu Nin, a l'igual que altres dirigents del POUM com Andrade, Bonet, Escuder, "Gorkin" i "David Rey". Segons explica Francesc Bonamusa, Nin fou traslladat primer a València i després a Madrid, on segurament va ser lliurat als serveis de la NKVD i recluit a alguna de les seves dependències d'Alcalà de Henares o en El Pardo. Després va desaparèixer. Fins el 4 d'agost el ministeri de Justícia no donava compte oficial de la desaparició de Nin, malgrat que molt abans ja corrien rumors insistents de la seva desaparició i assassinat (745). El PCE i el PSUC van cobrir la desaparició adduint una fugida (*). L'11 d'agost, "Treball" publicava un editorial amb el títol "Mà de ferro contra els espies trotsquistes!" en el que valorava la necessitat de no menysprear la força i capacitat provo

(*) Voldria evitar males interpretacions amb el verb "cobrir". No estic dient en cap moment que la direcció del PSU o del PCE sabessin la "sort" d'Andreu Nin, sinó que no dubtaven de la seva fugida. Més concretament, parlaven de fugida i no de desaparició. "Cobrien", doncs, la desaparició sense saber provadament què havia passat realment.

cadora que encara tenia el trotsquisme i es referia a la "fugida" d'Andreu Nin amb aquestes paraules: "palea indubtablement que temia aquesta justícia, que sabia que no trigaria a evidenciar-se la seva obra de traïció, d'espionatge feixista contra els interessos del poble" (746). El 14 d'agost i sota el títol de "La fuga del bandit Nin, peça d'una campanya infame", reproduïa un article de "Frente Rojo" contra la campanya que responsabilitzava al PCE de la desaparició del dirigent del POUM (747). La investigació sobre la seva desaparició s'anà diluint en el silenci com qui té por en trobar la certesa o com qui la tragèdia de la guerra li fa oblidar el que no pot ser oblidable, justificar el que mai no pot ser justificable, denunciar com agent feixista a un dels més destacats i honestos dirigents del moviment obrer a Catalunya.

Hi havia qüestions que quedaven al marge de tota negociació des de la perspectiva del PCE o del PSUC. No era negociable la centralització del poder en mans del Govern de la República, no era negociable la fusió de les milícies en un sol Exèrcit regular popular, no era negociable el redreçament i condicionament de l'economia al principal objectiu de guanyar la guerra, no es podia de cap manera transigir amb aquells que gosaven atacar la Unió Soviètica, no es podia ser condescendent amb qui dient-se revolucionari posava en perill la República i la democràcia, fent el joc al feixisme. El Govern Negrín havia nascut i tenia sentit a partir d'aquestes premisses. Dit això, però, s'havia de buscar la manera d'evitar la polarització de les forces republicanes en dos blocs. El pacte sindical signat entre les direccions nacionals de la UGT i de la CNT podia tenir conseqüències molt negatives si es consolidava.

Togliatti avisava contra l'actitud radical o sectària d'alguns dirigents del PCE o del PSUC envers la CNT. Calia fer tot el contrari, desvincular-la de Largo Caballero i buscar un pacte d'acció comú o, fins i tot, atraure-la al Govern de la República. La CNT continuava representant, encara que afeblida, un important sector del moviment obrer i era un suïcidi tenir-la en contra i no era convenient tenir-la al marge del front popular. Aquest s'havia de consolidar incorporant a la CNT al seu si, i si era necessari incloure-la en la responsabilitat governamental. Togliatti discrepava de l'actitud estesa als rengles del PSUC i la UGT catalana contrària a la participació dels sindicats en el Govern; el guiava més una opció tàctica que un plantejament de principi (748). De fet, Comorera havia acceptat amb anterioritat i per raons tàctiques, la participació dels sindicats en el Consell de la Generalitat, de la mateixa manera que, amb tota probabilitat, no s'oposaria a una reincorporació de la CNT al Consell de la Generalitat si assumia el programa del front popular.

La CNT continuava essent un pes pesat, no era una ploma com el POUM ni era un rei enderrocat com Largo Caballero. Togliatti proposava una política d'aïllament envers Largo Caballero i d'acostament envers la CNT. Aquesta fou l'orientació que seguiren els dirigents del PCE i del PSUC, sobretot a partir de finals d'estiu i durant la tardor del 1937. Abans cal, no obstant, aclarir la situació de la UGT després de la caiguda de Largo Caballero.

La crisi de govern i posterior dimissió de Largo Caballero va afectar molt directament la UGT. Les altres

organitzacions van quedar a un costat o altre de la crisi, però la UGT va quedar dividida. Les direccions del PSOE i PCE donaven suport al Govern Negrín, a l'igual que la majoria del Comité Nacional de la UGT, però la majoria de la Comissió Executiva del sindicat encapçalat per Largo Caballero s'oposà al nou Govern de la República. La majoria del Comité Nacional del sindicat es manifestà contrari a la bel.ligerància de Largo Caballero i la Comissió Executiva contra el Govern, el PSOE i el PCE, política que tenia el seu principal suport en l'Agrupació socialista madrilenya presidida igualment per Largo Caballero. Les posicions s'anaren fent més irreductibles i el pacte sindical del 29 de juliol fou interpretat per algunes Federacions com una maniobra més de la Comissió Executiva contra el Govern Negrín. Es dibuixaven dos blocs al si del Comité Nacional, les Federacions que s'aglutinaven a l'entorn del prestigi personal i opció política representada per Largo Caballero i les Federacions influenciades per afiliats afins a les posicions de les direccions del PCE i del PSOE. L'1 d'octubre del 1937 es consumà la ruptura amb la convocatòria del Comité Nacional al marge de la Comissió Executiva i amb l'oposició d'aquesta que impedí que la reunió pogués realitzar-se a la seu central de la UGT (749). Les Federacions assistents elegiren una no va Comissió Executiva, anomenada "la ejecutiva de la escalera" danant la imatge gràfica de la impossibilitat d'entrar al domicili social. Estigué presidida per González Peña que era alhora President del PSOE, i hi estaven per primera vegada dos militants comunistes, Daniel Anguiano i César García Lombardía (750).

La confirmació de la ruptura i l'elecció de la nova

executiva era un bon punt de partida per portar a terme la política d'aïllament sobre Largo Caballero, proposada per Togliatti. S'havia d'anar limitant la força de Largo Caballero dins de la UGT i debilitar, per tant, el seu pes polític de cara enfora. Era l'altra cara de la política d'acostament a la CNT: per una part buscar punts d'acord per a una acció comú, i, per l'altra, limitar la força del seu aliat, en aquest cas, Largo Caballero i el socialisme radical. La realitat era, però, que les condicions objectives eren clarament adverses a Largo Caballero. El seu nom no podia combatre amb el pes real de dos partits en el Govern, el PCE i el PSOE, i la dificultat per mantenir una presència política el portaria a adoptar posicions cada cop més isolades de la circumstància política.

Curiosament, el primer cop el va rebre des de Catalunya. El lloc on no havia pogut arrelar mai la UGT resultava ser la falç que li començava a segar l'herba. El IIIer Congrés Regional de la UGT a Catalunya, celebrat des del 13 al 18 de novembre del 1937, era el primer cop de prestigi de la nova executiva, i era també un congrés històric en el que la UGT es confirmava com la primera central sindical catalana amb més de mig milió d'afiliats. Al Congrés hi assistiren el secretari general de la UGT, José Rodríguez Vera; el secretari adjunt, Amaro Rosal; el secretari general del PSOE, Ramon Lamonedà, i Antonio Mije, membre del Comité executiu del PCE. Entre d'altres acords, el Congrés intentà prendre el protagonisme de Largo Caballero en les relacions amb la CNT. A Catalunya no hi havia dubte sobre quins eren els protagonistes, el Secretariat de la UGT catalana havia estat

exclòs del sindicat per la direcció caballerista, però aquesta no tenia cap incidència a Catalunya. El Congrés es pronuncià per la unitat d'acció amb la CNT i utilitzà el pacte signat el 29 de juliol com a punt de referència per a concretar a Catalunya la formació d'un Comitè d'Enllaç compost per representants del Comitè Regional de la CNT i el Secretariat de Catalunya de la UGT. Arreu de Catalunya, a comarques, a localitats, a llocs de treball, havien de ser creats filials del Comitè d'Enllaç. La unitat proletària havia de ser la base del front popular antifeixista. Els sindicats de la UGT, conjuntament amb els de la CNT, havien de ser els principals impulsors de l'organització i institucionalització del Front Popular en tots els àmbits i demarcacions, en el terreny local, comarcal i nacional. Calia, doncs, que el pacte signat el 29 de juliol no quedés com un acord més de no agressió, sinó que s'havia d'ampliar amb unes bases programàtiques que el fessin eficient de cara als problemes de la guerra i la revolució (751).

El Congrés es reafirmava en el principi que no corresponia als Sindicats la missió de governar. Però, "tenint en compte les circumstàncies especials en què es troba el nostre país, la UGT podrà entrar a formar part del Govern de la Generalitat junt amb la CNT i els partits polítics del Front Popular, prèvia la confecció d'un programa de realitzacions polítiques i socials immediates" (752). La UGT no posava cap obstacle al retorn de la CNT al Consell de la Generalitat, sinó tot al contrari, però cal matisar que queda en l'aire si el PSUC quedaria o no altra vegada substituït per la UGT en el Govern de la Generalitat. La interpretació literal és que no, i per tant, la UGT i la CNT entrarien a formar part del Govern

amb independència del partits de Front Popular, entre els quals estava el PSUC. El Congrés aprovà, a més, la proposta ~~que~~ la UGT estés rerrepresentada a l'i qual que la CNT en els Ajuntaments, la qual cosa con firma que la representació de la UGT en els organismes oficials'era independent de la representació que hi tingués el PSUC. Comorera, en l'important discurs que pronuncià en el Congrés (753), no s'oposà a la participació de la CNT al Govern de la Generalitat i digué que si no hi estava era perquè havia comès un error incomprensible de tàctica després de la crisi de maig.

El Congrés va elegir un nou Secretariat integrat per Rafael Vidiella, Josep Moix, Miquel Ferrer, Tomàs Mo linero, Hernández, Uriz, Cid, Alloza i Fronjosà. Rafael Vidiella va ser elegit President, i Miquel Ferrer, Secretari general (754).

El PSUC s'havia ja dirigit al Comité Regional de la CNT, el 20 d'octubre del 1937 per tal de restablir la normalitat en les relacions d'ambdues organitzacions i proposar la constitució d'un Front Popular antifeixista a partir d'un programa comú assumit per tothom. La resposta de la CNT va ser la d'estar disposada a tot tipus d'acció comú contra el feixisme, però hi havia algunes qüestions que calia solucionar i entre les quals destacaven les que eren conseqüència de la crisi de maig: l'alliberament dels presos i la relació de la CNT amb els Governos de la Repùbli ca i la Generalitat.

Comorera, en carta dirigida al Comité Regional de la CNT, el 22 de novembre del 1937 (755), contestà que faria tot el que estés al seu abast per a l'alliberaa

ció dels presos, a excepció dels detinguts per delictes comuns i els trotsquistes, i que el PSUC no havia estat mai contrari a la participació governamental de la CNT, ni tenia cap responsabilitat en la seva sortida dels governs de la República i de la Generalitat. Calia discutir a fons el problema polític i la tàctica que exigia la situació política en el benentès que el PSUC no tenia, en principi, res a dir a la reincorporació governamental de la CNT.

La participació de la CNT en el Front Popular, superades les tensions dels primers mesos després de maig, era un altre cop l'objectiu del PCE i del PSUC. El Front Popular havia de ser l'aliança de totes les forces antifeixistes per a guanyar la guerra i fer la revolució popular. Només dues n'havien de quedar al marge, el POUM i el grup escissionista de la UGT encapçalat per Largo Caballero. Comorera era així de clar en referir-se al sector caballerista: "Hem d'esforçar-nos a portar-los als nostres rengles si és possible, per depurar-los dels seus errors, o aixafar-los si persisteixen en la tasca de desunió" (756); les paraules més dures les reservava per al POUM que sempre va ser etiquetat com grup trotsquista malgrat no ser-ho: "Enemics de la unitat són els trotquistes, agents directes al servei de Franco, Hitler i Mussolini, com ha estat demostrat documentalment en diverses ocasions. El Partit ha comès un error en subestimar la força d'intriga del trotsquisme. Molts companys creuen que el trotsquisme ja no és problema. Es un error. El trotsquisme és una banda al servei del millor postor, és l'autèntic agent provocador" (757).

Després de la ruptura de maig, s'havia de reconstruir la unitat. Era clar, però, que aquesta unitat es reconstruïa en el marc i a partir del projecte de Front Popular. En quedaven lògicament al marge aquelles organitzacions que s'havien oposat sistemàticament a aquesta opció com el perseguit POUM o el corrent socialista seguidor de Largo Caballero. La CNT era una altra cosa, encara que fos com un reconeixement que la unitat obrera, base del front popular, no era possible sense el sindicat anarquista. Però, cal fixar-se en l'oblit de la FAI, tan notori com la insistència de les direccions del PCE i del PSUC en referir-se a la necessària unitat amb la CNT, sobretot després d'octubre del 1937. La FAI va ser esmentada en comptades ocasions pels dirigents comunistes en comparació amb les vegades que citaven la CNT o denunciaven el POUM o Largo Caballero. El silenci o la discreció envers la FAI tenia, tanmateix, sentit per la seva evident influència sobre la CNT, i la FAI no es va distingir mai per les seves bones relacions amb el PSUC o amb el PCE. La solució més útil era dirigir-se als òrgans de la CNT, prescindint de la FAI, com si no existís. Així ho va fer, lògicament, la UGT, però també el PCE i el PSUC. Insistentment la CNT va rebre la proposició d'integrar-se al Front Popular. En el Ple del Comité Central del PSU celebrat a Lleida els dies 8 i 9 de gener del 1938, tres mesos després d'adreçar la primera carta al Comité Regional de la CNT, Comorera anunciava com un fet positiu el restabliment de les relacions cordials amb la CNT, "si se'ls convoca, acuden; si se'ns convoca, acudim" (758); era un primer pas, però d'aquí a integrar-se al front popular hi havia un llarg trajecte encara.

Guanyar la guerra era el sentit primer que tenia el Front Populàr, totes les forces polítiques i socials antifeixistes havien de posposar els seus objectius específics en funció d'un ineludible compromís: aixà far Franco, salvar la República i la democràcia. Amb aquest plantejament s'intentà una i altra vegada la incorporació de la CNT al Front Popular; no era fàcil, malgrat que a la CNT no li faltà mai combativitat ni voluntat de lluita contra el feixisme. Com veu rem més endavant, la CNT acabaria retornant al Govern de la República, just quan el Front Popular feia aigües per l'altre costat.

Les reticències que la CNT tenia sobre el Govern Negrín per la involució revolucionària que podia representar, no les tenien lògicament ni els republicans ni els socialistes moderats. Aquests estaven completament d'acord amb el cop de timó que Negrín volia imposar i les seves ambicions no anaven més enllà que la defensa de la legalitat republicana. El plantejament del Front Popular encaixava perfectament amb llurs posicions, aquest no era, doncs, el problema. Les dificultats naixerien i prendrien volada quan l'objectiu de guanyar la guerra comencés a no ser ja dubtós, sinó pràcticament impossible. El Front Popular es podia trencar no per la seva certesa i coherència sinó per la seva impossibilitat de reeixir. El PCE i el PSUC s'anaven trobant amb una situació cada cop més difícil de superar i fer compatible. D'una banda havien de donar tota mena de seguretats als anarquistes, que les conquestes revolucionàries del proletariat no sofririen cap retrocés, i, de l'altra, assegurar igualment als republicans que el Front

popular no era cap maniobra sinó l'acord de totes les forces antifeixistes en base a un programa de realitzacions immediates en defensa de la República democràtica. La realitat era que es feia cada cop més difícil la victòria republicana. Les successives caigudes de Bilbao, 19 de juny, Santander, 26 d'agost, i Gijón, 19 d'octubre, ocupant tot el nord les forces nacionalistes, van pesar com una llosa sobre el Govern Negrín. Les accions militars de l'Exèrcit republicà a Brunete, 19 de juliol, o Belchite, 24 d'agost, havien retardat la caiguda del nord, però ni l'havien impedit ni molt menys havien significat la recuperació de la iniciativa militar. Després de la pèrdua d'Astúries, el Govern de la República decidia, a finals d'octubre del 1937, traslladar-se de València a Barcelona que passava a ser la capital de la zona republicana. Institucions oficials, direccions de partits polítics o de centrals sindicals es desplaçaren a la capital catalana. Tres Governs, El Govern de la República i els Governs de Catalunya i Euzcadi convivien en la ciutat que Companys havia ofert el 6 d'octubre del 1934 com la seu i capital d'una Espanya que s'unia en la democràcia i l'autonomia. La identitat de lluita no faria, però, més fàcil la difícil complementarietat dels tres òrgans de govern.

La caiguda del nord va tenir efectes immediats sobre la diplomàcia internacional, especialment l'anglesa, que oficialitzava de fet, les seves relacions amb el Govern de Burgos, el novembre del 1937. Chamberlain nomenà representant seu davant Franco, a Robert Hotgson, el qual exercí en la pràctica les funcions d'ambaixador (759). La situació internacional començava

a ser desesperada per a la República i, contradictòriament, només tenia al seu favor l'interès, per motius diferents, tant d'Alemanya com de la Unió Soviètica, d'evitar una victòria massa ràpida de Franco. Però el clima de derrota començava a estendre's en el sector republicà i apareixien les primeres veus partidàries d'un compromís o sortida airosa. Els partits republicans i nacionalistes foren els que més ràpidament caigueren en el desencís i en la voluntat de buscar una sortida digna que evités un vessament de sang cada cop més inútil. Aqeust era el parer d'Azaña, el qual considerava impossible la victòria militar i plantejava la necessitat de buscar una entesa política amb l'enemic; així ho féu constar en una audiència concedida a una delegació del Consell de la Generalitat encapçalada per Companys (*).

(*) Així informa Togliatti al secretariat de la I.C., sobre l'actitud d'Azaña, el novembre del 1937:

"El Presidente de la República. En el curso de una audiencia a Companys, Comorera y otros dos ministros catalanes, se lanzó a una discusión sobre las perspectivas de la guerra, desarrollando el punto de vista de que es imposible poner fin al conflicto mediante una victoria militar y de que, en consecuencia, habrá que buscar la solución fuera del terreno militar. Ante la viva resistencia de Comorexa, replicó hablando de la necesidad del trabajo de disgregación a la retaguerdia enemiga, pero estaba claro desde el principio que las observaciones iban en otra dirección, la de la necesidad de un entendimiento con el enemigo (fuente de información: Comorera).

Escritos sobre la Guerra de España, pàgs. 153-154.

L'extensió del derrotisme era un factor molt negatiu per a les poques esperances que li quedaven a la República. José Díaz en l'informe presentat al Ple del Comité Central del PCE, reunit a València els dies 13 a 16 de novembre del 1937, llança l'alternativa d'una consulta electoral (760). ¿Quin sentit podia tenir en plena guerra i quan més necessaris eren els esforços de cara al front, proposar unes eleccions? Cap, si no fos per combatre el clima de creixent pessimisme i sensació de derrota de la reraguarda republicana. Es podria dir que la consigna llençada pel PCE tenia la finalitat de canviar la composició de les Corts en funció del diferent pes social que les forces polítiques tenien en relació amb les eleccions de febrer del 1936, o bé que es volia provocar un canvi de Govern. En tot cas, seran raons secundàries. El principal motiu no podia ser altre que enfortir el Front Popular, fer reviure el clima d'entusiasme després del triomf del 16 de febrer. No es tractava de convocar unes eleccions perquè les forces republicanes competissin entre elles, sinó perquè reafirmessin el Front Popular. Més que unes eleccions, la proposta de José Díaz era un plebiscit en favor de la unitat antifeixista. Era una oportunitat per a mobilitzar a totes les forces socials, a totes les institucions, a tota la població en favor de la democràcia i del Front Popular.

Comorera, en una reunió d'activistes de Barcelona, realitzada el 10 de desembre del 1937 (761), repetí els trets fonamentals de l'informe de José Díaz i féu igual referència a la necessitat de la consulta electoral en els mateixos termes que ho havia fet el Secretari General del PCE. De fet la convocatòria d'un

eleccions comportava, entre d'altres, la dificultat ja explicada amb extensió, de posar d'acord a totes les forces socialistes i comunistes, en una plataforma comú i amb un únic programa. El que volia ser un plebiscit i una mobilització multitudinària, podia esdevenir tribuna pública de la desunió del front republicà. No era fàcil, ni potser prudent, portar a terme la proposta del PCE i del PSUC. i en la pràctica no es va fer cap consulta electoral.

Clar que el programa polític millorà fugaçment per a la República a les darreries del 1937 i principis del 1938. La millor manera d'aixecar la moral republicana era demostrar la capacitat militar de l'Exèrcit republicà, només d'aquesta manera podien silenciarse les opcions partidàries del compromís. A més, el Govern Negrín no podia deixar que la iniciativa de la guerra la continués tenint l'exèrcit nacionalista, sobretot amb l'amenaça d'una gran ofensiva sobre Madrid que podia ser mortal per les esperances republicanes. La pèrdua de Madrid o Catalunya podia ser ja un cop definitiu a les escasses possibilitats de victòria republicana. S'havia de prendre la iniciativa fos com fos i portar a l'adversari al propi terreny. L'ofensiva i recuperació de Terol el desembre del 1937 i gener del 1938, per part de l'exèrcit republicà va ser, sens dubte, l'ajut moral i l'èxit militar i polític que el Govern Negrín necessitava per millorar la seva projecció internacional i canviar el pessimisme interior per un nou afany de triomf.

Comorera valorava la victòria de Terol com la culminació d'un procés iniciat a Brunete i continuat a Belchite. Era la conseqüència lògica d'una política mi-

litar encertada que per fi seguia el Govern de la República. Era el fruit de l'aplicació de consignes de comandament únic, de creació de reserves, de depuració d'altres comandaments i formació de nous quadres a partir de la derogació del Decret que impedia que els combatents sorgits de les milícies no poguessin passar de comandants. Era, en fi, el triomf de la disciplina i la combativitat d'un exèrcit arrelat al poble i organitzat racionalment. Només amb aquestes armes es podia guanyar la guerra. S'estava en el bon camí, però no s'havia de sobrevalorar la victòria que essent important no significava encara un viratge en el curs de la guerra. Era d'esperar la contraofensiva de Franco que necessitava mantenir la tàctica de prestigi que donaven les victòries militars i li assegurava l'estabilitat de la seva reraguarda. Terol podia ser inici del canvi del curs de la guerra, callia, però, no perdre la iniciativa guanyada en el front militar. S'havia d'enfortir l'exèrcit i, sobre tot, accelerar i incrementar la producció de material de guerra. Les indústries de guerra continuaven no estant a l'alçada de les necessitats. Urgia la creació d'un Ministeri d'Armament i Municions capaç de portar a terme amb rapidesa la nacionalització i militarització de les indústries bàsiques, l'establiment d'un pla de producció i d'importació de matèries primes i combustibles, la concreció d'una escala de salaris que estimulés la major i millor producció. Comorera criticava a Prieto sense citar-lo, per minimitzar la funció del Comissariat de Guerra i intentar desplaçar militants del PCE i del PSUC dels alts llocs de responsabilitat de l'exèrcit (762).

La política militar estava, malgrat algunes deficiències, en el bon camí, però era interdependent d'una reraguarda sana i sòlida. En l'informe presentat al Ple del Comité Central del PSUC celebrat a Lleida els dies 8 i 9 de gener, Comorera anunciava les tres condicions de la victòria: Unitat proletària, Front Popular, i Unitat dels Pobles de la República. El triomf de Terol confluïa amb un clima de renovat optimisme envers aquests objectius. No és que s'haguessin aconseguit però hi havia alguns elements que els feien semblar més assolibles. Negrín s'havia fet definitivament amb el domini de la UGT per mitjà dels seus homes fidels pertanyents a la Comissió Executiva i, particularment, el seu president González Peña. La CNT accedia encara que amb lentitud i no massa convenciment, a una renovada col.laboració amb el Govern de la República. Les relacions entre el Govern de la República i el Consell de la Generalitat començaven a trobar un punt d'equilibri després d'un llarg període de reticències i mals entesos. Hom diria que el panorama esdevenia benigne per a la República. Amb tot, la lentitud per assolir objectius que eren inqüestionables per a guanyar la guerra era fatal per a les aspiracions republicanes. Divuit mesos després d'iniciada la guerra, no era un bon símptoma estar encara plantejant les tres qüestions esmentades. Comorera tenia raó en la I^a Conferència Nacional, en dir que l'etapa que obria el Govern Negrín estaria marcada pel ritme de guerra que pogués imposar. No es tractava tan sols d'aplicar una política encertada sinó de guanyar temps, d'accelerar el ritme, de superar el temps del contrari. Els avenços en l'assoliment de la unitat proletària i del front popular eren

tan lents com insegurs. Qualsevol revés militar podia trastocar-los. Hom tenia la sensació que la República no podia anar al galop perquè desconfiava del seu propi cavall.

Les reticències que ja he analitzat a bastament sobre la manera d'aconseguir la unitat proletària i el front popular, es van manifestar igualment en la forma d'entendre la unitat dels pobles de la República i, específicament, les relacions entre el Govern de la República i el Consell de la Generalitat. L'autonomia de Catalunya havia passat per dos estats durant la guerra: l'estat excepcional que ultrapassava l'àmbit establert per la Constitució i l'Estatut que s'allargà des de juliol del 1936 a maig del 1937, i l'estat excepcional que restringia l'autonomia regulada per l'Estatut després dels fets de maig i que durà fins el final de la guerra. El relat d'aquest subapartat, en comparació amb l'etapa anterior a maig, ja haurà fet veure al lector un canvi substancial. Mentre Catalunya sembla un món a part en la primera etapa de la guerra, es dilueix dins de la política republicana en la segona etapa. Els mateixos discursos de Comorera reflecteixen aquesta situació ja que estan orientats cara endins de Catalunya fins maig, i cara enfora de Catalunya després de maig. Hom diria que Barcelona no va saber o no va voler ser la capital de la República democràtica, sobretot quan el Govern de la República es va desplaçar fora de Madrid. La tradició unitària del catalanisme republicà es trencava per un procés revolucionari que desbordant la República democràtica se separava de fet d'ella. Barcelona esdevenia més la capital de la revolució que no pas

l'hereva de la capital republicana, Madrid, assetjada pel feixisme. Hom diria també, que quan el Govern Negrín decideix desplaçar-se a Barcelona, aquesta es devé més la capital reconquerida que no la seva oferta en defensa de la República democràtica. L'equívoc separatista podia esdevenir equívoc unitarista.

Hi havia condicions objectives que afavorien aquesta tendència unitarista. El curs de la guerra i la creixent ocupació del territori nacional en mans de les forces nacionalistes, accentuava les necessitats de centralització del poder i de subordinació de l'autonomia a les exigències de la guerra. La centralització i simplificació de l'organització del poder republicà es feia imprescindible per a una major eficàcia de govern. La convivència de dos Governos de la mateixa ciutat podia també comportar interferències o entorpiments en l'acció política dels mateixos. Al costat, però, d'aquests fets objectius es podien produir també altres dificultats sorgides a l'entorn de la normalització de l'autonomia catalana ja que aquesta tenia dos efectes limitatius en relació amb el règim autonòmic realment viscut a Catalunya abans de maig del 1937. El primer era la restitució del grau d'autonomia al nivell establert per la Constitució i l'Estatut, qüestió que si es portava a terme podia invalidar i anul·lar ~~la~~ vàries disposicions normatives aprovades per la Generalitat. El segon era la pèrdua transitòria d'algunes competències com a conseqüència dels fets de maig. La prioritat de la guerra deixava la normalització de l'autonomia catalana en una permanent ambigüitat en la que el manteniment de Decrets aprovats per la Generalitat que ultrapassava

l'àmbit estatuari es combinava amb la pèrdua definitiva per no retornada de la competència d'ordre públic que corresponia a la Generalitat. Una i altra situació creaven un ambient enrarit que facilitava el sorgiment d'actituds de desconfiança i, fins i tot, d'enfrontament amb un o altre Govern o entre els dos Governs. Aquesta divergència s'estenia també als partits polítics d'una mateixa opció ideològica i, concretament, les relacions entre el PCE i el PSUC van passar moments difícils per aquesta qüestió.

Tenint en compte que Defensa i Ordre Públic havien passat a mans del Govern de la República després dels fets de maig i que igualment succeiria amb les Indústries de Guerra, el Decret de col·lectivitzacions i la legislació agrària van ser els motius de major polèmica sense deixar de costat altres disposicions de l'àrea econòmica de la Generalitat al davant de la qual es trobava precisament, Comorera junt a Tarradellas (*). Des dels cercles pròxims al Govern Negrín i des dels partits estatals, no es comprenia ni es compartia la legislació de la Generalitat en sentit deferent a l'establerta per la República i es considerava que en cas d'haver divergència de criteri, el

(*) Després de maig i a partir del Consell de la Generalitat del 29 de juny, és el PSUC qui succeeix a la CNT en la possessió de les conselleries econòmiques, a part de Tarradellas que sempre tingué el Departament de Finances.

dret estatal primava sobre el dret de les autonomies. Contràriament, des de la Generalitat que havia fruit d'una autonomia màxima, quasi independència, durant mesos, es contemplava la creixent intervenció del Govern Negrín amb reticència i en els cercles més nacionalistes dels partits catalans com un atac a l'autonomia aconseguida.

Les tensions entre els dos Governos van fluir també en les relacions entre el PCE i el PSUC. Així ho feia constar Togliatti quan deia: "De todos modos, la cuestión de las relaciones entre el PCE y el PSUC se plantea en un plano más general, y es necesario dedicarle mucha atención, porque está ligada a uno de los problemas más agudos de la actual situación española, el problema de las relaciones entre el gobierno de la República y Catalunya" (763). A Catalunya s'havia caigut, igualment que a Euzcadi, en un nacionalisme tan cat que posava en perill la unitat dels pobles d'Espanya i que fomentava les tendències separatistes i, àdhuc, la il·lusió d'una pau separada amb Franco. El PSUC no s'escapava de la influència del nacionalisme petit burgès: "El PSUC en su conjunto, incluida su dirección, está sometido a una fuerte influencia del nacionalismo pequeñoburgués, de igual modo que recibe la influencia del anarquismo y que recibió la del POUM. En teoría, en los informes, en las resoluciones y en los artículos, la cuestión nacional es planteada correctamente. En la práctica se tiene la tendencia a deslizarse hacia una posición separatista" (764). Togliatti recriminava a la direcció del PSUC de no combatre suficientment les tendències separatistes d'alguns consellers de la Generalitat o de

membres dirigents de l'Esquerra, o de fer costat amb disposicions del Consell de la Generalitat dictades exclusivament per desconfiança envers el Govern de la República (765). Considerava imprescindible la modificació profunda del Decret de col·lectivitzacions i dels Decrets agraris, per ordenar l'economia del país i, sobretot, poder organitzar racionalment la indústria de guerra. Era una equivocació la normativa de la Generalitat que privava totalment al camperolat de la llibertat de comerç. Togliatti pensava, a més, que el PSUC sobrevalorava la seva força. Es considerava el melic de la política catalana i descuidava les relacions amb organitzacions que continuaven tenint molta força en la societat catalana, com la CNT i l'ERC. El PSUC queia en la trampa de creure's el front popular més que construir-lo amb les altres forces catalanes.

Togliatti acabava el seu informe del 28 de gener del 1938 adreçat a la Internacional Comunista referint-se a la direcció del PSUC. Afirmava que un tema preocupant era la masoneria, tot i tenir un paper diferent a Espanya que a d'altres països. En el PSUC hi havia molt masons i, segons ell, no menys de tres formaven part del Comité Executiu. Ja m'he referit al tracte que donava a alguns dirigents com Valdés, Ardiaca, Serra Pàmies o Víctor Colomer, o l'actitud que tenia envers Comorera del qual deia que dirigia de forma burocràtica i no era un animador, i que no portava a terme l'acció necessària per a precisar la línia del PSUC i unificar entorn d'ella a tota la direcció (766). Finalment recomanava que es prestés especial atenció al PSUC i que se l'ajudés "como ayudastéis al PCE en la época de la permanencia de Checa junto a vosotros que tan buenos resultados ha dado ya (767).

La posició de Togliatti era compartida per la direcció del PCE, i alguns dels seus dirigents com Mije o Uribe tingueren topades serioses amb part de la direcció del PSUC en relació amb la política sindical o agrària respectivament. Alguns dirigents del PSUC, com Josep del Barrio, Miquel Ferrer, Tona i Nadalmal, i molt especialment Serra Pàmies, eren acusats de desviacionisme nacionalista petit burgès. Es considerava que el PSUC era encara un partit poc cohesionat donada la seva fundació, i feble ideològicament per fer front a la influència de l'anarquisme i, àdhuc, del POUM en els seus rengles. Però el que preocupava principalment era la influència del nacionalisme petit burgès. Comorera no s'escapava de les crítiques tot i que en el seu cas tenien un to especial donada la rellevància pública de la seva personalitat. Se li criticava el seu personalisme, la seva actitud sectària envers l'anarquisme, i les seves posicions sovint ambigües i confoses envers la qüestió nacional i, particularment, respecte a les relacions entre el Govern de la Generalitat i el de la República.

Com és de suposar, el PSUC no adoptà una posició unànim envers les crítiques que procedien del PCE o dels delegats de la Internacional. La direcció quedà dividida entre aquells que s'alinearen amb el PCE, com Ardiaca o Vidiella, i els qui s'hi enfrontaren, com Serra Pàmies. Per altra part, les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya que estaven federades amb les de la resta d'Espanya feren costat amb el PCE, criticant per veu del seu secretari general Wenceslao Colomer, les desviacions nacionalistes d'alguns dirigents del PSUC (*). Comorera intentà quedar al marge d'aeusta polèmica però no defugí manifestar pública-

ment: "l'existència de certes incomprensions davant el problema de Catalunya" (768). En l'informe presentat al Comité Central de Lleida, deia que el PSUC es trobava al mig de dos corrents contradictoris existents a Catalunya: "El Partit no ha de caure en la desviació que significaria enfortir la tendència separatista a Catalunya, ni tampoc cap a la banda contrària, que significaria anar contra les llibertats de Catalunya" (769). El PSUC estaria en contra de tot allò que signifiqués retallar l'autonomia i pugnaria contra aquelles tendències a no acceptar la situació legal de Catalunya en virtut de la Constitució i l'Estatut (770).

Comorera marxà a Moscó el gener del 1938 i no retornà a Catalunya fins el 23 de març (771). Es concretament en aquest mes de gener que Togliatti envia l'informe al secretariat de la I.C., on recomana una especial atenció per al PSU. El viatge podria ser induït per aquesta opinió, però també pot ser que Como

(*) "Durant la guerra van haver-hi ja topades molt fortes amb el PCE, sobretot quan el Govern de la República va instal·lar-se a Barcelona. Topades amb Mije i Uribe. Togliatti no va entendre mai el problema de Catalunya. Les Joventuts es van situar al costat del PCE".

Entrevista amb Margarida Abril, Mataró, 17 de novembre del 1981.

"Vaig tenir molts enfrontaments amb Comorera durant la guerra. Les JSU estaven federades amb les JSU d'Espanya. Les relacions que s'establien eren, doncs, molt diferents que les existents entre el PSUC i el PCE. El PSUC era independent, les JSU de Catalunya, no. Una de les topades més fortes que vaig tenir amb Comorera va ser quan vam decidir editar la darrera pàgina de la "Rambla" en castellà".

Entrevista amb Wenceslao Colomer, París, 5 de gener del 1982.

rera s'avanci a Togliatti i sigui ell mateix qui pren la iniciativa d'anar a Moscú sense esperar ser cridat. Era aquest un viatge molt important perquè era el primer que feia Comorera a la capital soviètica. Era una carta de presentació del PSUC i de la seva persona en unes circumstàncies que no eren les més favorables. Ningú li discutia a Comorera, ni Togliatti, la seva capacitat política i valentia personal, però l'informe del 28 de gener incloïa serioses crítiques al PSUC i a la seva gestió. No es tractava de desplaçar-lo de la direcció, entre altres coses perquè no es pretenia, no solament perquè Comorera era l'home de més prestigi del PSUC, sinó també perquè era indiscutiblement el de major preparació política. En canvi, sí es pretenia una correcció de la seva actuació política a l'entorn dels errors que Togliatti havia denunciat. Comorera va conèixer a Moscú els dos màxims dirigents de la Internacional Comunista, Dimitrov i Manuïlski, que esdevindrien junt a Gerö, les persones que ell recordaria com les que més l'havien influït i ajudat (772). També presencià directament un dels processos més famosos de Moscú. El 2 de març s'iniciava el judici contra el bloc "dretà-trotsquista" encapçalat per "l'arxidretista" Bujarin i "l'arxiesquerrista" Rykov. Dinou dirigents més seien a la banqueta dels acusats, entre els quals Krenstinski i Rakovski, enllaços entre Bujarin i Trotsqui; Iagoda, Prefecte del Comissariat del Poble d'Afers Interiors, que facilità i col.laborà des del seu lloc de responsabilitat tota la informació per a portar a terme els objectius dels acusats; els nacionalistes burgesos Ikramov, Faisula, Joadjaev i antics menxevics com Txernov. En iniciar-se el judici els acusats, i en primer lloc Bujarin, Rykov i Iagoda, reconeixen llur culpabilitat, només Krenstinski, ex-Sots-Comissari del Poble en Relacions Exteriors, s'aixeca

de manera inesperada cridant: "No! Jo no sóc trotsquista! Jo no sóc espia! Mai no he tingut entrevistes amb el fill de Trotsqui" (773).

Quins eren els delictes? Comorera ens ho explica: "A la banqueta, enfront del més alt Tribunal militar de la URSS, s'asseu la contrarevolució mundial contra la pàtria dels socialisme, contra la pàtria de tots els treballadors" (774). Comorera explica a continuació que en un període preliminar, els acusats es lliuraren a actes d'espionatge, sabotatge i terrorisme. S'havien de preparar les condicions perquè junt amb el feixisme internacional s'ensorrís el socialisme i es restablís el capitalisme a la URSS. Aquesta intenció tenien els actes de sabotatge contra el pla quinquenal i contra la col·lectivització agrària; els actes terroristes volaven trens, incendiaven fàbriques i mines, i els assassinats de Kirov, Gorki, Kuibitxev, etc; els actes d'espionatge facilitaven als Governos alemany i japonès tot tipus d'informació militar, econòmica i política. L'objectiu darrer era arribar al poder sobre les ruïnes del socialisme i pagar l'ajut de l'imperialisme amb el desmembrament de la URSS (775). Comorera recollia en la seva crònica enviada el 6 de març, algunes de les confessions dels acusats i especialment la de Bujarin: "Hem volgut crear una República de Kulaks i el socialisme ha vençut tot el país. Hem de confessar la nostra derrota". "Treball" dedicà atenció preferent a la informació detallada del transcurs del judici. El 14 de març a primera hora del matí el President del Tribunal, el jutge militar Ulrich, llegeix la sentència. Divuit dels acusats són condemnats a pena de mort, Pletniev a 25 anys, Rakovski a 20 anys,

Bessonov a 15 anys. El 15 de març, el Presidium del Soviet Suprem rebutja la petició d'indult. Els condemnats a pena de mort serien afusellats (*).

Comorera sortí enfortit personalment dels viatge, però comprovà el pes polític dels delegats de la Internacional Comunista a Espanya, i molt especialment Togliatti, amb el qual no es va entendre mai. La substitució de Gerö que va ser enviat al centre, per Stepan Minev, delegat búlgar de la Internacional Comunista que tenia els pseudònims de "Moreno" i "Stepanov", i l'estada de Togliatti a Catalunya van crear unes condicions completament noves en les relacions del PSUC i la Internacional. Comorera ja no tenia el marge de maniobra i llibertat d'acció com quan Gerö era el delegat davant del PSUC. Això no tardaria a notar-se.

L'exemple més immediat i potser més gràfic, es va produir els primers mesos del 1938. Víctor Colomer, secretari d'agitació i propaganda, va ser l'inspirador de la revista "Meridià", sobre la qual ja n'he parlat, i també d'una altra publicació, "Catalunya", que no va arribar a sortir. Es pensava que de la mateixa manera que "Meridià" pretenia ser el portantveu de la intel-

(*) No és tema d'aeusta tesi entra en l'anàlisi dels processos de Moscó, tan sols constatar que Comorera quedà convençut. Encara que en arribar a Barcelona li comentaria a Vilarrúbia: "No entenc com confessaven tan fàcilment".

(Entrevista amb J. M. Vilarrúbia, 9 de desembre del 1979). (776).

lectualitat antifeixista, "Catalunya" podia esdevenir la revista política del PSUC. D'alguna manera, el PSUC, que es considerava el nou pal de paller de Catalunya, volia, a l'igual que la Lliga primer i l'Esquerra després, esdevenir el projecte polític a l'entorn del qual s'aglutinava la intel·lectualitat catalana. "Meridià" volia ser el successor de "Mirador", i "Catalunya" el substitut de la revista del mateix nom dirigida per Rovira i Virgili (777). Havia de ser una revista d'orientació política i de debat teòric, pluralista i oberta a tota col·laboració. Era aquesta una ambició gens fàcil en aquelles circumstàncies, i quant al pluralisme d'origen del PSUC, era contemplat més com un defecte a corregir que com un patrimoni a conservar. Comorera, abans de marxar a Moscó, va donar el vist i plau a la iniciativa de Víctor Colomar. Solé i Vidal, que procedia del Bloc Obrer i Camperol, i que estava a la secretaria de la UGT de Catalunya, va ser nomenat secretari de redacció a iniciativa de Víctor Colomer i Tona Nadalmal, secretari de Comorera a la secretaria general del PSUC.

El primer número incloïa articles de Tona Nadalmal, sobre el problema dels Sudetes i la Txecoslovàquia independent; Jaume Camps, sobre les Federacions d'Indústria i l'estructura econòmica que es derivava del Decret de co·lectivitzacions; Joan Fronjosà, sobre les impressions d'un viatge a la URSS que havia realitzat recentment; Solé i Vidal, sobre els utopistes catalans; Miquel Ferrer, sobre la UGT i la qüestió sindical; Dr. Bonifaci, sobre la readaptació professional dels mutilats de guerra; Torroja, sobre la Nova escola (778). Solé i Vidal va lliurar els originals a Víctor Colomer que li va recomanar, després de

llegir-los i aprovar-los, que els deixés a Comorera que havia acabat d'arribar de Moscú. Els dies passaven sense que Comorera digués res, fins que Solé i Vidal el va anar a veure i li va contestar que el su mari era interessant però que encara tenia els originals damunt de la taula sense poder-los llegir a causa de la feina que tenia. El temps va continuar passant sense saber res, fins que Víctor Colomer li va dir a Solé Vidal: "em sembla que Comorera no s'hollègirà" (779). Van decidir de comú acord i sota la responsabilitat de Víctor Colomer, portar-ho a impremta. Es va fer una edició de 2.500 exemplars de la revista "Catàlunya, realitzada per l'equip tècnic de l'editorial Catalana pertanyent a la Lliga regionalista i que havia estat col·lectivitzada. Els primers exemplars van ser distribuïts entre els membres de la direcció del PSUC i delegats de la Internacional.

La reacció va ser immediata, sobretot per part de Togliatti i "Stepanov". Aquestes són les paraules de Togliatti: "Colomer, el viejo, se comportó como un trotskista y un agente del enemigo. De acuerdo con el secretario de Comorera (un tal Tous) hizo publicar en Barcelona en los primeros días de enero, en calidad de "órgano teórico" (!) del PSUC, una revista de contenido trotskista que impuse fuera retirada de la circulación" (780). Comorera no es va atrevir a defensar el contingut de la revista i particularment l'article de Tona Nadalmái que va ser el que va provocar major polèmica. El número va ser qualificat de trotsquista i de nacionalista burgès, potser per l'article de Tona Nadalmái i per la col·laboració i participació directa en la seva elaboració de persones procedents del Bloc, com Víctor Colomer, Miquel Ferrer, o el mateix Solé i Vidal. Es va ordenar immediaa

tament el segrest de l'edició que posteriorment va ser cremada i es van salvar molt pocs números (781). No va ser suspesa la revista, però no va sortir cap altre número (*).

Joan Comorera, conseller d'Economia

No havia de ser Comorera el conseller d'Economia, ja que en el Consell de la Generalitat del 28 de juny figurava al davant del Departament de Treball i Obres

(*) Cal fer els següents aclariments a les paraules de Togliatti: l'epítet "el viejo" és per diferenciar Víctor Colomer de Wenceslao Colomer, Secretari General de les JSU de Catalunya. Quan parla d'un "tal Tous" es refereix a Tona Nadalmi. La data "los primeros días de enero" crec que està equivocada i que va ser més tard. Els motius són els següents: No fa cap referència a l'informe enviat el 28 de gener del 1938, en el que dedica molta extensió a la situació del PSUC. La iniciativa de publicar la revista "Catalunya" és posterior a "Meridià", el qual sí que comença a sortir els primers dies de gener del 1938. Per altra part, Solé i Vidal recorda amb seguretat que Comorera havia tornat de Moscó quan se li lliuraren els originals del primer número. Crec que el més probable és que la iniciativa sí es va prendre a principis de gener, però l'ordre de Togliatti de retirar i destruir l'edició fou posterior a la tornada de Comorera de Moscó.

Queda una quarta raó, Ardiaca, que havia estat durant uns mesos al front de l'est, retornà per la primavera del 1938, i rebé l'explicació de "Stepanov" de l'ordre de retirar el primer número, dient-li que era una publicació de contingut trotsquista. (Entrevista amb Pere Ardiaca, Barcelona, 27 d'abril del 1982).

Públiques, però la retirada de la CNT el portà novament a la conselleria esmentada i que ja havia encapçalat en el primer govern Companys l'any 1934. Comorera tornarà a situar-se així, al capdavant de la política econòmica de la Generalitat i esdevindrà, junt a Tarradellas, principal protagonista d'aquesta fonamental àrea de govern, durant la guerra. Ja he dit anteriorment, que Comorera tot i ser el conseller de la Genralitat que més conselleries encapçalà (*), es tigué de manera continuada sempre al davant de conse

(*) Joan Comorera fou:

- Conseller d'Economia entre el 31 de juliol i el 6 d'agost del 1936.

- Conseller de Serveis Públics entre el 26 de setembre i el 17 de desembre del 1936.

- Conseller de Proveïments entre el 17 de desembre del 1936 i el 3 d'abril del 1937.

- Conseller de Treball, Obres públiques i Justícia entre el 3 d'abril del 1937 i el 16 d'abril del 1937.

- Conseller de Justícia entre el 16 d'abril i el 5 de maig del 1937.

- Conseller d'Economia entre el 29 de juny del 1937 i el final de la guerra.

En total encapçalà, clares, sis conselleries, encara que en la realitat fou bàsicament conseller d'Economia, i també de Proveïments i Serveis Públics. Els Departaments de Treball, Obres Públiques i Justícia els dirigí durant molt poc temps i en situacions excepcionals i de transició.

l·leries econòmiques. Més concretament, dirigí el departament d'Economia durant dos anys i set mesos dels tres anys i dos mesos que fou conseller durant la República. Cal precisar, però, que al costat de Comorera hi estigué un home que tot i ser només conseller de Proveïments de manera fugaç en el fracassat govern Casanovas (*), tingué molta més influència que molts que sí foren consellers. Estanislau Ruiz Ponsetí fou un autèntic "sots-conseller" i assessor principal de Comorera en matèria econòmica i, molt probablement, la persona que li feia els esborranys de la part econòmica dels discursos que pronunciava (**). La confiança i competència de Ruiz Ponsetí, li permetien a Comorera abastar una major amplitud de mires en la seva gestió governamental, mantenint alhora el seu

(*) E. Ruiz Ponsetí era el conseller de Proveïments del Govern Casanovas del 31 de juliol del 1936 i que no arribà a durar ni una setmana.

(**) No hi havia, però, una identitat d'opinió entre Comorera i Ruiz Ponsetí. No pensaven exactament el mateix. La comparació dels discursos i escrits entre un i altre palesen que Comorera tendia més cap a la centralització i nacionalització, mentre que Ruiz Ponsetí defensava més la coordinació i direcció, i era reticent a les nacionalitzacions pel perill de l'estatalització de l'economia.

Departament un fort ritme de treball (*).

Ruiz Ponsetí era Doctor en Ciències Exactes i Enginyer industrial. Fou un dels economistes més destacats de Catalunya i el real inspirador de la política econòmica del PSUC. És per això, que per entendre la gestió governamental de Comorera cal fer referència a qui era el cervell gris del Departament. Hi ha una confluència interessant per a analitzar entre el discurs pronunciat per Ruiz Ponsetí, representant al Consell d'Economia a la Primera Jornada de la Nova Economia, celebrada el 6 de desembre del 1936, i la política portada a terme per la conselleria d'Economia, una vegada Comorera se'n fa càrrec. Des de la seva fundació, Ruiz Ponsetí representà al PSUC en el Consell d'Economia i participà en l'elaboració del Decret de col·lectivitzacions, però no pogué intervenir directament en la seva aplicació fins a ser nomenat per Comorera, sots-secretari del Departament. La conselleria havia estat en mans de la CNT des del primer govern d'unitat del 26 de setembre del 1936 (**).

En la seva conferència del 6 de desembre, Ruiz Ponsetí exposava la seva filosofia de l'aplicació del Decret

(*) "E. Ruiz Ponsetí era l'home clau de la conselleria. Comorera fixava les línies generals, però qui portava el timó del Departament era Ruiz Ponsetí". (Entrevista amb Joan Grijalbo, Barcelona, 5 de desembre del 1979).

(**) Havien estat consellers d'Economia representant la CNT des del 26 de setembre del 1936 al 29 de juny del 1937: Joan Porqueras Fàbregas; Diego Abad de Santillán; Josep Juan Domènech, Andreu Capdevila i Puig; Valeri Mas i Casas.

de col·lectivitzacions. El punt de partida era la realitat de la revolució social que s'havia produït a Catalunya i que comportava l'ordenació de l'economia sobre bases noves. Es tractava de fixar les normes d'una Nova Economia amb una precisió molt important: la revolució no havia triomfat encara perquè s'estava en plena guerra i calia orientar tots els esforços a guanyar-la. Per tant s'havia de trobar el punt d'equilibri, l'interregne entre l'economia capitalista que estava morint i l'economia socialista que es construiria l'endemà de la victòria. Aquesta síntesi era el Decret de col·lectivitzacions (782).

La seva aplicació havia de tenir en compte vàries questions importants. En primer lloc, la nacionalització de la banca sense la qual no era possible anar a una política de col·lectivització integral de la indústria. El suport de la banca i l'ordenació de la finançació industrial era el ser o no ser de la Nova Economia; la banca "és el cor de tota la indústria, és l'eix al voltant del qual giren totes les possibilitats de l'industrial" (783). En segon lloc, s'havia d'entendre que col·lectivitzar no volia dir substituir la propietat individual per la propietat col·lectiva de les empreses o unitats de producció, sinó crear una economia col·lectivitzada, coordinada i planificada. No s'havia de caure en l'error d'identificar col·lectivització amb una nova formulació de propietat no individual però sí privada. Les unitats de producció no eren compartiments estancats, sinó interrelacionats, i l'economia patiria o es beneficiaria de la menor o major coordinació. No era concebible establir una economia col·lectivitzada i perpetuar la injustícia social que significaria la convi-

vència d'indústries altament beneficiaries i que reportaven amplis beneficis per a llurs treballadors, amb indústries deficitàries que feien viure els seus treballadors en la misèria. Tampoc era admissible trobar-se alhora amb indústries que desperdiciaven llurs guanys amb altres que no tenien capital per a invertir. Calia una visió totalitzadora que ajustés els lògics desequilibris. S'havia de crear urgentment una Caixa de Crèdit Industrial i Comercial de Catalunya que tingués una funció globalitzadora i de patronat de la indústria col·lectivitzada. Les seves funcions essencials haurien de ser: "recollir els guanys de les indústries col·lectivitzades o bona part d'aquests guanys; concedir crèdits a les indústries que es trobessin amb manca de capital; subvenir les possibles pèrdues d'aquelles indústries col·lectivitzades que liquidessin amb pèrdua el seu funcionament" (784). S'havia, però, d'evitar caure en un intervencionisme exagerat, en una centralització totalitària de tota la indústria del país, la qual cosa tindria efectes molt negatius, en perjudici de l'autonomia de gestió dels Consells d'Empresa.

En tercer lloc, la col·lectivització s'havia de portar a terme racionalment i respectant els drets dels petits industrials i comerciants. No es podia de sobte col·lectivitzar-ho tot, sinó aplicar estrictament el que establí el Decret de col·lectivitzacions. La col·lectivització forçada i no planificada podia crear un veritable desgavell econòmic i, alhora, provocar una injustícia contra aquells sectors no pertanyents a la classe obrera que s'havien posat al seu costat en la lluita contra el feixisme. És cert que en el sistema capitalista, diu Ruiz Ponsetí, existeix

una part parasitària de la població que viu al damunt de les espatlles de l'altra part directament productora. Hi ha sectors econòmics productius i sectors econòmics paràsitaris. Però no és prudent canviar de la nit al dia aquesta situació sense que l'economia en pagui les conseqüències greus ja que el problema no és tan sols la reducció a la misèria d'una part de la població, que ja és un problema molt greu, sinó que el conjunt de l'economia se'n ressentirà per la caiguda dràstica del consum. La Nova Economia s'ha via d'anar creant racionalment i, necessàriament, per motivacions econòmiques i polítiques, s'havia de passar un període transitori d'economia mixta en el que els sectors econòmics improductius i llur població anirien, mica en mica, adequant-se al nou règim econòmic i social que s'estava construint.

En quart lloc, s'havia de comprendre que no sempre els militants més destacats del moviment revolucionari eren els més canaços per a posar-se al davant de l'organització industrial. Havien de dirigir la producció aquelles persones tècnicament més preparades i, si no eren les més revolucionàries, era millor establir un sistema de control i fiscalització, que no pas apartar-les, substituir-les per altres menys eficients o, fins i tot, sense cap experiència. Els Consells d'Empresa havien d'entendre, també, que no eren unitats econòmiques independents i que calia una coordinació de les diferents branques industrials.

En cinquè i darrer lloc, calia una justa i coherent política de salaris. No eren admissibles situacions que es produïen realment com la diferència a vegades axorbitant de salaris entre diferents branques indus

trials o com la concepció de salari únic entre diferents categories de treballadors. S'havia d'establir un salari anivellat entre les diferents branques industrials i una certa escala salarial entre les diferents categories de treballadors que estimulés una major productivitat. L'igualitarisme era econòmicament negatiu i socialment injust. Tampoc tenia cap mena de sentit ni res a veure en la relació treballador-producció, el salari familiar. Els salaris es fixen en funció de la intensitat i qualitat de treball, aquests són els criteris que ha de tenir en compte el Consell d'Empresa, no el nombre de fills que tingui un treballador. No és l'empresa la que ha de pagar el cost de la situació personal dels seus treballadors, sinó la col·lectivitat. "De cap manera el salari familiar ha d'ésser una qüestió d'organització totalitària nacional" (785). Era un tema de justícia social que afectava la col·lectivitat en el seu conjunt i, com a tal, havia de ser tractat de forma indefugible, però no havia de ser l'empresa qui assumís la seva resolució.

Ruiz Ponsetí sintetitzava la seva exposició plantejant la necessitat d'una economia coordinada i dirigida, no centralista ni totalitària. Aquesta era la seva filosofia en agafar la sots-secretaria d'Economia.

Quan Comorera pren possessió de la conselleria d'Economia es planteja dos objectius: aconseguir que l'obra econòmica de la Generalitat no fos intervinguda o destorbada pel Govern de la República (*), i desen

(*) "Hem de recordar que quan va celebrar-se a València la reunió de representants dels dos governs, va plantejar-se el

volupar tots aquells aspectes del Decret de col·lectivitzacions que els consellers de la CNT havien deixat de costat. Comorera considerava que la CNT no havia vist en el Decret altra cosa que donar estat legal a les incautacions que s'havien realitzat i que continuarien produint-se, però en tot el temps que regentà la conselleria d'Economia no havia estat capaç d'anar més enllà dels principis de la llei (786). Calia posar fi a la desarticulació absoluta de la vida industrial i a l'infantilisme d'alguns sectors que arribaven a entendre les col·lectivitzacions com "col·lectivitzar les tisores del sastre". Urgia, no ja una coordinació de la producció sinó també dels salaris, dels preus i del cost de producció. El programa de govern de la conselleria d'Economia es proposava la creació dels Consells Generals d'Indústria, Federacions Econòmiques, Comissions de Preus i Salaries i, sobretot, la creació de la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial. Calia, a més, una reestructuració del Departament d'Economia i del mateix Consell d'Economia (*).

que succeiria quan el Govern de la República, vingués aquí i s'estipulà que l'obra econòmica no seria destorbada".
"Tres condicions de la Victòria". Informe de Joan Comorera en el Ple del C.C. del PSU de Catalunya, celebrat a Lleida el 8 i 9 de gener del 1938.

Vegi's volum sobre el Pensament Polític de J. Comorera, pàg. 574-596

(*) Sobre el pensament econòmic de Comorera i la seva activitat al Departament d'Economia vegi's:

- Informe de Joan Comorera a la I Conferència Nacional del PSUC. (Treball, nº 317, 25 de juliol del 1937).

El 30 de juny del 1937, Comorera pren possessió de la conselleria d'Economia i també de la de Serveis Públics que queda incorporada al seu Departament (787). El 2 de juliol Ruiz Ponsetí és nomenat sots-secretari (788), i més endavant assolirà la representació de Comorera al Consell d'Economia, i també a la pre-

- "Vers la unitat, la llibertat dels pobles hispànics i la victòria", Treball, nº 328, 7 d'agost del 1937.

Vegi's volum sobre el Pensament Polític de J. Comorera, pàgs.

- "Discurs de J. Comorera al III Congrés de la UGT a Catalunya". Treball, nº 419; 21 de novembre del 1937.

Vegi's volum sobre el Pensament Polític de J. Comorera, pàgs.

- "Treš condicions de la Victòria: Unitat proletària! Front Popular! Unió dels Pobles de la República!" Treball nº 466; 15 de gener del 1938.

Vegi's volum sobre el Pensament Polític de J. Comorera, pàgs.

- "El PSU davant la situació actual", Treball nº 590; 9 de juny del 1938.

Vegi's volum sobre el Pensament Polític de Comorera, pàgs.

- "La tasca del Departament d'Economia". Declaracions de Joan Comorera. Treball, 8 d'octubre del 1937.

- "A propòsit del debat entaulat al Consell d'Economia de Catalunya sobre l'aplicació del Decret de col·lectivitzacions". Treball, nº 427, 1 de desembre del 1937.

- "Sentència del Tribunal d'apel·lació de Montpeller, favorable al Govern de Catalunya i d'una importància enorme per a l'economia del nostre país", Treball nº 429; 3 de desembre del 1937.

- "Joan Comorera i la indústria tèxtil de Catalunya", Treball, nº 609; 1 de juliol del 1938.

- "La indústria de Catalunya de cara a l'exportació. Homenatge a Joan Comorera per la seva labor al Departament d'Economia", Treball, nº 612; 5 de juliol del 1938.

sidència del Consell Directiu de la Caixa del Crèdit Industrial i Comercial quan aquesta sigui creada.

Les primeres mesures que es prenen urgentment des de la conselleria d'Economia pretenen una ràpida coordinació dels sectors industrials i empreses col·lectivitzades, desenvolupant l'article 15 del títol II i els articles 24 a 28 del títol IV del Decret de col·lectivitzacions (*). Durant el mes de juliol del 1937, i amb menys assiduïtat posteriorment, seran nomenats per Ruiz Ponsetí els Interventors-delegats de la Generalitat a les empreses col·lectivitzades, en aplicació de l'article 15 del Decret del 24 d'octubre, i el 9 de juliol del 1937 és aprovat el Decret que reglamenta la creació dels Consells Generals d'indústria

(*) Art. 15. A totes les empreses col·lectivitzades hi haurà obligatòriament un Interventor de la Generalitat que formarà part del Consell d'Empresa i serà nomenat pel Conseller d'Economia, d'acord amb els treballadors.

Art. 28. Els Consells generals d'Indústria hauran de trametre al Consell d'Economia de Catalunya, dintre dels períodes que per a cada cas s'establèixin, un document circumstancial on s'analitzi i es raoni la marxa global de la indústria respectiva i proposant plans d'actuació.

Art. 24. Els Consells Generals d'Indústria estaran constituïts:

Quatre representants dels Consells d'Empresa, elegits en forma que oportunament es dirà.

Vuit representants de les diverses centrals sindicals, en nombre proporcional als afiliats a cada una d'elles. La propor-

en aplicació del que disposava el títol IV del Decret de col·lectivitzacions (*).

Els Consells Generals d'Indústria, que Comorera criticava a la CNT no haver-los volgut crear (789), es constituïen a partir de les agrupacions industrials

cionalitat dels representants sindicals serà fixada pel procediment que aquestes estableixin de comú acord.

Quatre tècnics nomenats pel Consell d'Economia.

Aquests Consell estaran presidits pel Vocal respectiu del Consell d'Economia de Catalunya.

"Decret de col·lectivitzacions i control obrer". 24 d'octubre del 1936. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº 302; 28 d'octubre del 1936.

(*) A part dels articles 24 i 28 ja transcrits en la nota anterior, el títol IV sobre els Consells Generals d'Indústria estableix:

Art. 25. Els Consells Generals d'Indústria formularan els plans de treball de la respectiva indústria amb caràcter general, orientant els Consells d'Empresa en llurs funcions i, a més, tindran cura de: Regular la producció total de la indústria; unificar els preus de cost en allò que sigui possible, per tal d'evitar la competència; estudiar les necessitats generals de la indústria; estudiar les necessitats del consum dels seus productes; examinar les possibilitats dels mercats peninsulars i estrangers; observar, així mateix, la marxa global de la indústria i fixar en cada cas els límits i el ritme de la producció per a cada mena d'article; proposar la supressió de fàbriques o llur augment, segons les necessitats de la indústria i dels consum, o bé la fusió de determinades fàbriques;

ja establertes per la Generalitat i que sumaven un total de catorze (*). El criteri d'agrupació industrial es fixava d'acord amb la matèria prima, la totalitat de les operacions industrials fins arribar a la venda del producte, la unitat tècnica i la gestió

proposar la reforma de determinats mètodes de treball, de crèdit i de circulació de productes; suggerir modificacions en els aranzels i en els tractats comercials; organitzar Centrals de venda i d'adquisició d'Utillatge i de Matèries Primes; gestionar determinats afers amb les indústries d'altres llocs de la península o de l'estranger; gestionar facilitats bancàries i creditícies; organitzar mancomunadament laboratoris d'assaigs tècnics; formular estadístiques de producció i consum; tendir a la substitució de les matèries de procedència estrangera per altres de nacionals. A més, els Consells Generals d'Indústria podran estudiar i adoptar les mesures que creguin necessàries i d'interès per al millor desenvolupament de la tasca que els està confiada.

Art. 26. Els acords que adoptin els Consells generals d'Indústria seran executius, tindran força d'obligar i cap Consell d'Empresa ni cap empresa privada no podran defugir llur compliment sota cap pretext que no sigui plenament justificat. Únicament es podrà recórrer contra ells davant del Conseller d'Economia, la resolució del qual, previ informe del Consell d'Economia, serà inapel·lable.

Art. 27. Els Consells generals d'Indústria mantindran contacte constant amb el Consell d'Economia de Catalunya, a les normes del qual s'ajustaran en tot moment, i entre ells quan se'ls plantegin afers que requereixin una acció mancomunada.

"Decret de col·lectivitzacions i control obrer", 24 d'octubre del 1936. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº 302; 28 d'octubre del 1936.

comercial (**). Els Consells Generals d'Indústria es
taven formats per quatre representants dels Consells
d'Empresa, vuit representants de les centrals sindi-
cals en nombre proporcional als afiliats a cada una
d'elles, quatre tècnics nomenats pel Consell d'Econo-
mia, i el vocal respectiu del Consell d'Economia que
presidia (790). La funció dels Consell Generals d'In

(*) Els grups industrials eren: Indústries del combustible i
lubrificants; Producció metal·lúrgica i mecànica; Indústries
tèxtils i annexes; Indústria de l'alimentació; Indústries agrí-
coles; Indústries químiques; Indústria de la Construcció; Arts
Gràfiques; Serveis de Transport; Serveis d'Electricitat i gas;
Serveis de Comunicacions; Serveis Generals de Regadiu; Serveis
d'higiene i sanitat; Comerç, crèdits i assegurances.

Josep Mª Bricall, Política Econòmica de la Generalitat (1936-
1939), pàgs. 228 a 231. Ed. 62, 1970.

(**) Els criteris que fixava el Decret de col·lectivitzacions
per a la formació de les agrupacions d'indústries quedaven es-
tablertes pels articles 29 i 30, que després desenvoluparia el
Decret del 9 de juliol del 1937 sobre els Consells Generals
d'Indústria:

V

DE LES AGRUPACIONS D'INDÚSTRIES

Art. 29. A fi i efecte de promoure la constitució i orga-
nització dels Consells generals d'Indústria, el Consell d'Eco-
nomia formularà, dintre dels quinze dies següents a la promul-
gació del present Decret, una proposta que compregui la clas-
sificació de les diferents indústries i llur agrupament, degu-
dament estructurat, d'acord amb la respectiva especialitat i
coordinació de les seccions en què cada una d'elles es dividei-
xi.

dústria era la de dirigir i coordinar els seus rams respectius per mitjà de la regulació de la producció total de la indústria; unificació en el que fos possible dels preus de cost per evitar la competència; gestió coordinada de les vendes i investigació dels mercats peninsulars i estrangers; ordenació del procés de producció i fixació de normes comunes sobre preus, marges de benefici, amortització, etc; reconversió i reestructuració del ram segons les necessitats. Els acords presos pels Consells Generals d'indústria eren executius i cap Consell d'Empresa podia defugir llur compliment, podent recórrer, però, al Conseller d'Economia, la resolució del qual, previ informe del Consell d'Economia, era inapel·lable. Igualment, els Consells Generals d'Indústria s'havien d'ajustar a les normes emanades del Consell d'Economia i trametre-li regularment un document en el que s'analitzés la situació del sector i es proposés el pla d'actuació (791).

Com a complement als Consells Generals d'Indústria hi havia l'Assemblea General d'Indústria que estava formada per dos membres de cada empresa col·lectivitzada, amb tants vots com obrers representaven, els

Art. 30. Es tindrà en compte per a L'esmentada agrupació la matèria prima, la totalitat de les operacions industrials fins arribar a la venda o compensació comercial del producte, la unitat tècnica i en allò que sigui possible la de gestió comercial, procurant la concentració integral a fi de suprimir interferències perturbadores.

"Decret de col·lectivitzacions i Control Obrer", 29 d'octubre del 1936. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº302 28 d'octubre del 1936.

quals elegien els quatre membres dels Consells d'Empresa que havien de formar part del Consell General. Alhora, les Assemblees Generals d'Indústria havien d'aprovar les memòries del Consell General d'Indústria respectiu. Finalment hi havia el Comité Executiu d'Indústria presidit pel vocal del Consell d'Economia i format per un representant dels Consells d'Empresa, un altre dels tècnics i dos representant a les centrals sindicals, un a la CNT i un altre a la UGT (792).

El Decret del 9 de juliol també preveia per l'article 26, la constitució d'uns òrgans intermedis entre els Consells Generals i les agrupacions d'indústries que eren les Federacions Econòmiques, que segons J.M.ª Bricall, no van arribar ni a la fase de rodatge (793). Les Federacions Econòmiques es constituïen a iniciativa del Consell General d'Indústria respectiu, per Decret del Consell de la Generalitat previ informe del Consell d'Economia. Agrupaven empreses en diferents Federacions dins d'un mateix ram, a partir de classificar-les en quatre tipus: Empreses col·lectivitzades, Empreses privades en règim de control obrer, Agrupaments d'Indústria, Cooperatives. El Consell d'Economia aprovava els Estatuts pels quals s'havien de regir. Malgrat que la pretensió era d'agrupar i federar totes les empreses de Catalunya, el procés fou molt lent i es pot dir que només la Indústria química arribà a un grau d'organització per Federacions molt avançat. Diversos Decrets aprovats el 5 de

"Decret de creació del Consells Generals d'Indústria", 9 de juliol del 1937. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 13 de juliol del 1937.

novembre del 1937, creaven dins del ram de la indústria química, les Federacions Econòmiques d'Indústries Orgàniques i Matèries Colorants; Indústria del Cautxú; Indústria d'Àcids, Sals i Adobs químics; Indústria del Vidre i la Porcellana; Indústria d'Essències i Perfumeria; Indústria de Vernissos, Laques i Pintures; Indústria de Resines sintètiques i naturals (794).

L'articulació de les empreses col·lectivitzades i la intencionalitat d'organitzar una economia dirigida, era la raó de partida dels Consells Generals d'indústria i les Federacions Econòmiques, però el procés era llarg i les circumstàncies de la guerra tampoc eren les millors per a poder-se dedicar a l'estructuració de la Nova Economia. Es feren avenços importants, però els canvis de personal en els òrgans constituïts foren continus i impossibilitaren la formació d'un equip estable de direcció de cada ram industrial. La seva formació, però, significava un canvi radical en la filosofia d'aplicació del Decret de col·lectivitzacions.

Una vegada adoptades les mesures que es consideraven més urgents, Comorera i Ruiz Ponsetí afrontaren la reestructuració del Departament d'Economia i també del Consell d'Economia. El 14 d'agost del 1937, el Consell de la Generalitat aprovava el Reglament Orgànic del Departament d'Economia (795). El nou Decret derogava els de 18 de maig del 1934 i 2 d'octubre de 1936, donada la separació del Departament d'Agricultura i la vinculació de l'extingit Departament de Serveis Públics, i també a causa de la nova orientació del Departament que concentrava en els seus òrgans les funcions executives, deixant al Consell d'E

conomia funcions exclusivament de caràcter informatiu i assessor i suprimint la Junta de Control Sindical Econòmic.

La preeminent figura de Ruiz Ponsetí quedava regulada en l'article primer del Decret que establia que el Sots-secretari era, per delegació permanent del Conseller, cap de tots els serveis del Departament d'Economia. El Consell d'Economia quedava com alt organisme consultiu i assessor en matèria econòmica i es composava per setze vocals representatius de partits polítics i centrals sindicals a més de cinc vocals representatius de les conselleries d'Economia, Finances, Agricultura, Proveïments, Treball i Obres Públiques. Els setze vocals dels partits polítics i sindicats es distribuïen així: tres per l'ERC, tres per la CNT, tres per la UGT, dos per la FAI, dos per al PSU, un per ACR, un per la UR, i un per la Confederació de Cooperatives de Catalunya. Es de fer notar l'absència del POUM i els dos vocals, en lloc d'un que tenia abans, del PSUC. Aquest partit tenia assegurada una correlació molt favorable al si del Ple del Consell si es té en compte que comptava amb dotze membres segurs o pròxims dels vint-i-dos que el conformaven (*).

(*) El PSUC comptava amb vuit vocals segurs, a part del President del Consell d'Economia, que procedien dels tres representants de la UGT, des del PSUC, i un representant de les conselleries d'Economia, Proveïments, i Treball i Obres Públiques. A més, comptava amb el suport de la U.R., que comptava amb dos vocals, un directe i l'altre a través de la conselleria d'agricultura, i també amb el representant de la Confederació de Cooperatives de Catalunya.

El Consell funcionava en Ple o en Ponències, cadascu na de les quals estarien sota la responsabilitat d'un vocal del Ple representatiu dels partits o sindicats. El Consell podia acordar el nomenament de Comissions dictaminadores per a assumptes especials o projectes d'importància. El President del Consell era designat pel Govern de la Generalitat a proposta del Conseller d'Economia. Es creava, adscrita a la Presidència del Consell, una Comissió permanent d'Aplicació del Decret de col·lectivitzacions, la qual estava integrada pel President del Consell i tres vocals designats pel Ple. Un vocal-conseller quedava com a President de cadascun dels Consells Generals d'Indústria d'acord amb els diferents rams industrials establerts. El 17 d'agost del 1937, s'aprovava el Reglament Interior del Consell d'Economia que regulava el seu funcionament (796).

Serra i Moret havia estat nomenat, a proposta de Comorera, President del Consell d'Economia el 12 d'agost del 1937 pel Govern de la Generalitat (797). El 23 del mateix mes, Comorera delegava a Ruiz Ponsetí la representació de la Conselleria al Ple del Consell d'Economia (798). El mateix dia eren nomenats els vo

El 23 d'agost del 1937 són nomenats els nous vocals que representen les respectives organitzacions: Joan Ventosa i Roig, Vicenç Bernades i Joan Baptiste Soler i Bru per l'ERC; Andreu Capdevila, Josep Jiménez i Antoni Prats per la CNT, Joan Fronjosà i Joan Grijalbo i Joaquim Puig per la UGT; Miquel Ferrer i Jaume Camps pel PSUC; Antoni G. Birlán i Pere Ventura per la FAI; Ramon Peypoch i Pic per ACR; Joaquim Pou per la UR; Miquel Mestre per la Confederació de Cooperatives de Catalunya.

(Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº 239; 27 d'agost del 1937).

cals del Consell. El Consell d'Economia, que tingué un funcionament molt regular i es constituí en autèntic vèrtex de la nova organització econòmica (*), no tenia capacitat executiva però fou un òrgan deliberant i plural per la seva representativitat que assolí un alt nivell de competència i continuà fluïnt de manera directa en la gestió del Departament d'Economia.

La reestructuració del Departament d'Economia ordenava l'economia catalana de forma piramidal en la que existien quatre graus. La base de la piràmide eren les empreses o unitats de producció que quedaven en primer lloc agrupades en les Federacions Econòmiques, en segon lloc en els Consells Generals d'Indústria, i la punta de la piràmide la constituïa el Consell d'Economia. Tot i que en teoria el Consell d'Economia era únicament un òrgan de caràcter consultiu i assessor, tingué en la pràctica molta més importància, afavorida sense dubte per la seva complementarietat amb els altres òrgans del Departament a través de la figura-pont de Ruiz Ponsetí. El criteri que orientà la reordenació dels altres òrgans i serveis del Departament fou igualment la d'exercir un control, absolut

(*) Es molt interessant l'opinió de Josep Mª Bricall sobre la capacitat d'atemperament que tingué el Consell d'Economia "sobre les tensions ordinàries i quotidianes que afectaven la reconversió industrial i de dissoldre en el seu si els afrontaments que hagué de viure l'economia catalana amb l'alternativa de la revolució o la guerra".

Josep Mª Bricall: Política Econòmica de la Generalitat (1936-1939). Pàg. 264. Ed. 62, 1970.

segons Comorera, sobre les empreses col·lectivitzades i privades a través de la directa intervenció del Departament, fent especial referència a la distribució de les primeres matèries i a l'organització de les empreses.

Adoptades les mesures més urgents encaminades a l'articulació de la indústria i a la intervenció de la Generalitat sobre les empreses, i reorganitzat el Departament d'Economia sobre bases noves, es plantejava la necessitat de fixar una política econòmica que pogués donar solucions als problemes més crítics de l'economia catalana i que essencialment eren la inflació, l'estancament de la inversió, l'atur i la desordenada política de salaris, l'escassetat de matèries primes i combustible, la carestia de proveïments, sobretot de queviures de primera necessitat, i la relació entre la política industrial i la política agrària.

La inflació i l'anarquia dels preus era el primer problema que Comorera considerava fonamental posar-hi solució. Distingia tres qüestions a resoldre: la disbaixa existent en la fixació dels preus de cost, el desequilibri injust, en perjudici del camp, entre els preus agraris i els preus industrials, i l'acaparament i l'especulació. El 18 de setembre del 1937 era creada una Comissió Reguladora de Preus amb la finalitat d'establir taxes de preu a l'engròs i al detall per als productes agrícoles i industrials i per als serveis públics que la situació aconsellés. Alhora, la Comissió podia suggerir l'adopció de mesures encaminades a influir sobre el consum establint el racionament d'articles determinats, o concedint subsidis

o impositant gravàmens sobre productes, la direcció del consum dels quals aconsellés assignar-los preus que s'apartessin dels costos de producció (799). Es tractava d'acabar amb el caprici de cada Consell d'Empresa, que fixava els preus de cost sense una visió de conjunt de les necessitats de l'economia del país, buscant una regulació dels mateixos amb la col.laboració dels Consells Generals d'Indústria i les Federacions Econòmiques. Cada empresa s'havia d'ajustar a unes línies directrius obligatòries per a tothom. Es pretenia també corregir la injustícia que representava la imposició d'uns preus determinats per als productes agraris impeding llur concurrència als mercats lliures i, alhora, deixar llibertat de preus per als productes industrials. Es volia, sobretot, acabar amb l'acaparament i l'especulació. La col.lectivització no significava que l'especulació deixés d'existir. Una cosa no tenia res a veure amb l'altra. Les empreses podien acaparar producció amb fins especulatius igual que abans i la realitat demostrava que aquest problema existia. Eren vàries les empreses que especulaven amb l'emmagatzematge d'existències, "l'especulació d'uns comporta l'especulació d'uns altres" (800). i això portava a una elevació incontrolada dels preus que urgia evitar seguint els especuladors. Ara bé, calia també tenir en compte que el problema de l'especulació no es resolía solament amb "polícies i jutges", sinó que s'havia de donar una solució de política econòmica. La millor lluita contra l'especulació era l'organització cooperativista, i calia, per tant, prendre les mesures adequades, no tan sols adoptant una política justa de preus, sinó també fomentant la distribució col.lectiva dels articles i el consum col.lectiu (801).

L'estancament de la inversió i la caiguda de la producció era molt greu en uns moments en què les necessitats de la guerra exigien la ràpida i integral mobilització de tots els recursos del país. No era concebible que a moltes empreses col·lectivitzades que tenien beneficis s'optés per distribuir-los entre els treballadors sense fer cap previsió de reposició de capital, amortització o, fins i tot, d'increment de la inversió. Comorera qualificava de sabotatge aquesta acció i acusava a militants de la CNT de ser els responsables: "Moltes fàbriques riques, potents, vinculades de manera estreta a la producció directa de guerra i ocupades quasi totes elles o en gran majoria per companys de la CNT, s'han repartit les reserves. És aquesta una obra de sabotatge, una veritable obra de sabotatge conscient. No és l'obra de la CNT. És l'obra d'aquells que nosaltres ja coneixem prou, com que no existeixen incontrolats no sabem com anomenar-los. Però ja trobarem la paraula" (802). S'havien de garantir uns sous justos, però tenint en compte les circumstàncies que es vivien i que obligaven al sacrifici; s'havia d'augmentar la producció, sobretot d'aquells sectors bàsics per a la guerra, i això comportava entre altres mesures la reducció dels preus de cost, particularment la partida de salaris d'algunes empreses col·lectivitzades. La reactivació de la inversió havia de procedir de les pròpies empreses, però calia, a més, un suport extern sense el qual no es podia portar a terme l'esforç de capitalització. Era imprescindible la creació d'una Caixa de Crèdit Industrial i Comercial que constituís el suport de capitalització i mobilització i fructificació dels capitals. El 10 de novembre de 1937 es creava la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial com insti-

tució de crèdit orientada a posar en moviment tota la riquesa i augmentar la producció (803). La Caixa tenia essencialment dues funcions: concentrar les utilitats obtingudes per les empreses acollides al Decret de col·lectivitzacions i Control obrer, per tal d'incrementar la inversió bé ampliant les empreses ja existents, bé creant-ne de noves; facilitar serveis crediticis i de Banca mobilitzant el capital circulant, concentrat per períodes irregulars de ~~temps~~ en establiments de crèdit, els quals utilitzarien en operacions de curta durada (804). L'organització de la Caixa responia a aquestes funcions estructurant-se en dos Departaments: el Departament de capitalització i el Departament bancari. El capital de l'entitat es nodria de tres fonts: aportacions de la Generalitat, essent la inicial de 25000.000 de pessetes; aportacions forçoses de totes les empreses col·lectivitzades del 50% de les utilitats netes obtingudes; altres aportacions o tributacions que la Generalitat decretés o li atorgués. La direcció, administració i representació estava encomanada a un Consell Directiu presidit pel Conseller d'Economia o persona a qui delegués (805). El 6 de desembre del 1937, Comorera nomenava Ruiz i Ponsetí per a representar-lo a la presidència del Consell Directiu (806).

L'atur i l'anarquia de salaris eren temes que Comorera tractava assíduament i amb molta duresa. Considerava que no tenia sentit l'atur existent ja que hi havia feina per a tothom, el problema era de planificació. No hi havia atur forçós, sinó manca de braços. No era certa, per exemple, la impossibilitat de resoldre la crisi del ram de la construcció. Era veritat que en temps de guerra aquesta era una branca de les

més afectades, però hom es preguntava: no s'havien de construir refugis a rera guarda? no s'havien de construir fortificacions al front? No tan sols calia sinó que era urgent fer-ho. Comorera afirmava obertament que qui estava en atur forçós era un paràsit de la col·lectivitat i que era partidari de tancar l'Oficina Reguladora del Pagament de Salaris que no feia més que perpetuar el problema. S'havien de crear llocs de treball i de ser capaç de portar a terme una política de readaptació que la guerra exigia, però mantenir oberta l'Oficina Reguladora era com fer permanent el problema de l'atur forçós. El desordre dels salaris era l'altra qüestió que ja he explicat en referir-me a la I Conferència del PSUC i al discurs de Ruiz Ponsetí a la I Jornada de la Nova Economia. La creació de la Comissió Reguladora de Salaris pretenia acabar amb el desnivell existent entre diferents branques industrials i l'igualitarisme entre categories dins d'una mateixa empresa. Era funció de la Comissió establir el salari mínim, tipus mínims de salaris, escala de salaris, adequant-los a les condicions del cost de la vida en el marc d'una política salarial coordinada i justa (807).

L'escassetat de primeres matèries i la carestia de proveïments eren dos problemes que només podien resoldre's per mitjà de la previsió i planificació. Era inconcebible trobar-se de sobte sense combustible o articles alimentaris de primera necessitat. S'havia consumit sense control en els primers mesos de la guerra, sense una política de previsió, i era intolerable haver passat de l'abundància a l'exhauriment de les existències. Sense matèries primes no hi havia producció, sense proveïments es fomentava l'espe

culació, el mercat negre i la desmoralització general de la població. S'havia de fer una planificació a mig i llarg termini de primeres matèries i combustible i importar-les en les quantitats necessàries. La previsió en aquest camp era fonamental. El problema dels proveïments havia de tenir altres qüestions en compte, com eren la quantitat disponible, els preus i la distribució. La quantitat era deficitària i només podia solucionar-se per la importació, però aquesta estava en mans del Govern de la República i en aquest sentit el Govern de la Generalitat no podia actuar. Sí que es podia fer molt quant al control dels preus i a la distribució. L'acaparament i l'especulació no eren els únics culpables sinó, més aviat, conseqüència d'un sistema de distribució. S'havia d'anar substituint el sistema individualista pel de cooperació, sense caure en errors tan simples com contraproductes com els comesos pels anarquistes en començar la guerra: "varen creure que per a resoldre el problema del petit comerç, la solució bona era "passejar" al petit comerciant, interpretant així la dita castellana que diu "Muerto el perro, se acabó la rabia" (808). Els preus depenien principalment del sistema de distribució. No es podia, però, esborrar bruscament el comerç individual per raons econòmiques i polítiques. La petita burgesia era una aliada de la lluita antifeixista i s'havien de respectar els seus interessos, però això no exclouia que s'afessin promovent cooperatives de consum o s'organitzessin formes de consum col·lectiu com la promoció de cent mejadors populars o l'organització de restaurants escolars (809). En la mida que el sistema cooperatiu s'anés imposant, els preus s'anivellarien perquè els comerciants individuals es veurien obli-

gats a reduir els preus que en molts casos eren abusius aprofitant-se del descontrol existent.

La política de la Generalitat en matèria agrària, va ser un dels punts més controvertits i motiu de discrepància entre els dos Governos, i també entre el PCE i el PSUC. En la crisi del 1949, va ser un dels motius més adduïts pel secretariat en contra de Comorera (810). En virtut de l'Estatut, la Generalitat podia legislar en matèria agrària i fent ús d'aquesta facultat s'havia aprovat la llei de Contractes de Conreu i s'havien aprovat també els decrets agraris d'agost del 1936. El problema agrari a Catalunya era diferent que a la resta d'Espanya i no es podien aplicar els mateixos criteris ni les mateixes solucions. A Catalunya els jornalers eren una mínima part al costat dels mitgers, arrendataris, masovers o rabassaires. S'havia suprimit el pagament de la renda i establert tres tipus de conreu: la unitat familiar, la unitat cooperativa i la unitat col·lectivitzada si era acceptada voluntàriament pels pagesos. El PSUC s'havia oposat a les col·lectivitzacions forçades defensant el dret dels pagesos a escollir un o altre règim de propietat (811).

El problema que originà més conflictes amb el PCE i concretament amb Uribe i Togliatti fou la distribució dels productes i la creació de la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC). Tots els pagesos havien d'estar obligatòriament sindicats i tota la producció agrícola havia de quedar a disposició de la FESAC, que junt amb els Departaments d'Economia i Proveïments procedia a la seva distribució a

tot Catalunya. Els avantatges d'aquest sistema eren que s'evitava la competència, els intermediaris, l'encariment dels preus i l'especulació. Però també tenia aspectes negatius que essencialment eren la correcció dels tres tipus de propietat establerts per la via de la "nacionalització" dels productes i la seva distribució, pel règim autàrquic que d'aquí se'n derivava i per la injustícia comparativa que significava el descontrol dels preus industrials al costat de les taxes fixades per als productes agrícoles. L'aliança entre la classe obrera i la pagesia podia trencar-se si aquesta situació no es corregia. La creació de la Direcció General de les Indústries Alimentàries, el 23 de novembre del 1937, intentà disminuir el paper de la FESAC en el subministrament de primeres matèries i distribució dels productes assumint-se aquesta funció l'esmentada Direcció (812).

Per altra part, el PSUC defensà una aplicació flexible del decret de sindicació obligatòria al camp, i s'intentà un major equilibri entre els preus industrials i agraris a través de l'esmentada Comissió Reguladora de Preus. Comorera en el discurs pronunciat al Tivoli el 2 d'octubre del 1938, defensà una major liberalització en la distribució dels productes agraris restablint els mercats lliures a les capitals de comarca, encara que sota un control de preus i reservant a l'Estat el monopoli dels articles bàsics de la producció agrícola, com el blat, les patates, l'oli, el vi, o la producció d'exportació (813). Tot i el canvi d'actitud de Comorera en relació amb la FESAC, que primer defensà resoltament i posteriorment evolucionà cap a una posició més liberalitzadora, sen

se per això posar-la mai en qüestió, Togliatti, acabada la guerra, continuà recriminant al PSUC no haver corregit la situació, privant al camperolat de la llibertat d'organització i comerç i mantenint la FESAC com organisme que monopolitzava el mercat (814). També seria una de les recriminacions fetes a Comorera quan la crisi del 1949.

L'autonomia heretada: la Nova Economia

El PSUC havia guanyat l'hegemonia amb els fets de maig, i també havia heretat l'autonomia. A primera vista no semblen incompatibles les dues qüestions, més aviat són complementàries, però no és exactament així. El PSUC havia heretat l'autonomia de la revolució i havia guanyat l'Hegemonia de la guerra. La política de front popular s'havia imposat. Tots els esforços per a guanyar la guerra perquè només amb la victòria podia realitzar-se la revolució. Tota la força del PSUC sorgia d'aquest principi. El PSUC concordava totalment amb el PCE i amb el Govern Negrín en la necessària centralització del front militar, en la formació i consolidació de l'Exèrcit Popular, en la política de front popular i unitat antifeixista, etc, però també, i alhora, havia heretat l'autonomia de la Nova Economia i... què era la Nova Economia si nó l'autonomia de la revolució?

Comorera buscava tots els equilibris per convèncer als anarquistes que no hi havia cap contrarevolució en marxa i que el Decret de col·lectivitzacions no seria reformat i, alhora, es dirigia als republicans dient que el front popular no era cap maniobra. No

es tractava ni de tornar a la República democràtico-burguesa, ni d'implantar el socialisme. Quin era, doncs, l'equilibri? La revolució popular. El Front Popular era la unitat de totes les forces antifeixistes per a guanyar la guerra, i també era l'expressió de la revolució popular. Aquest era el punt d'equilibri d'un pèndol que oscil·lava entre la implantació d'una República de nou tipus i l'eix de la qual era el partit únic de la classe obrera i la restitució de la República democràtico-liberal. El PSUC tendia més cap a la primera direcció, el PCE cap a la segona. Era, d'alguna manera, l'inici d'una llarga polèmica entre la revolució democràtico-popular i la revolució democràtico-burguesa, que cristal·litzarà en la segona meitat dels anys 40, essent un dels elements que explica, però no provoca, la crisi del 1949.

Comorera i Tarradellas havien estat d'acord en una cosa: encarrilar l'indiscutible moviment revolucionari del 19 de juliol i no enfrontar-s'hi. Havien col·laborat en l'elaboració i aprovació del Decret de col·lectivitzacions i en la creació de la Nova Economia. Després dels fets de maig, el PSUC n'era l'hereu i Comorera es posava al capdavant. Es podien salvaguardar els interessos de la petita burgesia i de la pagesia, però el que no es podia fer era teoritzar la revolució democràtico-burguesa amb el Decret a la mà. Es així com el PSUC es trobava al davant de l'expressió legal més gràfica de la revolució de juliol del 1936. Malgrat les acusacions de nacionalisme petit-burgès, la reforma o, àdhuc, anul·lació del Decret de col·lectivitzacions i dels decrets agraris, haurien estat cops contra la revolució... i contra l'autonomia. El PSUC heretava una legalitat econòmi-

ca la qual havia estat aprovada quan era un partit que comptava poc en el panorama polític català, quan l'hegemonia estava en mans de la FAI. El PSUC heretava una obra en la que havia participat però que no havia estat ni l'instigador ni el primer protagonista. Després de maig, què? El PSUC no reformava sinó que assumia la continuació i consolidació de la Nova Economia. Comorera, Ruiz i Ponsetí i Serra i Moret esdevenien tres actors de primera fila.

Comorera i Ruiz i Ponsetí no reformaren sinó que defensaren l'obra econòmica de la Generalitat. En tot cas el que sí feren fou explicar aquells aspectes del Decret de col·lectivitzacions que la CNT havia deixat de costat. Es podria dir que la CNT partia d'una òptica autogestionària, mentre que el PSUC desenvolupà els articles del Decret que conformaven una economia dirigida i, cas d'haver-se produït alguna reforma, aquesta hagués estat orientada cap a la nacionalització més que un retorn a la propietat privada (*). Les discrepàncies entre el PCE i el PSUC, tingueren el seu origen, la majoria de vegades, en com el PSUC i particularment Comorera, entenia la política econòmica que calia aplicar. Mentre des de l'òptica del PCE es considerava que l'economia catalana havia d'adequar-se i si era necessària reformar-se, a partir de la imprescindible unificació de l'economia republicana, Comorera pensava que el desenvolup

(*) Aquesta era la posició de Comorera, si es reformava el Decret de col·lectivitzacions, que Ruiz i Ponsetí no compartia en gran part. Aquest preferia una economia coordinada i dirigida a una economia nacionalitzada.

lupament de la Nova Economia no era obstacle a la unificació econòmica.

Cal dir, però, que en el transcurs dels mesos, Comorera anà moderant les seves posicions fins afirmar el mes d'octubre del 1938, que hi havia diverses i contradictòries economies al si de la República i que no era possible perllongar la situació (815). Havia de quedar clar que la República com qualsevol país, havia de tenir una economia única, la qual cosa no equivalia a uniforme. No podia haver-hi un sistema econòmic al centre i un altre a Catalunya, la coordinació i unificació es feia necessària. Calia constituir un Consell Superior d'Economia que integrés a representants del Govern central, de les regions autònomes i de les centrals sindicals, el qual assumís la direcció d'una política econòmica única per a tota la República. La Nova Economia havia d'adequar-se a aquest marc general i això no implicava cap limitació per a Catalunya. L'ordre econòmic i jurídic establert per la República per mitjà de l'esmentat Consell Superior d'Economia i a partir dels principis fixats per la Constitució i l'Estatut. Catalunya continuava exercint la gerència de la seva vida econòmica en el marc de la legislació estatal. L'autonomia de la revolució s'encarrilava cap a la unificació de la guerra, també en l'àrea econòmica.

EL PSUC. UNA UNIFICACIÓ QUE LA GUERRA HA FET ESTABLE

Resistir és vèncer!

Quan Comorera torna de Moscú a finals de març del 1938, el front d'Aragó s'ha trencat i es troba en plena ofensiva nacionalista. Terol havia resultat un nou Belchite o Brunete. Havia retardat, però no impedit, l'avenç dels nacionalistes. La rapidesa en què el front republicà fou desbordat féu oblidar l'eufòria de cap d'any i obrí les portes de la primera gran crisi del Govern Negrín. Sobre Indalecio Prieto començaren a caure les crítiques de l'esfondrament, sobretot per part del PCE i del PSUC. En una assemblea informativa convocada pel Comité de Barcelona el 27 de febrer del 1938, Dolors Ibàrruri i Miquel Valdés criticaren la gestió de Prieto al davant del ministeri de Guerra i propugnaren la lluita despiatada contra qualsevol maniobra de compromís (816).

El nou crit de victòria era: resistir! L'ofensiva nacionalista havia de ser frenada, Terol no podia ser llum d'un dia, sinó l'inici d'un equilibri militar en el que la República pogués defensar les posicions conquistades. La realitat n'era ben una altra. Semblava quasi que la mateixa República hagués provocat la nova embranzida dels nacionals. El nou de març, recuperades ja les posicions guanyades per la República a principis d'any, s'iniciava l'atac que culminaria, un mes més tard, a la Mediterrània dividint la zona republicana i isolant Catalunya. Barcelona sota les bombes de l'aviació italiana en el mes de març, descobria en la pròpia pell la realitat de la guerra. Una vegada més, com qui està ja acostumat a repetir

la història, l'amenaça de l'enemic feia fàcil pactes que semblaven impossibles. L'avenç dels nacionals i els bombardeigs sobre Barcelona eren els millors arguments per acabar amb l'exasperant lentitud en consolidar la unitat antifeixista.

El 18 de març es feia públic un programa comú de les dues grans sindicals, UGT i CNT, formant-se un nou Comitè d'Enllaç encapçalat per Horacio M Prieto i Roberto Alfonso de la CNT, i Rodríguez Veja i César Lombardía de la UGT (817). El Comitè Peninsular de la FAI publicava el 30 de març una circular amb l'objectiu de contribuir a posar tots els esforços per a guanyar la guerra (818). El 31 de març el Front Popular s'ampliava a Catalunya amb les centrals sindicals la FAI i Estat Català. 100.000 voluntaris per a l'Exèrcit Popular, 50.000 voluntaris per a la fortificació, eren els crits que resumien la mobilització general. (819).

L'u d'abril, dos dies abans que caigués Lleida en poder dels nacionals, Comorera pronuncià un discurs en l'Assemblea informativa del PSUC celebrada al Palau de la Música. Era la seva primera aparició pública després del viatge. La primera part del discurs Comorera la dedicà amb extensió a explicar el caràcter de la lluita a Catalunya i Espanya. Una vegada més, repeteix que no és una guerra civil ni una revolució proletària, és la lluita contra el feixisme internacional. Això no és nou, però fins aquest discurs no havia fet una valoració tan detallada de la vertent internacional de la guerra.

Quin era l'objectiu final del feixisme? Destruir la

Unió Soviètica, impedir el desenvolupament del socialisme en la pàtria proletària. La consolidació del feixisme a Alemanya havia estat el primer pas; el segon, els pactes entre Alemanya, Itàlia i Japó; el tercer, l'expansió del feixisme a l'Europa central i balcànica fins a les mateixes portes de la URSS; el quart era immobilitzar aquelles democràcies més impenetrables al feixisme i aïllar la Unió Soviètica. Tots els objectius s'anaven assolint, però hi havia un punt clau: França. Era totalment necessari pel feixisme internacional anul·lar França, aquest era el secret del moment, allò que definia més exactament la característica de la guerra espanyola (820).

L'isolament de França comportava el domini de la Península ibèrica i les Balears i desvincular-la també de l'Anglaterra. L'ocupació de la Península significava per a França una tercera frontera enemiga, la pirinenca; la barrera de les Balears, autèntic portadavions que trencava els dominis colonials francesos dels quals n'havia d'extreure primeres matèries i grans masses humanes en cas de guerra; el control del nord d'Àfrica i també de l'estret de Gibraltar, punt estratègic de primera importància que podia neutralitzar el poder ofensiu i defensiu de Gran Bretanya a l'entrada de la Mediterrània. La victòria del feixisme a Espanya podia significar per a França l'anul·lació com a potència europea i colonial, el seu sotmetiment als interessos de la política exterior del feixisme internacional i, finalment, la mateixa pèrdua de la democràcia i triomf del feixisme interior subvencionat i empès per Hitler i Mussolini.

Calia frenar la cursa cada cop més agressiva d'Alema

nya i Itàlia, calia entendre que Espanya no era un món a part. La victòria de Franco representaria un encerclament sobre França i un debilitament de la democràcia conservadora anglesa cada vegada més al servei dels interessos expansionistes de Hitler. Aquesta amenaça estava produint les primeres mobilitzacions d'amplis sectors populars a França i Anglaterra que no se sentien implicats per la guerra espanyola, que la contemplaven des de fora i que ara començaven a comprendre les conseqüències de la victòria feixista a Espanya. La guerra mundial era més propera quant més fort se sentia el feixisme. Les darreres actuacions dels governs democràtics i particularment del govern Blum, expressaven aquesta preocupació com ho demostraven les declaracions del ministre d'Assumptes Exteriors francès, Paul Boncour, el qual afirmava que França no toleraria la instal·lació d'un poder estrany a l'espanyol a les Balears que pogués obstaculitzar les vies normals de comunicació de França amb els seus dominis colonials.

La situació internacional millorava per a la República perquè els països democràtics volien començar a comprendre el significat i implicacions internacionals de la guerra espanyola. Calia que els diferents dirigents sectors antifeixistes de la República també ho entenguessin. No s'estava al davant d'una guerra civil ni d'una revolució proletària, la guerra d'Espanya era la lluita per a la seva independència, era la lluita per al manteniment, consolidació i desenvolupament de la República democràtica.

Les condicions polítiques interiors també havien millorat segons Comorera, les tres condicions per a la

victòria enumerades al Ple del Comité Central de Lleida s'estaven assolint en la seva plenitud. La unitat proletària, el Front Popular i la unitat dels Pobles d'Espanya eren ja una realitat. Així ho demostrava el pacte UGT-CNT, la constitució del Front Popular de partits i organitzacions sindicals a la República i Catalunya. Calia, però, no menysprear l'acció del feixisme sobre la reraguarda republicana. La URSS donava exemple de com havien de ser tractats els sabotejadors, els provocadors, els trotsquistes a sou del feixisme internacional. El recent judici a Moscou contra Bujarin i d'altres traidors demostrava la seva culpabilitat i implicacions amb el feixisme. S'havia d'estar alerta i tallar de soca-rel tota forma de provocació, espionatge o sabotatge i aplicar als seus autors el càstig a que es fessin mereixedors (821). Comorera estava aprenent molt ràpidament la tàctica estalinista de desautoritzar al contrari, denunciant-lo i això tenia el seu risc i la seva falsedat en molts casos. Hom començava discrepant, per exemple, dels partidaris d'una sortida de compromís, els qualificava després de derrotistes i podia acabar acusant-los de sabotejadors. O bé, es podia començar per divergir sobre el caràcter de la guerra espanyola, continuar amb el qualificatiu de pseudo-revolucionaris i culminar amb l'acusació d'espies i provocadors.

La victòria militar era possible si se sabia resistir per prendre la contraofensiva després. Era vital accelerar el ritme de guerra per part de la República, urgent la mobilització dels 100.000 voluntaris, però sobretot, no perdre ni un minut en la construcció de fortificacions. No es podia fer front a la

pluja de metralla de l'aviació o a l'atac en massa dels tancs si no s'havien creat les condicions sobre el terreny que la pròpia potència ofensiva determinava. Les fortificacions eren vitals per parar l'avenç enemic. De la rapidesa en la seva construcció i defensa en depenia en bona part l'èxit futur de l'Exèrcit popular i la confiança en la victòria republicana.

Si hagués de destacar entre d'altres algun aspecte del discurs no dubtaria en subratllar la caracterització de la guerra com la lluita per la independència d'Espanya i la defensa de la democràcia republicana. El punt d'inflexió s'havia produït definitivament. Lluny quedaven els dies en què Comorera afirmava que la República del 14 d'abril havia mort i que no seria possible retornar a la situació anterior al 19 de juliol, lluny quedava també l'ambigua però real polèmica sobre la caracterització de la revolució a Espanya. L'objectiu ja no era un altre que la salvació de la democràcia i la República. La guerra a Espanya era una guerra d'independència, no una guerra civil. Comorera havia accentuat tant el caràcter internacional de la guerra que s'havia oblidat que també era una guerra civil, que s'havia produït una profunda revolució. Era un oblit determinat per les circumstàncies; era la il·lusió desesperada de guanyar una guerra que per a molts ja estava perduda; era també l'expressió de la política exterior de la Unió Soviètica. En cap discurs o informe dels anteriorment pronunciats, Comorera havia deixat tan clar que la guerra d'Espanya era el primer cop del feixisme internacional per a assolir el seu objectiu darrer: destruir la Unió Soviètica. La lluita contra el feixis-

me era també la defensa de la URSS, pàtria del proletariat mundial.

Guanyar la guerra no tenia ja cap altre significat que defensar la Constitució republicana. L'ambigüitat de mesos anteriors s'havia acabat i la política d'unitat no havia de tenir altre eix que la defensa de la democràcia. Resistir significava salvar la Constitució i l'Estatut. La situació era tan delicada que la direcció de la mateixa FAI o de la CNT s'avingueren a col.laborar sense límits amb el Govern Negrín. Però a l'igual que havia succeït després de la caiguda del nord, eren els republicans i, ara també, sectors del partit socialista encapçalts per Prieto, els qui veien la guerra definitivament perduda. El problema ja no estava en el caràcter de la lluita sinó en la possibilitat de vèncer.

Havent entrat ja les forces nacionalistes a Catalunya i havent caigut Lleida, es produeix el reajustament ministerial amb l'entrada de la CNT i la sortida d'Indalecio Prieto. Val la pena analitzar una i altra qüestió. El retorn de la CNT al Govern restituïa la unitat governamental truncada després de maig del 1937, però la indiscutible unitat formal en ingressar al Front Popular i en entrar al Govern no tenia el mateix significat real. La CNT estava en devallada, ja no era la mateixa CNT del 1936 i la seva presència política en el Govern Negrín era substancialment diferent que la tinguda en el Govern Largo Caballero tant pel nombre de ministres com per la significació dels mateixos (*). No es tracta de minvar

(*) En el Govern Negrín, la CNT veia reduïda la seva represen-

la importància de l'ampliació del Front Popular sinó de plantejar-la en els seus justos termes. Era lògic per pròpia supervivència que la CNT cedís davant del Govern Negrín, ja que la pèrdua de la guerra afectaria sense exclusió a tothom, però sobretot a la classe obrera.

A Catalunya no es va aconseguir la integració de la CNT en el Govern Companys malgrat haver-se-li ofert una conselleria (822). Segons Comorera, el PSU havia proposat l'ampliació del Consell de la Generalitat amb la presència de centrals sindicals i Estat Català. No es tractava d'obrir una crisi governamental, redistribuint les conselleries, sinó d'ampliar el Govern amb una conselleria per a cada sindicat i una conselleria sense cartera per a Estat Català. El PSU, perquè no s'interpretés que enfortia la seva presència amb la participació de la UGT al Consell, renunciava a aquesta conselleria (823).

La CNT no va acceptar la proposició. Era també lògic, essencialment per tres motius. En el Govern de la Generalitat no s'havia produït cap crisi com sí havia succeït en el Govern Negrín. No hi havia motiu, doncs, a cap

tació dels tres ministeris del Govern Largo Caballero, a un de sol, i per una persona de segona fila, Segundo Blanco, sobre el qual Abad de Santillán diria que l'havia escollit el propi Negrín.

José Peirats, "La CNT en la revolución española" Volum 3, pàg. 66. Ed. Ruedo Ibérico, 1971.

redistribució de conselleries ni a entrar en negociacions sobre el nou Govern. Tan sols oferir a la CNT, la possibilitat d'afegir-se en el Consell de la Generalitat. Tampoc era el mateix oferir un ministeri en el Govern Negrín que una conselleria en el Govern Companys. El Consell de la Generalitat perdia pes polític cada dia que passava en favor de la creixent preponderància del Govern de la República. Per altra part, Catalunya continuava sent el lloc de major influència de la CNT, i la central sindical que havia arribat a tenir quatre conselleries en el Consell de la Generalitat no podia acceptar la concessió d'una conselleria. En darrer lloc, les relacions de la CNT amb la UGT catalana i amb el PSUC eren més distants que les existents en l'àmbit general de la República entre els dos grans sindicats. No era fàcil oblidar la ferida dels fets de maig, sobretot tenint en compte la composició més radical de la direcció regional de la CNT en relació amb el Comité Nacional. En el Govern de la Generalitat no es va produir, doncs, cap canvi fins al final de la guerra.

Al secretariat de la Internacional Comunista li preocupaven més les implicacions de la sortida de Prieto del Govern de la República que no pas l'èxit de la reincorporació de la CNT a la responsabilitat governamental. Indalecio Prieto no era tan sols l'home de més prestigi del Govern, sinó que era també garantia i punt de mira de les democràcies occidentals envers les reticències que el caràcter de la lluita a Espanya i la importància dels comunistes prosuïen. Tant era així que des de Moscó es proposava fins i tot la sortida del PCE del Govern de la República intentant donar una imatge moderada i totalment respectuosa amb

el sistema democràtic occidental del Govern Negrín (824). Es produïa una curiosa però explicable contradicció entre la campanya dirigida principalment pel PCE i pel PSUC contra els capitulacionistes o partidaris d'una sortida negociada a la guerra, essent Prieto un dels màxims exponents junt a Azaña o Tarra-dellas, i la realització de tots els esforços per evitar un trencament del Front Popular pel costat dels republicans o socialistes. En aquest sentit, Togliatti criticà l'actuació de Dolores Ibàrruri i especialment la seva intervenció del 27 de febrer a Barcelona (825), per posar en perill el Front Popular. S'havia de combatre tota tendència al compromís o a la il·lusió d'una pau negociada, però evitant en tot moment provocar una crisi sense sortida en el front Popular. La presència dels comunistes en el Govern era fonamental perquè el derrotisme no s'estengués, però, alhora, calia mantenir implicats en el Govern aquells sectors del socialisme o del republicanisme que malgrat llur desconfiança donaven la imatge de la República del 14 d'abril. Togliatti pensava que Prieto no podia continuar al davant del ministeri de Defensa Nacional, ja que un home que no creia en la victòria difícilment podia ser el responsable d'una àrea tan vital per a la guerra, però s'havien d'exhaurir totes les possibilitats perquè continués en el Govern (826). Era molt difícil que Prieto s'avingués a una sortida d'aquest tipus que de fet era donar la raó a les crítiques de "Pasionaria" i dels articles de Jesús Hernández publicats a "Frente Rojo" en el mateix sentit (827); cas de continuar en el Govern Negrín, el ministeri de Defensa Nacional havia de romandre en mans de Pietro.

El 6 d'abril es formava el nou Govern encapçalat per Negrín, el qual assumia també la cartera de Defensa Nacional. La distribució de carteres ministerials continuà essent clarament favorable a socialistes i republicans, quedant el PCE representat per Vicente Uribe en el ministeri d'Agricultura i la CNT per Segundo Blanco en el ministeri d'Instrucció Pública. La sortida de Prieto no havia tingut aparentment conseqüències en la presència del Partit Socialista en el Govern, però en la realitat la divisió interna del partit s'aguditzà considerablement i les relacions amb el PCE entraren en una etapa de definitiu distanciament.

El 15 d'abril del 1938, les forces nacionals arribaven a la Mediterrània, el general Alonso Vega conqueria Vinaròs i la zona republicana quedava definitivament partida en dos. Comorera responsabilitzà al Govern Negrín de la desfeta militar, els deu mesos de govern, de direcció única, de comandament únic, havien d'haver estat suficients per esmenar la política militar i corregir els errors pels primers mesos d'autonomia de l'Exèrcit de l'Est (828). Rebutjava les crítiques contra Catalunya de no haver sabut defensar el seu front. El problema no era aquest, sinó de no haver organitzat eficaçment l'Exèrcit de l'Est, i calia no oblidar que des del 6 de maig del 1937 era el Govern de la República qui havia pres la seva direcció. El primer Govern Negrín no havia sabut comprendre que, creat l'Exèrcit Popular, calia seguir una política audaç de reserves. No s'havia previst l'organització de línies successives de resistència en cas de ruptura del front, ni el relleu regular amb divisions amb Divisions de reserva escalonades: "Es un principi elemental que el relleu siste

màtic de les forces de primera línia és condició primera línia és condició primera per a assegurar la formació d'un Exèrcit eficient, perquè el relleu vol dir, a més de descans, millor disciplina, liquidar la rutina de la trinxera i l'atuïment dels comanaments, impulsar una política vigorosa de fortificacions"(829). Comorera considerà que la reorganització governamental havia d'haver tingut en compte la importància de Catalunya sobretot en aquells moments, i ampliar la seva representació en el Govern Negrín. La major compenetració dels dos Governos exigia una major presència de ministres catalans i especialment la representació en el Govern de la República de la principal força política catalana, el PSUC (830). Togliatti qualificà d'infantil ambició de ser ministre l'actitud de Comorera, però aquesta responia a una idea que equilibrés el menor pes polític del Consell de la Generalitat amb la major representació catalana en el Govern de la República (*).

- La crítica situació militar i la crisi política que havia comportat la sortida de Prieto del Govern Negrín, obligava a una clarificació pública del caràc-

(*) "Mal con... Algún momento de pánico (es el único de los dirigentes en el que lo he notado). Ambición de ser ministro, que toma formas infantiles. Al no haber sido hecho ministro, de nuevo campaña contra el gobierno (Negrín no vale nada, este gobierno es una mierda, como el anterior, etc.), y planteamiento equivocado del problema nacional (no es admisible que en el gobierno no haya un ministro del...; las medidas de guerra tomadas por Negrín--militarización de los servicios eléctricos- u por Gómez -secuestro de aparatos de radio, supresión de los restaurantes de lujo, etc.- significa la supresión del Estatuto, etc.)". P. Togliatti: "Escritos sobre la guerra de España" pág. 198. Crítica, Ed. Grijalbo, 1980

ter de la guerra i a l'establiment d'un programa que tornés a cohesionar als sectors antifeixistes. Aquesta fou la pretensió dels Tretze punts del segon Govern Negrín. El contingut del programa estava orientat a implicar el capitalisme anglo-francès en la defensa de la República i, per tant, es fonamentava en dos principis: el caràcter internacional de la guerra i la salvaguarda de la propietat legítimament adquirida.

La guerra d'Espanya era una guerra d'independència i de defensa de la seva integritat territorial davant de tota ingerència estrangera, era també la defensa de la República democràtica i socialment avançada que garantia la propietat dins dels límits que imposessin el suprem interès nacional i que consolidava la reforma agrària i els drets de la classe treballadora per mitjà d'una legislació social avançada d'acord amb les necessitats específiques de la vida i economia espanyoles. La declaració ministerial incloïa l'aplicació d'una ampla amnistia per a tots els espanyols sense exclusió que intervinguessin en l'obra de reconstrucció del país i el respecte de la voluntat nacional lliurement expressada per a l'estructuració jurídica i social de la República (831).

Comorera feia el millor resum dels Tretze punts: "Són i representen l'imperi de la Constitució" (832). Eren el programa que des de l'inici de la guerra no s'havia tingut, un programa d'Unió Nacional que respectava la diversitat de forces pertanyents al Front Popular i que les unia a l'entorn de la defensa de la Constitució i la República. Per fi es barrava el pas a les falsetats esteses pel feixisme que Catalunya

era un feu de l'anarquisme i que la República estava sotmesa a la dictadura comunista. Les masses populars i democràtiques europees comprenien el veritable caràcter de la guerra, "saben que Espanya ha estat envaïda per exèrcits italians i alemanys i que els espanyols lluiten per salvar la independència de llur país, per assegurar el lliure desenvolupament de llur Constitució" (833). El plantejament de Comorera patia d'una petita contradicció i que ell mateix contestava indirectament. ¿Per què el programa dels Tretze punts no va existir des del primer dia? ¿Era la guerra d'Espanya una guerra d'independència o havia succeït alguna cosa més dins de la societat espanyola? ¿S'havia produït una sublevació contra la legalitat republicana o també, i com a conseqüència un moviment revolucionari, que desbordava la mateixa República? El mateix Comorera ens dóna la resposta.

El moviment revolucionari que s'havia produït i el nou ordre econòmic que se'n derivava era compatible amb la Constitució republicana. Totes les concepcions noves, polítiques i econòmiques, eren possibles des de la Constitució i pel desenvolupament de la mateixa. La vida estatutària i econòmica de Catalunya no estaven en contradicció ni amb els Tretze punts ni amb la Constitució. Es fonamentava en els articles 11 i 44 de la Constitució i 5 i 15 de l'Estatut. Segons l'article 44 de la Constitució, la propietat de tota mena de béns podia ser objecte d'expropiació forçosa per causa d'utilitat social i mitjançant la indemnització adient, la propietat podia ésser socialitzada, els serveis públics i explotacions que afectessin a l'interès comú podien ésser nacionalitzats i l'Estat podia intervenir per la llei, l'explotació i coordi-

naciónd'indústries i empreses quan així ho exigís la racionalització de la producció i els interessos de l'economia nacional. L'article 44 grantia que no s'havia de tornar enrera en el règim de propietat establert a Catalunya, però quedava el dubte de si la Generalitat no s'havia ultrapassat en el seu àmbit de competències. Comorera feia ús dels articles 11 de la Constitució i 5 de l'Estatut per dir que la Generalitat podia executar la legislació de l'Estat en les matèries sobre Dret d'expropiació i socialització de riqueses naturals i empreses econòmiques, delimitant-se per la legislació la propietat i les facultats de l'Estat i de les regions autònomes. Clar que el Decret de col·lectivitzacions incidia plenament en la facultat de legislació i l'article 5 de l'Estatut es referia exclusivament en l'execució de la legislació de l'Estat. Les lògiques necessitats que havia produït l'autonomia de guerra en l'ordenament econòmic no havien de ser obstacle en l'adaptació de l'economia catalana a l'economia general. En tot cas, els articles 121 de la Constitució i 15 de l'Estatut regulaven que totes les qüestions de competència que es suscitésin entre les autoritats de la República i de la Generalitat o entre les jurisdiccions dels seus organismes serien resoltes pel Tribunal de Garanties Constitucionals amb jurisdicció a tot el territori de la República. Amb poques paraules, Comore-ra justificava davant dels qui consideraven que s'estava tornant enrera, que la Nova Economia no estava en contradicció amb la Constitució i que si s'havien produït extralimitacions en l'exercici de l'autonomia hi havia el Tribunal de Garanties Constitucionals per a dictaminar i resoldre els conflictes de competència i jurisdicció entre l'Estat i les Regions autònomes.

La declaració ministerial del Govern Negrín no era cap viratge, era la clarificació definitiva dels caràcter de la guerra. No era cap maniobra tacticista, tampoc cap retrocés de la revolució popular, era tan sols i fonamentalment la defensa de la Constitució com el marc a partir del qual es podia avançar en l'aprofundiment de la democràcia econòmica, social i política.

Comorera exposava aquesta posició en la reunió del Comité Central del PSUC, celebrada els dies 5, 6 i 7 de juny a Barcelona. En el seu informe dedicà una part destacada a la missió de Catalunya després del trencament de la zona republicana. Havia de quedar palesament clar que "Catalunya és Espanya, i Catalunya, juntament amb els altres pobles hispànics, lluitarà únicament per la victòria" (834). Ni compromís, ni pau separada. L'isolament de Catalunya accentuaria les actituds derrotistes i les pretensions il·lusòries d'una pau separada. També l'acció de la quinta columna, del sabotatge, de la provocació i del trotsquisme. La sort de Catalunya esdevenia determinant per al futur de la República. No hi havia altra sortida que resistir, aquest era l'únic camí de la victòria, i aquesta era la responsabilitat de Catalunya.

La insistència amb què Comorera tractava el tema de la unitat dels pobles d'Espanya i la necessitat d'una estreta col·laboració entre els Governos de la República i de la Generalitat, evitant caure en equívocs separatistes o centralistes és una constant dels darrers mesos de la guerra. La prova potser més exacte que demostra aquesta preocupació és la comparació entre el text original i el definitiu de la resolució

política aprovada pel Comité Central del PSU el 7 de juny del 1938 (835). El projecte de resolució consta de 21 punts i la resolució aprovada de 19. Hom no fa_{ria} córrer el pensament més del normal si no fos pel contingut dels dos punts suprimits, el desè i el vintè. En l'apartat 10è es diu que la gravetat de la situació militar exigia la més ferma unitat i direcció única en l'exercici del poder militar, polític i econòmic, en la coordinació de tota l'actuació que havia de conduir a la victòria i, per això, calia que el PSUC en primer lloc i totes les organitzacions anti-feixistes, institucions de Catalunya i la Generalitat mateixa, consideressin un deure i una obligació el donar tot l'ajut i tota la col.laboració activa i constructiva per facilitar la tasca del Govern de la República en la direcció de la guerra per la victòria comuna i les llibertats de tots els pobles d'Espanya. L'apartat 20è diu exactament: "El Comité Central considera que és precís establir un contacte més estret i una col.laboració completa amb el Partit Comunista d'Espanya per la qual cosa cal unir més les dues direccions dels dos grans partits i actuar més en comú el Buró Polític del PCE i el Comité Executiu del PSU".

El primer comentari que se m'acut és obvi i no ofereix discussió. El tema de les relacions entre el Govern de la Generalitat i el Govern de la República, i entre el PSUC i el PCE era un problema que preocupava i que provocava posicions divergents i, fins i tot, enfrontades. El segon és informatiu per al lector. La còpia que dispo de del projecte original de resolució té un seguit de correccions escrites a mà, entre les quals el punt desè té el comentari global: "és dolent", i el punt vintè està senzillament tatxat.

He de dir també que l'autor de les correccions no és Comorera, la lletra del qual és tan fàcil d'identificar com difícil d'entendre. Però sí són d'una persona influent perquè en la pràctica totalitat són recollides en el text definitiu. No puc informar qui és o qui són els autors del projecte de resolució perquè no ho sé amb certesa, però puc arriscar-me a dir que Comorera no n'és autor. L'important a constatar és que la situació nova de Catalunya separada de la resta de la República i transcendental valor que tenia la seva defensa de cara al destí final de la República portava al punt culminant el problema de la direcció política, econòmica i militar en les relacions entre les institucions catalanes i les de la República.

En analitzar més a fons la supressió dels dos punts esmentats, he de dir que la filosofia de l'autor de llur redacció era que la gravetat de la situació militar obligava a tancar files a l'entorn del Govern de la República, que el PSUC havia de ser el primer a comprendre aquesta necessitat i que en conseqüència també les relacions entre el PSUC i el PCE havien de ser molt més entrelaçades establint un contacte més estret i una col.laboració completa amb el PCE. La concepció de Comorera no era aquesta. Considerava que les relacions entre el Govern de la República i el de la Generalitat, o entre el PCE i el PSU, eren horitzontals, no verticals. La verticalitat o relació entre un òrgan superior i un inferior podia comportar que en qualsevol moment l'òrgan superior podia recuperar funcions o competències de l'òrgan inferior i que sempre i en tot moment aquest estava sotmès a la direcció màxima de l'òrgan superior. L'horitzonta

litat es fonamentava en la distribució de competències i en la col.laboració d'òrgans diferents i alhora complementaris. L'horitzontalitat no estava renyida en què el grau de responsabilitat i d'assumpció de competències fos lògicament desigual, ni tampoc que en circumstàncies excepcionals, els òrgans d'àmbit general assumissin competències o funcions d'òrgans d'àmbit limitat per raó d'una major eficàcia en la direcció de la guerra, per exemple. La verticalitat tenia el perill del centralisme, l'horitzontalitat era la garantia de l'autonomia política. Calia, doncs, que la indubtable i imprescindible competència entre el Govern de la República i el de la Generalitat no comportés l'anul.lació del segon. Calia també entendre que les relacions entre el PSUC i el PCE s'establien a un nivell d'igualtat i estreta col.laboració dels dos partits de la Internacional Comunista. Comorera se situava al bell mig del que considerava desviacions separatistes o centralistes, s'havien de combatre unes i altres, i la redacció dels dos apartats semblava oblidar el perill de centralisme.

L'altre qüestió important és que la supressió dels dos apartats fa suposar que el corrent "espanyolista" era minoritari en el Comité Central del PSUC. La convocatòria, preparació i realització del Comité Central d'Anvers ho confirmarà. Els dos punts suprimits no eren secundaris i, en certa forma, transllueixen que el PSUC no treballava amb prou força de cara a unificar tots els esforços i a centralitzar la direcció de la guerra en el Govern Negrín, ni amb la col.laboració prou estreta amb el PCE. La seva supressió era el desacord amb aquesta posició.

Els altres dinou punts del projecte de resolució que esdevindran definitius amb pocs canvis en la resolució política del 7 de juny del 1938, estableixen els trets característics del caràcter de la guerra, unitat proletària, Front Popular, unitat dels pobles d'Espanya, política militar, política econòmica i el paper del PSU de cara a la victòria (*).

Quan a finals de juliol del 1938, Comorera es desplaçava a la Conferència Internacional per la Pau en representació del PSUC (836), s'havia iniciat ja l'ofensiva darrera de la República, intentant una vegada més portar a les forces nacionals al propi terreny i frenar la seva amenaça sobre València. La batalla de L'Ebre fou l'episodi més sagnant i el veredict definitiu del final de la guerra que molts ja consideraven perduda després del fracàs de Terol. L'ofensiva inicial i per sorpresa dels republicans va ser contestada per la contraofensiva nacionalista que acabaria amb la caiguda de Catalunya. Els desesperats esforços de l'exèrcit republicà no aconseguien en el temps altra cosa que canviar els plans i retardar l'ocupació de l'Espanya lliure per les forces sublevades. En plena contraofensiva franquista es produí la segona reorganització del Govern Negrín que enllaçava en molts aspectes amb la crisi de març-abril, o crisi Prieto.

(*) L'anàlisi prou extensa que ja he realitzat sobre tots aquests punts m'estalvia referir-m'hi de nou.

A primera vista es podria dir que la crisi d'agost és la crisi de les autonomies o de les relacions entre el Govern Negrín i els partits nacionalistes per les dimissions dels ministres català i basc, Ayguadé i Irujo respectivament. És cert, però no exacte. El motiu desencadenant de la crisi és l'aprovació en Consell de Ministres dels Decrets que establien la incautació de les Indústries de guerra per part del Govern central, la militarització dels ports, la reforma del Comissariat de guerra, i la creació de nous tribunals que venien a representar la militarització de la justícia (837). Aquests Decrets eren eren continuació de la proposta de Negrín de confirmar les cinquanta-vuit sentències de mort pendents de resolució (838). El contingut de les disposicions normatives tenien un denominador comú que era l'enduriment de la política de govern en plena batalla de l'Ebre, i l'accentuació de la centralització política amb noves mesures que disminuïen un cop més el poder de la Generalitat. És important entendre la primera qüestió i no sobrevalorar la segona. En el fons de la crisi d'agost es produeix la mateixa polèmica que acabà amb la separació de Prieto del Govern Negrín. Amb independència dels diferents criteris que hi havia sobre l'aspecte tècnic-militar de l'ofensiva de l'Ebre, hi havia també una visió política i diplomàtica ben diferent. Resistir podia tenir i tenia dos significats divergents, podia concebre's com una posició de força per a negociar la pau en millors condicions, o podia entendre's com resistir purament i simplement amb l'esperança de recuperar terreny perdut, en el cas més optimista, o d'aguantar fins a la conflagració mundial que es veia, tard o d'hora, inevitable. Les conseqüències d'una i altra opció eren també ben

diferents. La primera comportava humanitzar la guerra dintre del possible i buscar unes condicions interiors i exteriors que facilitessin l'entesa i un final menys dolorós per a la República; la segona comportava l'enduriment del front i també de la reraguarda. Una i altra es feien, en avançar la guerra i ser les condicions més favorables per als nacionals, incompatibles i el seu desenllaç no podia ser altre que el seu enfrontament radical. La diferent manera d'entendre el mot resistir culminava en l'acusació de suïcida o capitulador.

En els cercles republicans espanyols i catalans eren molts els que pensaven com Prieto. La guerra estava perduda i la millor política era la de buscar una pau honrosa; eren els tres mots angoixosos d'Azaña pronunciats al Saló de Cent el 18 de juliol, "Paz, piedad i perdón" (839). Però era tan il·lusori creure en una pau negociada com pensar que el curs de la guerra podia canviar. Negrín no va derrotar als partidaris de la negociació sinó la mateixa impossibilitat d'iniciar-la amb possibilitats d'èxit. Potser per això va tenir la "boutade" d'oferir la presidència del Consell de Ministres a Companys, perquè, qui tenia capacitat i confiança per ser l'anti-Negrín? L'alternativa a Negrín era el desencís i la retirada, i això no és cap alternativa.

No seria, per tant, exacte buscar l'explicació de la crisi governamental a la reacció dels ministres nacionalistes davant el nou cop contra l'autonomia que representava la incautació de les Indústries de guerra. No s'ha de sobrevalorar aquesta qüestió però tampoc menysprear-la. No era el problema concret de les

Indústries de guerra sinó que la centralització de la direcció política en mans del Govern Negrín que la majoria no discutia encara que afectés al règim autonòmic no era compensada amb una major representació de les institucions autonòmiques en els òrgans centrals. Si a la disminució no compensada del poder autonòmic s'hi afegien les crítiques sobre la gestió de Govern en algunes àrees, com per exemple l'esmentada de les Indústries de guerra, les relacions no podien ser, precisament, cordials. El Govern de la Generalitat quedava progressivament disminuït sota l'argumentació de la necessària i ineludible unificació de la direcció política, econòmica i militar, i la compensació de tenir un ministre català era més la d'un convidat de pedra que no pas un volgut equilibri i coordinació entre els dos Governos.

Es des de la doble vertent que implicava l'actitud davant de la guerra i davant les relacions entre la República i la Generalitat, que cal entendre la reacció del Consell de la Generalitat, de l'ERC i del PSUC en relació amb la reorganització del Govern Negrín. La crisi d'agost produí el major enfrontament entre l'ERC i el PSUC durant la guerra, i fou la vegada en què les posicions de Companys i Comorera foren més distants. Sense la doble significació de la crisi no es podrien entendre les divergències entre els dos partits. Comorera estava completament d'acord amb Negrín sobre l'enduriment de la política de reraguarda i del front. Resistir al front significava la lluita implacable contra els capituladors de reraguarda. No es podia cridar compromís i alhora enviar a l'altra vorera de l'Ebre combatents disposats a resistir fins a la mort. El Consell de la Generalitat estava pro-

fundament dividit en aquest sentit. Els consellers de l'Esquerra i sobretot Tarradellas i Pi Sunyer discrepaven obertament de la resistència sense més, a ultrança. La posició megrinista de Comorera s'enfrontava amb la posició prietista de Tarradellas. Company s oscil.lava entre un i altre però l'arrossegava l'actitud pràcticament unànim dels consellers de l'Esquerra tot i que si una cosa no li faltà mai a Company s fou la velentia per a resistir fins al final. Contràrriament, sí havia unitat de criteri quant a les relacions entre el Consell de la Generalitat i el Govern de la República. Comorera no s'oposava a la incautació de les Indústries de guerra ni, fins i tot, a una major limitació de les àrees de Govern de la Generalitat per les raons excepcionals de la guerra. L'únic és que considerava, en contrapartida, que Catalunya havia d'estar majorment representada en els òrgans centrals de la República i també en el mateix Consell de Ministres. El Govern central podia assumir la màxima i exclusiva responsabilitat sobre la planificació i producció de material de guerra, però també tenint en compte la importància de Catalunya en aquest ram, la Generalitat hi havia d'intervenir d'alguna manera. Per altra banda, la lògica unificació i centralització de la direcció política havia de comportar una major coordinació dels dos Governs i una major presència de Catalunya en el Consell de Ministres. Comorera pensava que el PSU i l'ERC hi havien d'estar directament representats (840).

La dimissió de Jaume Ayguadé, ministre de Treball, va tenir el suport i solidaritat de l'ERC. La posició del PSU era difícil perquè l'adhesió a l'actitud d'Ayguadé comportava assumir els dos aspectes de la cri-

si, i el PSU era negrinista quant a l'orientació de la guerra i majoritàriament antinegrinista envers a la manera d'entendre les relacions entre el Govern de la República i el de la Generalitat. A més, la retirada de l'ERC del Govern Negrín deixava a Catalunya sense representació. Què havia de fer el PSU?

La crisi és plantejada per Companys en una sessió extraordinària del Consell de la Generalitat en la que explica la decisió de la direcció de l'ERC de retirar el seu ministre del Govern de la República davant l'actuació sistemàtica centralista de Negrín i el seu Govern (841). Companys s'havia queixat moltes vegades de la marginació de la Generalitat i de la falta d'informació del curs de la guerra i de la situació internacional per part de Negrín; Comorera sempre li contestava: què fa el ministre de l'ERC? (842). La pregunta anava més enllà que la simple crítica a la falta d'empenta o decisió d'Ayguadé. Comorera pensava que el Govern de la República era el millor lloc per defensar l'autonomia catalana. No tenia una visió de resistència des de la Generalitat, sinó d'ofensiva al mateix si del Consell de Ministres. No es tracta d'afirmar l'ambició personal o l'afany de protagonisme que indubtablement tenia Comorera, sinó d'entendre que no s'hagués negat a ser ministre per aquesta raó sinó perquè considerava amb una visió d'Estat que la major o menor presència de Catalunya en la guerra i de consolidació de la seva autonomia, estava en relació directa amb la capacitat dels seus partits i dirigents d'influir en la política general de la República.

Comorera estava d'acord amb Companys envers el persou

nalisme i actitud centralista de Negrín, però jutjava equivocada la decisió de l'ERC de retirar el seu ministre. La substitució d'Irujo demostrava que amb independència de quina hagués estat la posició del PSUC, Negrín hauria trobat una sortida i la crisi s'hauria superat sense cap rellevància. La posició de l'ERC era més testimonial que política, i els seus efectes havien de ser necessàriament nuls. A més, el PSUC no podia solidaritzar-se amb una decisió que amagava inútilment altres raons de molt dirigents de l'ERC contraris a la manera de dirigir la guerra per part de Negrín. En la reunió extraordinària esmentada del Consell de la Generalitat, Companys demanà l'opinió de tots els consellers. Els tres consellers de l'Esquerra i Bosch Gimpera aprovaren la decisió, i els tres consellers del PSU i Josep Calvet de la Unió de Rabassaires s'abstingueren. En insistir Companys una opinió del PSU, Comorera callà però Vidiella explicà que Companys tenia raó en les seves queixes, però que era un error plantejar una crisi en aquells moments. Negrín no era substituïble i si es perdia la guerra, Catalunya perdia les seves llibertats nacionals (843). La intervenció de Vidiella provocà la reacció airada dels consellers de l'Esquerra, en especial Pi Sunyer, que obligaren a fer intervenir a Comorera quan preguntaren si l'opinió de Vidiella era l'opinió del PSU. Comorera va dir que no (844).

Quin sentit tenia la reunió extraordinària convocada per Companys si no era per aconseguir una posició unànim del Consell de la Generalitat? No calia convocar-la si no era per a implicar al PSU en la decisió de l'ERC. El parany era que al darrera de l'exposició

de Companys hi havia l'altra qüestió de fons que ell no plantejava, i que no era altra que les divergències dels dirigents de l'Esquerra en relació amb l'orientació de la guerra per part de Negrín. Entrar a fons en aquest tema podia dividir profundament al Consell de la Generalitat i provocar una crisi de govern que a ningú interessava. Negensmenys, adherir-se a la política de Negrín podia utilitzar-se en molts sentits, no tan sols en aquest. La posició del PSUC era difícil. El millor era callar, el que va fer Comorera. Se m'escapa si Companys i Comorera van discutir particularment el tema o si aquest estava informat prèviament de la reunió extraordinària del Consell de la Generalitat. En tot cas, és lògic pensar que Comorera recolzava a Companys en les seves converses sobre Negrín, però discrepava de la decisió de l'Esquerra. No es tractava de retirar-se del Govern de la República sinó d'exigir una major presència de Catalunya.

La decisió de l'Esquerra estava presa, Ayguadé havia dimitit i Negrín havia acceptat la dimissió. Què havia de fer el PSU? Acabada la reunió del Consell de la Generalitat, els consellers es dirigiren a la seu del PSUC per discutir el tema en una reunió urgent del Comité Executiu. No va ser possible ni començar la reunió perquè Negrín va citar urgentment la direcció del partit. Comorera, Vidiella, Serra Pàmies i Valdés es van desplaçar a entrevistar-se amb Negrín. Aquest va explicar que Catalunya podia ser representada també pel PSUC i per tant que li proposessin una persona. Valdés va proposar Comorera. Negrín va contestar que de cap manera, Comorera i Vidiella eren

massa representatiu pel PSUC i això significava donar obertament una cartera ministerial a un comunista. Va proposar a Serra i Moret, Comorera va contestar immediatament que no. Aleshores, el mateix Comorera va proposar a Josep Moix. Negrín va preguntar: qui és Moix? Vidiella va respondre: un sindicalista. Negrín va contestar finalment: acceptat (845).

Si Negrín no hagués posat cap obstacle, Comorera hauria estat ministre, però era previsible la reacció del cap de Govern de la República. En primer lloc perquè no convenia posar un destacat comunista, en el Govern quan les crítiques sobre l'excessiva influència comunista dificultaven la diplomàcia i l'acostament a les nacions democràtiques europees; en segon lloc perquè Negrín buscava un ministre que li posés les mínimes dificultats i aquest no era el cas de Comorera. La rapidesa i la frivolitat amb què va acceptar el nom de Moix, demostraven que no buscava la persona més adequada per a ser ministre sinó que Catalunya continués representada, i si la persona proposada era un sindicalista de la UGT, la solució ja li semblava perfecta.

El problema sobre si Comorera volia o no volia, podia o no podia ser ministre és secundari. La qüestió principal és que el PSU va acceptar substituir a l'Esquerra en el Govern de la República. A partir d'ara, Comorera ja no podria preguntar més a Companys, què fa el teu ministre? La pregunta seria a la inversa. Era perfectament previsible que el PSUC acceptaria entrar al Govern Negrín. Estava d'acord amb els trets fonamentals de la seva política, i des de feia mesos demanava tenir una presència directa al Govern. El pro-

blema podia ser que el PSUC traïa a l'ERC i amb ella a Catalunya, en acceptar participar en el Govern Negrín, sobretot quan externament s'havia fonamentat la sortida d'Ayguadé per la política centralista i anticatalana de Negrín. El PSUC es trobava una vegada més marejat entre les crítiques de centralista i negrinista per una banda i nacionalista per l'altra. Qui s'atrevia a explicar que era possible ser negrinista i no centralista?

Les coses havien canviat a Catalunya. El PSU ja no era la USC, i l'Esquerra de Companys ja no era l'Esquerra de Macià. La relació era ara inversa. El PSU era pel seu origen, formació i composició, un partit genuïnament i profundament català i encara era una organització establenent unida. Catalunya ja no estava personificada per l'Esquerra, el PSU era també un partit català, nascut des de Catalunya, i aquest naixement li donava identitat i fou també la base del seu creixement espectacular. No era la secció catalana de ningú sinó que des de Catalunya adoptava una política comú amb el Partit Comunista d'Espanya. No era fàcil d'entendre això, fins i tot per alguns dirigents del PSU o de les JSU de Catalunya. Catalunya ja no estava monopolitzada per l'Esquerra, eren dos els partits que tenien la pràctica totalitat de les conselleries del Govern de la Generalitat, i eren aquests dos partits, l'ERC i el PSU els que havien d'estar representats en el Govern Negrín. Tot i que Comorera no s'amagava en dir que el PSU era ja la principal força política catalana, defensà en tot moment el paper de l'Esquerra com a partit de la petita i mitjana burgesia i l'indiscutible protagonisme

de Companys com a president de la Generalitat i símbol de Catalunya (846).

El PSU, segons Comorera, no va negar la seva col·laboració al Govern Negrín perquè el problema real de les relacions entre els Govern^s de la Generalitat i de la República no era la raó profunda de la crisi. "Es tractava de treure el Govern Negrín i posar-ne una altre" (847). Era una maniobra dirigida a depurar el Govern Negrín i l'exèrcit republicà i deixar-los sota el control de Chamberlain i la diplomàcia anglesa. "I el programa del Govern Negrín és el de guanyar la guerra i lluitar per la victòria. Lluitar per la victòria, costi el que costi. Ensems que el programa dels altres era el de la victòria diplomàtica..." (848). El PSU, que era un partit català i que considerava que Catalunya no podia ser monopolitzada per ningú, es posava resoltament al costat dels qui lluitaven per la victòria militar i en contra dels partidaris de la via diplomàtica i la pau negociada. Per això, el PSU va acceptar la participació en el Govern Negrín, sense disminuir el més mínim la seva actitud antinegrinista envers les relacions entre el Govern de la Generalitat i el de la República.

La crisi de Govern, o millor dit, la reorganització del Govern Negrín, va quedar resolta amb la substitució de Jaume Ayguadé per Josep Moix en la cartera de Treball, i la de Manuel Irujo per Tomàs Bilbao, ministre sense cartera, d'Acció Nacionalista Basca. Negrín va salvar ràpidament la que en molts aspectes era la continuació de la crisi Prieto. La major homogeneïtat del Govern negrinista quedava anul·lada pel contrapès del distanciament dels partits nacionalis-

tes de la perifèria que s'afegien així al corrent prietista del Partit socialista, i els sectors republicans contraris a la política del Cap de Govern.

La caiguda de Catalunya i el Comitè Central d'Anvers

Després de l'estiu del 1938 la situació internacional empitjorà ràpidament per a la República. Franco, que ja tenia una posició militar molt favorable per l'evolució de la batalla de l'Ebre, podia disposar-se a donar l'estocada mortal. L'acabament de la guerra era ja una qüestió de temps. La reunió dels Caps de Govern d'Alemanya, Itàlia, Anglaterra i França el 28 de setembre a Munich, segellava la sort de Txecoslovàquia en favor de Hitler i distanciava definitivament els països democràtics de la República. La diplomàcia franquista ja s'havia apressat a declarar la seva neutralitat en cas de conflicte internacional calmant així les reticències, no ja d'Anglaterra sinó de França. La sort internacional de la República estava dictada no tan sols pel pacte de Munich, sinó també perquè la Unió Soviètica quedava isolada al seu costat. Era de preveure que la URSS posaria una vegada més els interessos de la seva seguretat nacional per davant del destí de la República. L'acord de les potències occidentals no era tan sols una sentència per al Govern Negrín, era també una amenaça per a la Unió Soviètica. Lògicament, Stalin intentaria contrarestar l'acció de Chamberlain buscant un acostament amb l'Alemanya de Hitler. Aquest esdevenia el gran triomfador de les concessions d'uns i altres i, de moment, la República ja entrava en capella.

La insistència de Comorera en demostrar el caràcter internacional de la guerra espanyola i l'encert en què analitzava la política expansionista del triangle Roma-Berlín-Toquio (849), de poc servien ja quan les potències internacionals havien decidit "interioritzar" la guerra d'Espanya. El 15 d'octubre, el Comité Central del PSU feia pública una resolució en la que denunciava la Conferència de Munich i qualificava de traïdors a Chamberlain i Daladier pel lliurament de Txecoslovàquia, i per la seva política claudicadora, que ja els havia portat a abandonar Abissínia i Austria, i que s'encaminava a donar l'espatlla al poble espanyol i a les seves llibertats (850).

Malgrat l'adversitat, resistir! continuava essent el crit de guerra que el PCE i el PSU estenien arreu. Però no tan sols la situació internacional i la correlació militar eren clarament desfavorables a la República, també l'economia estava en fallida. La unificació econòmica dels darrers mesos no va minvar la falta de coordinació entre les dues zones republicanes ni va aconseguir racionalitzar la distribució dels proveïments i articles de primera necessitat. El problema no era d'organització principalment, sinó d'escassetat i penúria. Les darreres setmanes de Barcelona abans de la seva caiguda eren les d'una ciutat famolenca, derrotada, incapaç de resistir.

Les relacions entre l'Esquerra i el PSU després de la crisi d'agost es feren més difícils i el curs dels esdeveniments accentuà les diferències entre els partidaris d'una sortida diplomàtica i els que la consideraven il·lusòria, sobretot després de l'exemple de

Txecoslovàquia. Tarradellas i Comorera arribaren al màxim grau d'enfrontament en els darrers mesos de la guerra, només els quedava en comú la tossudesa de caràcter i l'admiració mútua de qui valora la batalla per la intel·ligència del contrari. Els rumors sobre maniobres es succeïen, des de la destitució de Companys i la pretensió de Comorera a assumir la presidència de la Generalitat, cosa totalment falsa i que Comorera bandejava exaltant Companys com la figura més preclara de Catalunya (*), fins a la formació

(*) "El PSU davant la situació actual"

Vegi's volum sobre El Pensament Polític de Comorera, pàg. **642-670**

La reivindicació de la figura de Companys per part de Comorera pot pretendre acabar amb qualsevol malentès..., però no puc dir per falta de documentació fins a quin punt va existir alguna maniobra. Segons Tona i Nadalmai, secretari de Comorera, els delegats de la Internacional, Togliatti i "Stepànov", junt amb dirigents del PCE, avançat l'any 1938, van insinuar la necessitat de provocar la dimissió de Companys, i es pregunta: "¿Es proposaven enllemir l'ambició de Comorera oferint-li la presidència de la Generalitat a canvi de la Secretaria General?". Transcriu a continuació una part de l'article de Tona i Nadalmai per considerar-lo d'interès per comprendre la posició dels sectors més catalanistes del PSUC:

"El delegat de la Internacional que havia treballat per la unificació dels partits i col·laborat en el seu creixement, era Pedro, un jueu hongarès que, molt més tard, a través de la revolta del 1956, havíem de saber el seu nom, Gerő. Aquest s'estimava el nou partit pel que podia tenir d'obra pròpia. Malgrat el seu hermetisme i incondicionalitat a Moscovà, no solament deixava endevinar que havia arribat a interpretar Cata-

d'un Consell de la Generalitat compost exclusivament per republicans i excloent al PSU (851). En el fons dels rumors i maniobres hi havia el nerviosisme d'uns i altres que sabien que la guerra estava perduda i que els feia agafar-se a l'arbre que pensaven més segur des del seu lloc ideològic i polític. Ni Tarradellas o Pi Sunyer estaven segurs de la seva alternatiu

lunya, sinó que la veia amb afecte. El cas és que en aquell moment va quedar transferit al Centre i entraven a Barcelona els delegats que hi havia allà i a València: el rua Stepànov, que es feia dir "Moreno", i l'italià Palmiro Togliatti, de vegades "Alfredo" i d'altres "Ercole Ercoli". Ambdós vigilaven l'aplicació de les línies de la Internacional seguides pel "Partido" i veien amb manifesta repugnància el Partit Unificat. Eren perfectament monolítics, atapeïdament granític Stepànov i serpenti Ercole que, com a bon polític italià, tenia totes les qualitats d'un acurat deixeble de Machiavello, al servei del príncep Stalin. Els del "Partido", Dolors Ibàrruri «La Pasionaria» al cap, els llaminaven; els de l'Unificat, excepte Valdés, que s'esforçava per a fer-se grat, els tractaven com a convidats, amb cortesia i prou. Com que la llengua oficial del Partit Unificat era el català -no podia ésser altrament- el rua, l'italià i els espanyols, que solament sabien expressar-se en castellà, s'havien d'esforçar per entendre o mig entendre el català dels seus germans.

Recordo que una vegada Stepànov va demanar aclariments sobre alguna cosa que s'acabava de dir, car deia entendre molt malament el català. Era una invitació cortès per tal que se li parlés castellà. Comorera li va constestar com si li engegés un directe a la boca: "Ja l'aniràs aprenent", el qual el rus va haver d'encaixar, car les sessions van seguir en llengua cata-

va de pau honrosa ni Comorera de les seves expectatives de continuar resistint, però era impensable que Comorera s'avingués a confiar en les gestions de Chamberlain o Daladier, o que Pi Sunyer defensés l'absurditat de noves vides perdudes en una guerra irremediablement perduda.

lana. Així anava la cosa, en tots els aspectes de la catalanitat, i cal convenir que no era pas una manera apropiada per a guanyar-se la simpatia dels "germans" i dels fiscalitzadors forasters. De resultes, aquests van començar a criticar el patriotisme petit burgès del Partit Socialista Unificat, els membres del qual es prenien la frase amb indignació, com si es tractés d'una broma de mal gust. I acabaven prenent-s'ho rient, però, en veritat, la cosa no era pas per a riure.

Comorera va ésser cridat a Moscovà, per assistir a un dels processos. Qui sap el que li digueren i el que li van fer veure, el fet és que, a la seva tornada, se'l notava circumspecte, però, en honor a la veritat -era un català de soca arrel- ni així mai no va cedir en l'aspecte catalanesc del Partit Unificat.

Indubtablement tenia molts defectes, però no tenia el de la covardia. Per on, veient que no es torçava, pel novembre del 1938. després del terrible desgast de l'Exèrcit de l'Est a l'Est, els del "Partido" i els delegats de la Internacional, van decidir-se a donar-li l'estocada. Per això calia preparar-ne les condicions i es començà a parlar de fer un Congrés del Partit Unificat -cosa que en tot el temps passat, des de la fusió, mai ningú no havia recordat que s'havia de fer- i a sota veu s'insinuava la possible remoció del Secretari General. I de la intriga subterrània es passà a l'acció descarada; es conferenciava amb membres del Comité Central, cercant un ninot darrera del qual pogués actuar l'instructor en funcions de ventríloc, com

El 23 de desembre s'inicià l'ofensiva contra Catalunya. Franco es disposava a enllestir una guerra que no havia previst tan llarga. Aquesta vegada les forces nacionals prenen la iniciativa, la República ja no tenia forces per a intentar un altre Terol o un altre pas de l'Ebre, tot i que s'hagués pogut retardar la caiguda de Catalunya si s'hagués produït una ràpida ofensiva contra les posicions nacionals del centre

s'esdevenia al "Partido" amb Pepe Díaz. La veritat és que se'ls havia fet tard per això. La titulada "guerra d'Espanya" havia estat venuda i no pels de la CNT, UGT o "Partido Socialista-Obrero Español" ni pel POUM, PSUC o altres grups indígenes, inclòs el Partido Comunista de España, sinó, entre mútues cessions, en les transaccions preliminars Hitler-Stalin. Al curs d'aquests primers tractes el darrer hauria rebut la denúncia d'un complot militar que hauria originat la purga del mariscal Miquel Tukhatxski i d'una gran part de l'oficialitat de l'Exèrcit Roig. Aquestes transaccions serien el llunyà antecedent del futur i declarat Pacte germano-soviètic. És clar que això solament és deduïble, no declarat per cap de les dues parts, però en podem seguir l'esbóssa través d'uns quants impactes: desgast quasi total de l'Exèrcit de l'Est, per indeguda prolongació de l'ofensiva a l'Ebre, i liquidació definitiva, pocs mesos després, amb l'operació del Segre; retirada de les Brigades Internacionals; tramesa a Moscovà de l'or del Banc d'Espanya; fam i desarmament; en fi, total indefensió del Principat enfront de l'ofensiva inciativa pels facciosos el mes de desembre del 1938. Cal convenir, tanmateix, que els delegats de la Internacional no podien saber tot l'abast del que s'estava produint i molt menys els del "Partido", i encara menys els del Partit Unificat i altres organitzacions catalanes.

i del sud. Però es va fer tard i a batzegades. L'avenç nacionalista va comptar, doncs, amb tot el suport necessari i contràriament els Exèrcits de l'Est de l'Ebre quedaven isolats a Catalunya sense una ajuda suficient de les forces republicanes situades al centre. La diferència de material i efectius era tal que la sort de Catalunya estava tard o d'hora dicta-

Per precipitació dels esdeveniments, doncs, no hi va haver temps ni de preparar el Congrés ni la remoció de Comorera de Secretari General. Però la rivalitat entre ambdós partits "germans" ja s'havia fet tan manifesta com la pugna entre el Govern de la República i el de la Generalitat. Feia uns mesos que els del "Partido" i els delegats de la Internacional sibil·linament s'havien llançat a preparar el terreny insinuant la necessitat de provocar la dimissió de Companys, home cansat i gastat, que ja no representava el present moment, el qual, entre els comunistes sempre és classificat d'històric. ¿Es proposaven enllemir l'ambició de Comorera oferint-li la presidència de la Generalitat a canvi de la Secretaria General? En tot cas Comorera i Serra Pàmies van tallar la maniobra amb bones raons -ambdós s'estimaven molt al President-, basades amb el seu prestigi, i crec que Rafael Vidiella els secundà. Les insinuacions es repetiren en sessions successives. Tanmateix, vista la mala acollida, decidiren, almenys de moment, no parlar-ne més, esperant una oportunitat millor, i reproduïren l'atac més tard, ja a l'exili, com veurem".

Abelard Tona i Nadalmai: "Estampes. A la memòria de Miquel Serra Pàmies", (III)"; Ressogiment; Desembre del 1972, pàgs. 10849-10850.

da. Aquesta desproporció de forces i la desmoralització d'un exèrcit exhaust, després de la batalla de l'Ebre, feien preveure una ràpida ocupació, i una vegada més, la crua realitat enfrontava als qui es queixaven de la falta d'ajuda i els que criticaven la poca decisió de Catalunya per a defensar-se. Per a uns s'havia deixat Catalunya a l'estacada, per a d'altres Catalunya no havia sabut resistir. El nerviosisme i l'enrarament de la derrota buscaven responsabilitats inútils quan les condicions objectives eren les principals responsables. Les mateixes relacions entre la direcció del PSU i la del PCE arribaren a ser molt tibants en les darreres setmanes i dies immediatament anteriors a la caiguda de Barcelona. Togliatti acusà a Comorera de falta de decisió i de no empenyer prou al PSU en la defensa de Catalunya i de Barcelona (852). Li reconeixia valentia personal per haver aguantat fins al darrer moment a Barcelona, però això no era suficient. No havia garantit que el PSU estés a l'alçada de les circumstàncies. Era molt més cruel amb altres dirigents del PSUC. Acusà de covardia a Valdés, Ardiaca i Vidiella i de feblesa a Moix (*). Titllava a Víctor Colomer de comportar-se de

(*) "Parte de los miembros de dirección dieron prueba de cobardía. Valdés, secretario de organización, tras haber trabajado bastante mal algunos días (ocupado más en la evacuación de las familias hacia la frontera que en la lucha), cuando empezó a ser bombardeada la ciudad cada 20 minutos, se abandonó a una vergonzosa crisis nerviosa en pleno local del partido y tuvo que ser evacuado hacia la frontera. Cerca de Figueras, 10 días

trotsquista i agent de l'enemic. Qualificava a del Barrio de secretari i de rivalitzar amb altres militars com Lister i Modesto (853). En canvi tenia una opinió molt més favorable de quadres no tan coneguts com Josep Marlés, Dolors Piera o Josep Muni. També era positiva la seva opinió sobre les JSU de Catalunya i sobre el seu secretari general, Wenceslao Colomer, que seria gendre de Comorera (854).

después, nuevos bombardeos y nueva crisis; fue evacuado a Francia. Vidiella, enfermo e incapaz de trabajar, fue evacuado igualmente en los primeros días. Ferrer y Molinero, dirigentes de la UGT, permanecieron hasta los últimos días, pero no fueron capaces de trabajar; no consiguieron movilizar a las masas de sus organizaciones ni para los trabajos de fortificación ni para los combates en la calle. Ardiaca, secretario de la sección agitprop, cuando la situación se agravó, decidió irse a vivir a 40 Kms. de la ciudad. Después de volver, por decisión del secretariado, no fue siquiera capaz de garantizar la aparición diaria del órgano del partido. Colomer, el viejo, se comportó como un trotskista y un agente del enemigo. De acuerdo con el secretario de Comorera, un tal Tous, hizo publicar en Barcelona en los primeros días de enero, en calidad de "órgano teórico" (t) del PSUC, una revista de contenido trotskista que impuse que fuera retirada de la circulación. Los cuadros intermedios de los sindicatos se mostraron casi todos débiles, y en gran parte abandonaron la ciudad furtivamente, con sus familias, muchos días antes de la caída".

P. Togliatti: "Escritos sobre la guerra de España", pág. 260; Crítica. Ed. Grijalbo, 1980.

"Negrín se vió completamente desbordado: por su propia iniciativa no tomó ninguna medida concreta de organización. Dejó ha-

En el fons de l'actitud de Togliatti i d'alguns dirigents del PCE com Dolores Ibárruri, Mije o Uribe, hi havia una posició crítica al paper que havia tingut Catalunya durant la guerra, sobretot en el primer any, i contra el que consideraven obtús nacionalisme de l'Esquerra i tendències capituladores de molts dels seus dirigents. Les crítiques al PSU anaven més aviat dirigides a no haver sabut contrarestar aquesta situació i no haver lluitat amb prou força contra el derrotisme i la capitulació, quedant alguns dels seus dirigents immersos en la riuada de desmoralització i, àdhuc, pànic dels darrers dies. Contràriament, i des de l'òptica catalana, es criticava al Govern Negrín de no haver adoptat les mesures necessàries per evitar la caiguda de Catalunya i de ser, en tot cas, el primer responsable. No es podia culpar a una Barcelona abandonada a la seva sort.

cer, sin embargo, al partido. Cada día tenía que hacer frente en el Consejo de Ministros, reunido casi de forma permanente, a la ofensiva de los capitulacionistas, que entonces eran abiertamente todos los ministros, a excepción de Uribe. El camarada Moix, ministro de Trabajo, miembro del PSUC, el 30 de enero, durante el consejo en el que Negrín, tras leer una pérfida carta de Rajo sobre nuestros amigos, pedía un voto de confianza que lo dejase libre para decidir el momento en que el gobierno debía trasladarse a la zona central, no encontró nada mejor que ponerse a llorar".

P. Togliatti: "Escritos sobre la guerra de España", pàg. 263; Crítica. Ed. Grijalbo, 1980.

La realitat fou que després d'uns primers dies de resistència per part sobretot dels cossos onzè i dotzè de l'Exèrcit de l'Est, les tropes nacionalistes anaren guanyant posicions, particularment des del sud-est (855). Comorera pronunciava una darrera conferència a l'Assemblea d'Activistes del PSU, el 6 de gener del 1939, cridant al suprem esforç, a la mobilització general i a la lluita a mort (856). En les darreres setmanes, quan molts preparaven l'inevitable exili o ja s'encaminaven cap a la frontera, Comorera adoptà una actitud tallant, que algú qualificava d'inhumana (857), contra tots aquells que marxaven dels seus llocs de combat o de treball. Era ja impossible controlar la situació. A mida que les forces nacionals anaven avançant, cues humanes es dirigien Catalunya amunt, cada cop més nombroses cap a l'exili incert. Tarragona va caure el 15 de gener; onze dies més tard, el 26 de gener, el general Yagüe entrava a Barcelona. Comorera, Togliatti i altres dirigents del PSU i del PCE deixaven la ciutat a primera hora de la tarda, quan les tanquetes ja baixaven pel Passeig de Gràcia (*).

(*) Així explica Tona i Nadalmai les darreres hores de Comorera a Barcelona:

"En aquest vetllori, en plena intriga, vam entrar al dia 25 de gener, quan el Govern de la República ja havia decidit no defensar Barcelona; quan les bateries antiaèries de Montjuïc ja havien estat desmuntades i desallotjats els locals dels Ministeris i oficines; l'enemic ja era a Molins de Rei i les seves tanquetes d'avançada a les envistes de Pedralbes. Els meus amics de la Conselleria d'Economia, Estanilau Ruiz-Ponsetí al cap, a

A la Pedrera, on Comorera hi tenia la vivenda, ja no més hi habitava el silenci i la derrota. El grogit dels dies passats, era ara calma resignada. Alguns dies abans ja havien marxat els seus familiars. La se va dona s'havia desplaçat poc abans de caure Barcelona a l'Argentina en busca de solidaritat i ajuda amb els nens de la República. El seu cunyat, Miquel Santacana, i la seva neboda, Antonia Comorera, també ha vien marxat cap a Erança. La seva filla Núria va marxar amb el secretari de la conselleria d'Economia,

la nit van passar a recollir-me al Carles Marx. Serra-Pàmies que feia hores seia al meu costat, mantenint-se en un silenci glacial, sobtadament obrí la boca i quasi imperceptiblement va dir-me: "No te'n vagis". Me'l vaig mirar sorprès. "No, no te'n vagis".

Em viag acomiadar dels amics i, ja partits, li vaig preguntar: "I això per què?". -Hem de sortir junts amb els del "partido", em contestà amb desgana i afegí, per tota explicació: "Ja veuràs el perquè". En efecte, no vaig trigar a saber-lo. Els "germans" esperaven que els dels Partit Unificat, per pànic, es decidissin a sortir, per seguir ells al darrera i així poder-los acusar d'haver abandonat la defensa de Barcelona i carregar-los la culpa de la seva pèrdua. Vaig tornar a asseure'm en una butaca, al seu costat, i pacientment vam esperar que ells decidissin la sortida.

Després de la mitja nit, no em vaig fixar amb l'hora, en aquell moment no tenia cap importància saber-la, van venir amb l'acord de traslladar-nos conjuntament a un local del Guinardó, on vam esperar la matinada, endormiscats en cadires. En clarejar, van sortir nois i noies de les joventuts, amb pics i pales, a cavar trinxeres a la Muntanya Pelada. Era una absurditat tràgica.

Vilarrúbia, cap a Perpinyà amb llibres i documentació de Comorera que després es van perdre (858). Que dava només el majestuós edifici amb la seva llibertat de formes per a dir un silenciós "no" a les forces ocupants que desfilaven Passeig de Gràcia avall.

La nova situació que creava la pèrdua de Catalunya obligava a una convocatòria urgent del Comitè Central del PSU. Es tractava d'escatir les causes de la der-

Mentrestant, els executius d'ambdós partits continua ven la comèdia del "Sortiu primer vosaltres, companys". A dos quarts de dues de la tarda, Comorera ens va dir: "Als cotxes, anem al centre".

I els executius del "Partido" i Partit Unificat, inseparables, vam córrer vers la Gran Via a tota velocitat. En arribar al Ritz, ens vam aturar, entràrem i ens asseguérem a l'entor d'una gran taula parada. Ens van donar un dinar relativament bo i, més bo que el dinar, els vins. Els efectes -cal tenir en compte que la nit anterior pràcticament no havíem sopat, ni esmorzat al ma tí i que no havíem dormit-, van ser instantanis, es va produir un estat general de nyonya. Per adobar-la es va presentar un capità, el qual es posà al costat de Comorera i va començar a engegar un disc, de cara a un auditori que no se l'escoltava, sobre les bones defenses del Tibidabo i de la Muntanya Pelada. Tots cabotejàvem. De sobte va entrar un cambrer i amb veu tremolosa va anunciar. "Les tanquetes feixistes desfiles pel passeig de Gràcia!". Tots a la una ens vam deixondir de l'endormiscament, vam pujar als cotxes i sortírem volant pels carrers de de serts de l'eixample, els dos partits a l'ensem.

A. Tona i Nadalmi: "Estampes. A la memòria de Miquel Serra Pà mies, (III)". Ressorgiment. Desembre del 1972, pàg. 10850-10851.

rota, d'esbrinar les responsabilitats hagudes, de prendre els acords polítics i organitzatius que la no va situació exigia i d'evitar en tot moment que el PSU esdevingués un partit d'emigració. El Comité Central d'Anvers, realitzat a París els dies 2 i 3 de març del 1939, es va convocar a iniciativa dels mili tants del PSU del Camp de concentració de Saint Cyprien. La proposta fou feta per Benejam, Garcia Matas, del Barrio i Perramon (859). Les dificultats de l'exili no feien fàcil una reunió plenària, tot i que en algun cas és probable que la convocatòria arribés intencionadament tard. Les tensions dels darrers dies de l'ocupació de Catalunya i les difícils relacions amb el PCE, poden ser una font d'explicació que mili tants com Ardiaca no hi assistissin a que no hi ha-gués cap representació del PCE (*).

Un avantprojecte d'informe l'elaboraren Josep Miret i del Barrio, però Comorera "el modificà substancialment, sobretot la part dedicada al PCE i a les críti-ques que se li feien" (860). L'experiència de la guerra, les acusacions rebudes per Catalunya i el PSU en la responsabilitat de la derrota i la definició del partit en les noves circumstàncies eren els tres temes centrals que calia analitzar. L'informe que presenta Comorera i que serà aprovat és molt més moderat del que podrien fer suposar tant les absències

(*) "A mi no se'm va convocar al Comité Central d'Anvers".
Entrevista amb Pere Ardiaca, 19 de juliol del 1976.

hagudes com els inspiradors de la convocatòria (861). Comorera talla ja de bon començament tota espiral d'acusacions i exigència de responsabilitat, preguntant-se, en iniciar l'informe, quina havia de ser la característica del Comité Central: "Escatir el passat, enfonsant-nos en ell, per definir i repartir responsabilitats pel que s'ha esdevingut? O analitzar junts com és el present i veure junts el que hem de fer, per a crear, en íntima col.laboració amb el PCE, noves condicions de victòria?" (862). Les primeres paraules de Comorera tallaven en sec qualsevol vel.leí tat fiscalitzadora i tot intent de posar en qüestió "l'íntima col.laboració amb el PCE". No es tractava de defugir la discussió del passat, sinó de deixar clar que la guerra no havia acabat i que el PSU es mantenia increbrantable en la seva voluntat de resistir. Aquest era encara el seu primer objectiu del Comité Central i arribada l'hora el PSU no tenia cap mena de temença en discutir i assumir conseqüències del que s'havia fet a Catalunya fins el moment de passar la frontera. "El C.C. del PSU afirma, també, la seva voluntat vehement de discutir, arribada l'hora, conjuntament amb la direcció del PCE i davant la nostra gloriosa Internacional Comunista, la política seguida a Espanya i a Catalunya i les causes i factors que hagin pogut determinar la derrota de Catalunya" (863).

El PSU havia tingut la feblesa i errors, fruit sobre tot de la seva juvenesa i heterogeneïtat d'origen, però la seva política havia estat i s'havia demostrat encertada, i la sort de la República no estaria en tan greu perill, si les previsions del PSU haguessin tingut millor tracte per part del Govern de la Repú-

blica i de "certs partits i organitzacions antifeixistes espanyols" (864). Calia estar prevenut contra tota maniobra que es proposés responsabilitzar a Catalunya i al PSU de la derrota "per no haver volgut lluitar els catalans i perquè el PSU no havia sabut mobilitzar les masses i altres coses per l'estil" (865). Comorera afegia amb la seva petita i inconfusible lletra sobre el text mecanografiat: "La maniobra és més perillosa per tal com hi ha hagut determinats nuclis de companys de la pròpia direcció de la JSU catalana" (866). L'objectiu de la maniobra era clar, segons Comorera, emmetzinar les relacions entre catalans i castellans, entre el PSU i el PCE, i portar aquest emmetzinament a la zona Centre-sud.

Comorera dividia la guerra en dues gran etapes a Catalunya. La primera anava des de juliol fins a maig del 1937, i la segona de maig fins a passar la frontera. En la primera, Catalunya havia sofert una profunda crisi interior, el carrer havia quedat en mans dels incontrolats i trotsquistes i el Govern en poder "de partits republicans nacionalistes terroritzats, sense esma ni perspectiva" (867). Malgrat tot, Catalunya havia derrotat el feixisme i havia portat al front ben endins de terra aragonesa i va organitzar l'expedició a Mallorca. Alhora, en aquests primers mesos es van forjar les noves forces de construcció i victòria: el PSU, la UGT i les JSU. En la segona etapa, Catalunya havia portat el pes de la guerra, des de Belchite a la pèrdua del territori. L'exèrcit de Catalunya havia estat el protagonista de les ofensives de Terol i de l'Ebre, i en l'atac final de l'exèrcit franquista, va resistir abandonat en les pròpies forces, "no podent aprofitar un armament que va

blica i de "certs partits i organitzacions antifeixistes espanyols" (864). Calia estar previngut contra tota maniobra que es proposés responsabilitzar a Catalunya i al PSU de la derrota "per no haver volgut lluitar els catalans i perquè el PSU no havia sabut mobilitzar les masses i altres coses per l'estil" (865). Comorera afegia amb la seva petita i inconfusible lletra sobre el text mecanografiat: "La maniobra és més perillosa per tal com hi ha hagut determinats nuclis de companys de la pròpia direcció de la JSU catalana" (866). L'objectiu de la maniobra era clar, segons Comorera, emmetzinar les relacions entre catalans i castellans, entre el PSU i el PCE, i portar aquest emmetzinament a la zona Centre-sud.

Comorera dividia la guerra en dues gran etapes a Catalunya. La primera anava des de juliol fins a maig del 1937, i la segona de maig fins a passar la frontera. En la primera, Catalunya havia sofert una profunda crisi interior, el carrer havia quedat en mans dels incontrolats i trotsquistes i el Govern en poder "de partits republicans nacionalistes terroritzats, sense esma ni perspectiva" (867). Malgrat tot, Catalunya havia derrotat el feixisme i havia portat al front ben endins de terra aragonesa i va organitzar l'expedició a Mallorca. Alhora, en aquests primers mesos es van forjar les noves forces de construcció i victòria: el PSU, la UGT i les JSU. En la segona etapa, Catalunya havia portat el pes de la guerra, des de Belchite a la pèrdua del territori. L'exèrcit de Catalunya havia estat el protagonista de les ofensives de Terol i de l'Ebre, i en l'atac final de l'exèrcit franquista, va resistir abandonat en les pròpies forces, "no podent aprofitar un armament que va

arribar tard, no podent nodrir-se de sang nova, corsecat pel sabotatge i per la traïció exercits en l'alta direcció tècnica i militar" (868). Si alguna feblesa havia tingut Catalunya, havia estat la confiança excessiva en el Govern de la República, en la direcció militar de l'Exèrcit. Catalunya havia complert en escriure el seu deure i "l'atac contra Catalunya és una maniobra de provocació i com a provocadors i agents de Mussolini han d'ésser tractats tots els que se'n facin ressò" (869). Comorera, que en tot moment evitava una crítica oberta al PCE, i no posava mai en qüestió la necessària i estreta col.laboració entre ambdós partits, no dubtava en rebutjar contundement tota responsabilització de Catalunya i el PSU pels esdeveniments succeïts, criticant, a més i amb duresa, al Govern Negrín i a l'alt comandament de l'Exèrcit, els quals eren, en tot cas, els principals responsables de la derrota.

A continuació, Comorera feia un repàs de l'actuació del PSU en el transcurs de la guerra, fent especial referència a la situació de Catalunya, caigut el front de l'Est i trencades les comunicacions i la continuïtat territorial amb la resta de la República. La seva pèrdua "provocaria l'ofensiva darrera de la diplomàcia imperialista internacional, que vol dir la victòria de Franco, i que calia, per consegüent, conservar-la costés el que costés" (870). Calia, per tant, "sacrificar el que calgués sacrificar, administrant intel.ligentment les seves reserves humanes i materials, fent concordar la política de guerra, econòmica, de convivència dels pobles hispànics i de relació dels poders constitucionals, amb el respecte i l'estima de les característiques especials de Catalunya,

tradicionals o forjades arran de la sublevació militar" (871). Aquesta era la posició del PSU i en conseqüència d'oposició a "una política de rezel contra Catalunya i contra els catalans que es caracteritza per la minimització a extrems innecessaris i injustos de la Generalitat, per l'eliminació premeditada dels catalans de la indústria de guerra i de la política general" (872).

La guerra, però, continuava. No estava encara perduda. L'obsessió primera no havia de ser refugiar-se en el passat i la resignació, sinó continuar resistint i preguntar-se, què calia fer. Hi havia la possibilitat de continuar resistint? Comorera afirmava que sí. Les possibilitats de resistència suposaven un mínim de recursos i aquests es tenien. Una zona agrària que podia alimentar Exèrcit i reraguarda; una producció especialitzada per alimentar amb divises el Tresor de la República i poder fer front a les necessàries importacions; una marina de guerra per a impossibilitar el bloqueig de les costes o la seva pèrdua, i una marina mercant suficient en tonatge per al transport de queviures, matèries primeres i en manufactura; una indústria de guerra que podia desenvolupar-se considerablement recolzant-se en Puertollano i Sagunto, que si bé no podria reemplaçar la indústria catalana, sí podia proveir a l'E-xèrcit en determinats tipus de producció; un Exèrcit de 860.000 homes amb quadres militars de provada experiència; una població de vuit milions d'habitants disposada a combatre a mort al feixisme invasor i indígena. Es comptava a més amb una situació internacional inestable que podia acabar afavorint la posició de la República. La guerra interimperialista es feia inevitable i el joc diplomàtic de concessions als països de

l'eix no feia més que adobar les seves ambicions. "Les masses populars democràtiques de França i de Gran Bretanya no se senten interpretades i, per tant, representades pels Govern Chamberlain i Daladier, els herois de Munich, els carnisseres de Txecoslovàquia, els filo-feixistes de la no-intervenció, els que han ofegat la nostra República, els que han assistit indifferents a l'assassinat de la nostra Catalunya" (873). Comorera relacionava a continuació totes aquelles mesures que calia prendre per no caure en errors passats i poder portar a terme una eficaç política de resistència, sobretot en el que ell qualificava "problema dels problemes", i que era el ritme de guerra. El temps, la falta d'agilitat i rapidesa en la presa i aplicació de les decisions havia estat una constant de la República i un gran avantatge de l'enemic.

Finalment, Comorera dedicava la darrera part de l'informe al paper del PSU. "El PSU no serà mai un partit d'emigració. Seguirà essent un partit de lluitadors" (874). Unitat i emigració s'oposaven. L'emigració descomposava la unitat, fomentava l'agra disputa per les responsabilitats de la derrota, les maniobres tèrboles i les ambicions mesquines. Passés el que passés, calia continuar lluitant; la lluita contra Franco solidificava la unitat; l'acceptació de la derrota la destrossava. Comorera ja dibuixava quin seria el seu criteri de lluita antifranquista: "A França o allí on sigui, només hi han de viure els companys necessaris per al treball de direcció que calgui realitzar. Els quadres del Partit, l'actiu del Partit, en la mesura possible hauran de tornar a Catalunya per a reforçar l'exèrcit de companys, els catalans honrats que ja treballen contra els invasors i la resta haurà d'ésser distribuïda per

Amèrica, en el si de les dinàmiques colònies catalanes i per a mobilitzar les masses, i per a la zona Centre-sud" (875).

El PSU havia de consolidar la seva unitat per a poder respondre a la seva missió històrica de partit proletari, autènticament català, que havia incorporat a la massa obrera catalana al moviment obrer internacional, i s'erigia com el defensor més actiu i més sensible de les llibertats catalanes. L'arrel profundament catalana i el sentit internacionalista del PSU eren inseparables i la seva complementació era imprescindible per evitar caure en la feblesa i claudicació del nacionalisme petit-burgès. El PSU es situava al capdavant de la lluita per la democràcia, la seva línia era forjada per la fesomia de Catalunya. "Havia d'ésser el Partit únic de la classe obrera i de la pagesia catalana, i també, el Partit dels catalans patriotes que lluiten contra la tirania feixista. Partit nacional de les masses catalanes que estimen Catalunya i la volen "rica i plena", haurà d'esforçar-se, però, per fer reviure les forces tradicionals, cercar contacte amb elles i esdevenir, per consegüent, el Partit motor, dirigent d'un veritable Front Popular Català contra els invasors" (876). El PSU no podia sobrevalorar la seva força ni caure en el parany de creure que l'alliberació de Catalunya podia ser obra d'un sol partit. El Front Popular s'havia de refer i "seria un error històric no mantenir el Govern de la Generalitat presidit per Companys" (877). El Govern de Catalunya era el símbol i l'afirmació de la continuïtat de la lluita i de la confiança del demà. La unitat de les forces antifeixistes i dels pobles hispànics continuava essent l'únic camí de victòria.

El feixisme era ben clar que fomentaria la divisió entre els pobles hispànics, els rezels i les velles rivalitats. Calia més que mai enaltir la bandera de la unitat entre els poders constitucionals, entre els pobles de la República, entre el PCE i el PSU. "Hem d'afirmar que la pitjor desgràcia que ens podria aclaparar seria un refredament de les relacions amb el PCE, pròleg d'una possible ruptura de la unitat en el si de la nostra gloriosa Internacional Comunista. La unitat amb el PCE que ens porta a discutir i a establir conjuntament la mateixa línia política, no disminueix ni desdibuixa la cada dia més vigorosa i lliure personalitat del PSU en la política de Catalunya" (878).

El PSU havia d'estar preparat i reorganitzar-se en funció de la tasca enorme que es presentava i de la seva responsabilitat històrica. S'havia d'apartar de la direcció a aquells militants que no haguessin estat a l'altura de les circumstàncies i expulsar els membres de la direcció o de la base que haguessin comès actes contraris a la disciplina i a la moral del PSU. S'havia de formar una direcció reduïda amb plens poders i integrada per aquells militants que haguessin demostrat major combativitat i confiança en la victòria. "La nova direcció s'ha de traslladar a la zona Centre-sud. Allí on quedi un pam de terra i un soldat per defensar-la, allí ha d'estar el PSU. Es un compromís d'honor per a nosaltres estar amb els que defensen el que resta de territori lleial i, amb ell, Catalunya" (879).

El Comité Central donà plens poders a Comorera, però elegí una nova direcció composta a més per Serra Pàmies, Miret, del Barrio, Marlés, Muni, Matas, i com a suplents a Benejam i Dolora Piera (880). La Internacional

Comunista no reconegué aquesta direcció ni la delegació elegida que havia de desplaçar-se a Moscú(*). El Comitè Central d'Anvers havia estat més un final d'etapa que no pas l'inici d'una nova, però explicar això forma part de l'epígraf següent.

Lliurament d'un testament. L'estada de Joan Comorera a Moscú.

La lectura de l'informe presentat per Comorera al Comitè Central d'Anvers deixa entreveure la seva preocupació pel caràcter i missió del PSU després d'una guerra irremeiablement perduda. És lògic que plantegés encara la necessitat de resistir i de continuar lluitant mentre quedés un pam de terra en poder de la República i que dediqués molta extensió a les mesures que, segons ell, calia prendre. Ell sabia, però, com tants d'altres, que la guerra ja estava decidida. El problema principal era la funció del PSU en la nova situació política i, una vegada més, ens trobem amb la necessitat d'escatir què era el PSU, què havia estat i què seria en el futur.

Del Barrio explica que en el Comitè Central d'Anvers va quedar clar que "el PSU era un partit de nou tipus, fruit de la unificació socialista i comunista que ca-

(*) "Formaven la delegació: Comorera, del Barrio, Miret, tres membres del Cté. Central i tres quadres del partit, el nom dels quals no recordo".

Entrevista amb Josep del Barrio; París, 10 de desembre del 1979.

calia mantenir, sobretot en el que feia referència a la concepció de partit nacional i independent del PCE" (881). No hi ha dubte que durant la guerra el PSU va romandre com partit unificat, es va consolidar com a partit nacional i es va mantenir independent del PCE. Però, després de la guerra, què?

El desenllaç de la guerra impedia establir qualsevol fil de continuïtat. A més, el PSUC havia estat una unificació que la guerra havia fet estable. És cert que el PSU havia arribat a ésser el primer partit de Catalunya, el partit que ambicionava tenir 25.000 militants a Barcelona i 100.000 a tot Catalunya (882), però la guerra s'havia perdut, i la derrota significava un retrocés de molts anys, quasi tornar a començar de zero. Era molt optimista Comorera quan deia que després del fracàs de la burgesia en la direcció del moviment nacional, després del fracàs de la petita burgesia en la direcció del moviment nacional, després de Prat de la Riba, després de Macià, era la classe obrera la que s'havia erigit en la classe nacional, dirigent a Catalunya. Era cert, només s'oblidava d'una cosa prou important: la classe obrera també havia fracassat, també havia perdut. No hi ha dubte tampoc, que el PSU havia estat el fruit de la unificació i havia romàs com a partit unificat durant la guerra. Però, seria possible mantenir i consolidar la unificació després de la guerra? Per contestar a aquesta pregunta cal plantejar-ne una altra que ja he tractat en pàgines anteriors. Què era primer en el PSU, la unificació socialista i comunista, o el caràcter fundacional que li donava la Internacional Comunista? La pregunta no calia contestar-la durant la guerra perquè hi havia un projecte comú amb

independència de les diferències ideològiques, però la resposta era inevitable després, encara que fos per a saber si era compatible una cosa amb l'altra.

No correm més del compte i anem pas a pas. Què havia estat el PSUC? Comorera ens ho explica en la ponència presentada a la Internacional Comunista el juny del 1939 i que va ser aprovada pel Secretariat de la mateixa. El títol del document és "La línia nacional del PSU de C" (883). El PSU havia estat el resultat final de successives etapes del moviment nacional català en el que els treballadors havien esdevingut la classe dirigent, els capdavaners, els veritables definidors de l'alliberament social i nacional de Catalunya. Quatre moments culminants definien les etapes del moviment nacional a Catalunya. La primera victòria catalana va ser "Solidaritat catalana", punt final d'un llarg procés que tingué els seus inicis en el renaixement literari, històric i polític simbolitzats per Aribau, Almirall, i Pi i Margall. La revolució burgesa a la ciutat i al camp havia estat el fonament sobre el qual el romanticisme havia esdevingut un moviment cohesionat, nacional. Catalunya estava recuperant literàriament, culturalment, històricament la seva consciència nacional. No serà, però, fins a les primeries dels segle XX que el moviment nacional pren un caràcter plenament polític sota la direcció de la burgesia, "políticament organitzada i fidelment representada i defensada pels seus líders Prat de la Riba i Cambó" (884). "Solidaritat Catalana" és la primera expressió del moviment nacional català sota l'hegemonia de la classe burgesa i la Mancomunitat serà la primera conquesta històrica de la lluita per a la plenitud nacional, per l'autogovern de Catalunya.

El fracàs històric de la burgesia com a classe nacional, incapaç de legitimar el seu projecte de classe com a projecte nacional, la porta a aliar-se i donar suport al cop d'Estat de Primo de Rivera i a acceptar la dissolució de la Mancomunitat i la persecució de les llibertats catalanes. El centralisme i la repressió vigoritza el moviment nacional i provoca el desplaçament de forces: la burgesia perd l'hegemonia que es desplaça en mans de la petita i mitjana burgesia. Les posicions inicialment separatistes com a resposta al centralisme i a la repressió esdevenen unitàries amb el Pacte de San Sebastià i la posterior proclamació de la República. El Pacte de San Sebastià va ser la segona gran victòria política de Catalunya, va ser el pacte del reconeixement de la nacionalitat catalana pels partits republicans i socialistes espanyols. "El separatisme de Macià, del Macià forjat a l'exili, no era absolut. Macià propugnava per una Catalunya separada primer, i unida després, per lliure pacte, a Espanya. Unió del Pobles consentida i establerta per ells, no imposada pel poble més fort. Fidel a la seva concepció, Macià va proclamar el 14 d'abril, la República Catalana, afirmant en el decret de creació que Catalunya ja lliure estava disposada a pactar amb la República Espanyola la nova unió dels pobles lliures" (885). L'Estatut va ser la tercera victòria del poble català i un pas més endavant en l'assoliment de l'autogovern. La unitat politico-administrativa de la Mancomunitat quedava superada per la unitat político-constitucional de l'Estatut. S'obria una etapa d'hegemonia republicano-anarquista a Catalunya que tindria el seu final amb l'aixecament feixista i el desbordament de la petita i mitjana burgesia.

El 19 de juliol havia obert una nova etapa en la que l'ERC perdia la direcció del moviment nacional a Catalunya. La classe obrera esdevenia la dirigent i hegemònica a Catalunya. El seu instrument polític era el PSUC, el seu instrument sindical, la UGT. La dictadura franquista havia suprimit la Generalitat i per seguia els drets nacionals de Catalunya, com abans ho havia fet Primo de Rivera amb la supressió de la Mancomunitat. L'objectiu de la nova etapa sota la direcció de la classe obrera no era el restabliment de l'Estatut, sinó avançar cap a un estadi superior i darrer, la República Catalana. Aquesta seria la quarta victòria del poble català i expressió darrera de les quatre fases: Solidaritat Catalana, Mancomunitat, Estatut i República Catalana.

La ferotge repressió franquista havia de provocar la reacció del separatisme tradicional. Calia que el PSU recollís i canalitzés les reaccions separatistes i popularitzés a Espanya i internacionalment el dret a l'autodeterminació total dels pobles oprimits pel feixisme. Canalitzar la lògica reacció separatista i defensar el dret a l'autodeterminació no implicava l'objectiu de separar-se ni la institucionalització de la independència, sinó que la República Espanyola havia de ser fruit de la lliure unió de les Repúbliques hispàniques iguals amb drets. El PSU agafava la bandera de Macià per la República Catalana, però madurant la seva conquesta i realització. El moviment marxista-leninista tenia una línia nacional pròpia que substituïa el confusionisme del republicanisme d'esquerra i la seva expressió sindical i econòmica, l'anarquisme. La línia nacional del PSU era la lluita per a una República Catalana en el marc de la Re-

pública Espanyola, unió lliure i democràtica dels pobles hispànics. Comorera culminava la seva argumentació dient: "Es just que el Partit Comunista d'Espanya defensi de manera resolta i pública el dret de Catalunya a separar-se totalment d'Espanya. Es just que el PSUC digui que en la reivindicació i execució dels seus drets nacionals, Catalunya ha de refermar la seva unió amb els demés pobles hispànics. Però el PSUC ha de tenir una formulació catalana del problema nacional català, que no s'oposi a l'evolució històrica de Catalunya, que no enforteixi el feixisme antinacional, que afavoreixi la lluita agermanada dels pobles hispànics contra l'enemic comú. Car, amb una formulació justa, l'hereu de Macià no serà un altre Macià, del camp tradicional republicà-anarco-sindicalista. L'hereu de Macià serà el PSUC" (886).

Aquest document és, sens dubte, un dels escrits més catalanistes de Comorera i pren especial relleu en ser lliurat al Secretariat de la Internacional Comunista com expressió de la significació històrica del PSU i de la seva línia política. Dolores Ibárruri s'hi referia indirectament, sense criticar-lo, quan explicava que en el PSU s'hi reflectia d'una manera contradictòria la lluita entre tendències nacionalistes i anarquitzants de molts dels seus components i el desig de la majoria de fer del PSUC un partit marxista del proletariat i de les forces progressives de Catalunya i que "Su Secretario General, Juan Comorera, era la cabal expresión de esas contradicciones existentes en el PSUC. Mientras proclamaba el Partido Socialista Unificado como partido bolchevique en todo lo que esta catalogación comporta de revolucio-

nario marxista-leninista, sostenía que a Cataluña, que había vivido el período de la Mancomunidad con Prat de la Riba, de la Lliga de Cambó, de la Esquerra con Macià, correspondía el período del PSUC con Comorera. Y no pocas de las discusiones desagradables que tuvo Comorera con el Partido Comunista de España nacían de estas concepciones falsas, antimarxistas, de estas deformaciones nacionalistas del peor género del Secretario del PSU de Catalunya" (887).

Malgrat les paraules concloents de la "Pasionaria", cal rellegir el document més d'una vegada per poder analitzar fins on arriba l'afirmació catalanista, qui na és la formulació nacional i si realment es produeixen deformacions nacionalistes o separatistes. Vull recordar al lector que el document està escrit l'abril del 1939 i que jo el valoro més com un testament del passat que no com un projecte de futur.

Cal dir, per començar, que l'Estat franquista no seria un parèntesi com ho podia haver estat la dictadura de Primo de Rivera. Era un retrocés de molts anys, era com un retorn a una monarquia vitalícia, absoluta, encara que el sobirà no fos rei. L'etapa que Comorera qualificava de republicano-anarquista havia començat a acabar el 19 de juliol i s'acabà definitivament el maig del 1937. El PSU i la UGT prenen el relleu i la classe obrera esdevenia hegemònica a Catalunya... fins a la seva derrota el gener de 1939. La victòria de Franco no obria la darrera etapa del moviment nacional català, la conquesta de la República Catalana, sinó que d'alguna manera aquesta fase ja s'havia obert en el transcurs de la guerra i s'ha

via truncat amb la derrota. L'hereu de Macià no seria el PSU, ni tampoc un altre Macià, potser un altre Prat de la Riba. Potser seria necessari un altre re-neixement, una represa de la consciència nacional, una nova "Solidaritat Catalana" i, finalment, una reconquesta de l'autogovern sota l'hegemonia de la burgesia. La línia recta de Comorera podia esdevenir una corba i, per què no?, un nou Prat de la Riba i un nou Cambó podien aparèixer en l'escena política catalana, allà a finals dels anys setanta i prindipis del vuitanta.

No vull continuar per aquest camí perquè se m'acusaria de poc rigorós i, a més, hauria de fer renéixer un Primo de Rivera. Però, sobretot, perquè jugo amb l'incorrecte avantatge d'utilitzar la història posterior. Si ho faig és tan sols per a deixar clara una cosa: l'anàlisi que feia Comorera de la situació política a Catalunya anterior al 1939, es transformava en previsió o, millor dit, desig del que succeïria més tard. No era fàcil preveure l'abril del 1939, la significació profunda de la involució franquista ni tampoc dictaminar sobre els resultats de les variables que estaven en joc en el concert internacional.

Situem-nos, doncs, exactament a l'any 1939 i busquem les raons de l'anàlisi de Comorera. Es fonamenta en dues idees: la consideració del PSU com a partit-eix de la lluita antifranquista i la superació del separatisme tradicional. El PSU, que havia esdevingut la força dirigent a Catalunya, havia de ser el principal impulsor de la lluita per al recobrament de les llibertats democràtiques i nacional, havia de ser el líder indiscutible del Front Nacional de Catalunya o de

l'Aliança Nacional de Catalunya, a l'entorn d'ell s'havien d'unir totes les forces antifeixistes. La força del PSU naixia i es mentindria en la mida que sabés fer del seu projecte polític, un projecte nacional fruit del seu arrelament en la societat catalana. Aquesta idea comorerista de partit-eix es mantindrà en el temps, després fins i tot de Comorera, i serà un dels pilars sobre els que es fonamentarà la política del PSU en el llarg del franquisme.

Aquesta profunda catalanitat del PSU i del seu projecte polític no havia de confondre's amb desviació nacionalista o amb separatisme pur i simple. S'havia d'impedir que el moviment nacional català "degeneri en nacionalisme petit-burgès, de reaccions històriques i sense perspectiva històrica" (888). Que el PSU tingués una formulació interna, no externa, catalana del seu projecte polític no equivalia a caure en desviacions nacionalistes o separatistes. Al contrari, des de la formulació catalana es defensava un projecte únic d'Espanya democràtica. Comorera intuïa que el triomf de Franco i l'abolició de les llibertats nacionals provocaria un renaixement del separatisme i per això afirmava que el successor de Macià no havia de ser un altre Macià, sinó el PSU. El reconeixement de les llibertats catalanes era indissoluble de la reconquesta democràtica a Espanya: "El ressorgiment nacional de Catalunya no ha estat un factor negatiu o un obstacle en la lluita del poble espanyol per la democràcia. Ha estat ensems, motor i conseqüència d'aquesta lluita. Car, en la mesura que la democràcia espanyola ha anat incorporant les àmplies masses, en la mateixa mesura s'ha enfortit la personalitat nacional de Catalunya, cada salt endavant del po

ble català correspon un salt endavant del poble espanyol. La lluita del poble català es confon amb la lluita del poble espanyol per la democràcia" (889). La maduresa del moviment nacional català naixia de la necessària coordinació de la lluita amb els altres pobles d'Espanya per al restabliment de la llibertat i la democràcia.

La coordinació naixia des de baix, des de la societat civil, no des de dalt, des de la realitat estatal. Des d'aquest prisma calia entendre la funció del PSU i les seves relacions amb el PCE, El PSU i el PCE confluen en l'àmbit estatal a partir de la mateixa ideologia i del mateix projecte polític, però mantenien una relació horitzontal, no vertical. El PSU no actuava a través del PCE en l'àmbit estatal, perquè Catalunya també estava dins l'Estat, si no que ambdós partits actuaven conjuntament, iguals amb drets, i, per tant, a les institucions centrals de l'Estat el PSU hi podia estar representat directament. Aquest, per exemple, havia estat el cas de Josep Moix com ministre de Treball. El tema és molt més complex i no hi vull entrar encara a fons, només vull deixar clar el conflicte de fons que motiva moltes de les discrepàncies del PCE i del PSU durant la guerra. ¿Es tractava de tenir una política estatal única, que el PSU aplicava a Catalunya a partir de les condicions específiques de la realitat catalana?, o bé, ¿es tractava de tenir una política estatal única com a resultat de la pluralitat de polítiques nacionals? Les dues posicions eren unitàries, però la primera partia des de dalt, la segona des de baix. No cal dir què pensaven Dolores Ibárruri i Comorera.

El que sí oblidava conscientment o inconscientment, Comorera era el futur del PSU com a partit unificat després de la guerra. El desenllaç de la mateixa havia canviat brutalment el panorama interior de Catalunya. El PSU era un partit il.legal, perseguit, que si volia continuar combatent ho havia de fer sota formes organitzatives noves, en la clandestinitat. Milers de militants que havien romàs a Catalunya havien cremat tota la documentació que els podia delatar i, en tot cas, guardaven el carnet en el racó més amagat de la vivenda. L'exili seria també una font de dispersió, malgrat tots els esforços per complir la resolució del Comité Central d'Anvers d'aconseguir que el PSU no fos un partit d'emigració. El problema cabdal no era quantitatiu, sinó qualitatiu. Mantenir la cohesió del PSUC significava essencialment garantir la unitat que s'havia guanyat amb la unificació, mantenir en el mateix partit els diferents corrents, les mateixes persones que havien tingut responsabilitats externes o internes: càrrecs polítics, funcionaris destacats de la Generalitat, regidors dels Ajuntaments, dirigents sindicals, càrrecs interns, intel·lectuals de prestigi, etc. Acabada la guerra era el moment de fer el salt endavant de la unificació o de carregir-la. Tot i que era ja previsible en els darrers mesos de la guerra, l'actitud del socialisme moderat integrat en el PSUC era més proper a les posicions de Prieto que a les de Negrín. El PSUC era contemplat ja en el transcurs de la guerra com un partit comunista malgrat comptar en el seu si amb persones que es continuaven considerant pertanyents al socialisme i al marge de la Internacional Comunista. Una vegada més, he de repetir que no fou la identitat ideològica la base de la unificació, sinó la uni

tat política contra l'enemic comú. Per tant, perduda la guerra, o s'avançava cap a la unitat ideològica o la desunificació es feia inevitable.

Què volia dir, però, avançar cap a la unitat ideològica? Del Barrio contestava que el PSU era un partit de nou tipus, fruit de la unificació socialista i comunista i, per tant, calia evitar l'alineament en un o altre sentit. Era possible, això? Era possible la tercera via? Curiosament, el PSUC i el POUM que tantes bufetades s'havien donat durant la guerra, havien tingut un naixement igualment atípic. La tercera via del POUM, rupturista, ortodoxa, genuïnament leninista, s'havia demostrat i es confirmaria impossible. ¿Seria possible la tercera via del PSUC, reformadora, heterodoxa, genuïnament marxista i, en conseqüència, innovadora? ¿Era possible obrir aquesta tercera via entre el reformisme estalinista i el reformisme socialdemòcrata? En cas d'intentar-ho, hauria quedat ofegada entre un i altre reformisme. El PSU s'havia avançat a la Història. La desunificació es feia inevitable per un o altre costat. O amb la Internacional Comunista i assumint l'escissió socialista, o al marge de la Internacional Comunista i assumint l'escissió comunista. El camí del mig encara no existia ni havia la possibilitat de construir-lo. De fet, Comorera ja s'havia decantat durant la guerra per la via de la bolxevització o de la definició del PSU com un partit marxista-leninista-estalinista. Els que no estaven d'acord amb aquesta concepció i en contra de l'alineament del PSU a la política exterior soviètica, es desvincularien acabada la guerra, sense més, una vegada ja no hi havia la causa que havia fet estable la unificació. Molts quadres dirigents roman-

drien encara en el PSU, però fins que l'alineament al PCUS i a la URSS fos un fet confirmat. Aleshores, les sortides i escissions es confondrien amb la depu^uració bolxevic.

Quan a finals de maig, Comorera es desplaça a Moscó, es Secretariat de la Internacional Comunista ja comp^ptava amb el darrer informe de Togliatti sobre la guer^ura d'Espanya (*). L'informe, al qual ja m'he referit, és un autèntic procés sobre el PSU i alguns dels seus dirigents. Cap dels dirigents màxims del PSU durant la guerra tenia la confiança de Tg^ugliatti. Miquel Val^udés i Pere Ardiaca eren acusats de no haver estat a l'alçada de les circumstàncies, sobretot en els darrers dies. Miquel Valdés, secretari d'Organització, no tornaria a tenir cap càrrec rellevant en el PSU. Pere Ardiaca no retornaria a la direcció fins després del seu retorn a França, el 1946. Amb tot, la preocupació de Togliatti com del Secretariat de la Internacional Comunista no anava tant dirigida contra els militants de la provada fidelitat comunista com els esmentats, sinó contra aquells que procedien d'altres corrents i que mantenien actituds heterodoxes. Víctor Colomer era titllat de trotsquista, que

(*) L'informe, al qual ja he fet referència varies vegades, està datat el 21 de maig del 1939.

P. Togliatti: "Escritos sobre la guerra de España".
Crítica, Ed. Grijalbo, 1980.

era tant com recomanar-li que deixés l'organització. Del Barrio s'havia destacat sempre per la seva actitud contestatària que alguns qualificaven de sectària (*); no era l'home per continuar formant part d'una direcció que en la nova etapa havia de portar a terme l'homogeneització definitiva del PSU com un partit marxista-leninista. Serra Pàmies era la imatge de les desviacions nacionalistes del PSU. Rafael Vidiella era un cas a part. Havia aconseguit quedar al marge de les pugnes internes i de les purgues externes. No era, però, la persona de caràcter i empena que necessitava el PSU en la nova etapa. Quedaria com a representant del PSU a la Internacional Comunista. Un cop més, Comorera era el personatge clau. Això ho tenia molt clar Togliatti i també els responsables màxims de la Internacional, Dimitrov i Manuïlski.

Quin era, lògicament, l'objectiu de la Internacional Comunista? Reconduir la unificació del 1936 cap a un partit comunista clàssic evitant el desmembrament del PSU o, amb altres paraules, confirmar la unificació integrant amb ple dret al PSU com secció catalana de la Internacional. El naixement del PSU havia estat una conquesta històrica i constituïa un patrimoni que calia mantenir i consolidar. Comorera personallitzava el PSU i era la peça clau per aconseguir el

(*) Pere Ardiaca, Pere Esteve i Josep Marlés opinen igualment que Togliatti respecte a la tossuderia de caràcter, autosuficiència i tendència al sectarisme de del Barrio durant la guerra. Entrevista amb Pere Ardiaca, Barcelona, 27 d'abril del 1982. Entrevista amb Pere Esteve; Barcelona, 6 d'abril del 1979. Entrevista amb Josep Marlés; Perpinyà, 3 de març del 1979.

més difícil encara. Sense Comorera el PSU es dissolia i renaixia el Partit Comunista de Catalunya, amb Comorera el PSU es mantenia, encara que això tingués un cost amb el que ja es comptava: l'homogeneïtzació. Suposem per un moment que Comorera hagués romàs fidel al Comité Central d'Anvers i hagués fet valer la direcció elegida davant de la Internacional. La desautorització de Comorera i les seves conseqüències hauria tingut un cost molt elevat i hauria obert una crisi d'imprevisible resultat. No es va donar mai aquesta possibilitat perquè Comorera ja havia donat prou proves de fidelitat, sobretot després de la primera estada a Moscú. Però, en tot cas, calia confirmar la seva identificació amb la Internacional Comunista i fer-lo protagonista de l'homogeneïtzació del PSU. La bolxevització havia de ser realitzada des de dintre, no des de fora, Comorera havia de ser el cap davanter i comptaria amb tot el suport exterior necessari. Hom diria que Comorera no va traïr el Comité Central d'Anvers perquè aquest li va donar plens poders, però és més important afirmar que el triomf personal de Comorera el va obtenir quan la Internacional Comunista li va donar els plens poders per bolxevitzar el PSU. Clar que la seva confirmació com dirigent comunista no havia de ser paral·lela a la confirmació del PSU com partit unificat.

Comorera tenia tanta confiança en si mateix que cometia un error que no cometen tants dirigents polítics. No va crear mai a l'entorn seu un equip de fidels seguidors, no era un home de "capelletes" (890); també és cert que això li comportava no tenir cap obligació envers aquells que havien caigut en desgràcia i que sempre li havien ofert fidelitat. Així havia ac-

tuat amb Fronjosà a la Unió Socialista de Catalunya; també ho féu amb Miquel Valdés, Serra Pàmies i Víctor Colomer acabada la guerra; ho tornaria a fer amb Josep Marlés quan ageust tornà a França durant la segona meitat dels anys quaranta. La Internacional Comunista no reconegué la direcció elegida al Comitè Central d'Anvers i quan Comorera ja portava més d'un mes a Moscú, Serra Pàmies i Josep del Barrio foren cridats, no com a membres del nou Comitè Executiu elegit sinó per formar part de la darrera direcció del PSUC abans de creuar la frontera (*). Tant un com l'altre havien aguantat fins el final al peu del canó; la seva valentia no es podia posar a discussió. Aquest no era el problema. Un i altre comprovarien en l'actitud de Comorera que el pacte entre aquest i els dirigents de la Internacional ja estava signat. Malgrat formar part del mateix partit, Comorera es mantindria distant i no sortiria en defensa de Serra Pàmies quan fou acusat. Tant del Barrio com Serra Pàmies no foren cridats per a discutir el curs de la guerra, això ja estava fet amb Comorera, sinó per a respondre de la seva actuació. La seva estada a Moscú estaria marcada per qui se sent acusat, i la seva situació posterior demostraria que havien quedat desautoritzats i, per tant, apartats de la direcció.

(*) "Abans de creuar la frontera es va format una direcció restringida d'acord amb Togliatti, de la qual en formaven part Comorera, Serra Pàmies, del Barrio, Garcia Matas i Josep Marlés". Entrevista amb Pere Ardiaca, Barcelona, 27 d'abril del 1982.

A Serra Pàmies se'l responsabilitzà de la pèrdua de la caixa del PSU i, fins i tot, de ser confident de la policia francesa. Fou apartat de les discussions i posat el seu cas a investigació. De confirmar-se les acusacions, el seu futur era realment incert i la lògica tensió no dominada li provocaren una paràlisi facial (*). Quan es comprovà que no hi havia proves, la seva única obsessió era marxar el més ràpidament possible. Ho va fer a la primera oportunitat i només arribar a Amèrica es va enfrontar amb la direcció oficial encapçalada per Marlés, desvinculant-se de l'organització.

El cas de del Barrio era diferent. Des dels seus anys de militància en el Partit Comunista de Catalunya havia tingut sempre una actitud crítica i, a voltes, discordant. La seva gestió militar no comptava amb l'informe favorable de Togliatti, i fou acusat de desviacionisme petit-burgès i de sectarisme. En el fons

(*) En el quart i darrer article de Tona i Nadalmà dels dedicats a la memòria de Miquel Serra Pàmies, amb el títol d'"Estampes", el qual no fou publicat a Ressorgiment com els tres anteriors, explica: "Mai no he sabut exactament el que hi va passar (a Moscú), a part les llargues discussions esgotadores de dies, la cosa certa, o més exactament, per mi observada, és que Serra na tornar-ne amb paràlisi facial i després d'haver passat un temps internat en una clínica, tot a causa de la tensió, dels disgustos i per la indiscutible por que hi digué passar".

Font: Escrit mecanografiat en poder de J. Solé i Vidal.

de les inculpacions i qualificatius hi havia una discrepància radical del significat històric del PSU i del sentit de la unificació tal com ja m'he referit. Del Barrio s'oposava a l'alineament del PSU al PCUS i a la política exterior soviètica pel que significava de desviació i traïció a la seva independència d'origen. S'havia destacat també sempre per la seva actitud distant en relació amb el PCE i per la reafirmació del PSU com a partit nacional i independent. A Moscó moderà molt la seva bel.ligerància, però defensà les seves posicions que no feien més que confirmar la seva necessària marginació de la direcció del PSU. Als ulls de Comorera, dos dels seus col.laboradors més directes durant la guerra eren desautoritzats. El silenci d'ell implicava una tàcita acceptació d'aquestes mesures i un primer pas en la depuració del PSU. Els passos següents els donaria ell mateix.

Saber el que va succeir a Moscó entre l'arribada de Comorera i la posterior de Serra Pàmies i del Barrio és fonamental per entendre el futur del PSU. Jo he d'avisar que no he pogut aconseguir informació de les primeres setmanes de Comorera a Moscó; potser ell seria l'únic que ho podria explicar. Jo no puc fer altra cosa que guiar-me pels fets posteriors i, sobretot, pels resultats. Una cosa sí puc avançar, l'informe presentat per Comorera, "La línia nacional del PSUC", ja esmentat, va ser aprovat sense cap modificació (891). La seva confirmació seria el reconeixement del PSUC com Secció Catalana de la Internacional Comunista. Quina era la contrapartida? Continuar i consolidar la bolxevització del PSU com un partit monolític, marxista-leninista que s'incorporava

plenament en l'esfera de l'estalinisme.

L'ambivalència plantejada inicialment entre el caràcter unificat i el caràcter fundacional del PSU, quedava substituïda per una altra que la complementava, el caràcter nacional per una banda i la bolxevització per l'altra. Si durant la guerra la balança gira al costat de la unificació quedant a un segon terme els principis fundacionals, després de la guerra la balança es decantarà cap a la bolxevització deixant en segon terme el caràcter nacional del PSU. És tan cert que el PSUC va ser un partit unificat durant la guerra com que la unificació va ser política, no ideològica. O dit amb altres termes, la unificació del PSU, si es contempen els seus principis fundacionals, no representa cap innovació ideològica en la concepció i funció del partit. És més, la pràctica política en el transcurs de la guerra, la pràctica de la unificació, no va generar en cap moment, malgrat la rica experiència viscuda, la possibilitat de fixar les bases d'un partit de nou tipus, innovador dins del moviment socialista i comunista internacional. I, malgrat tot, el PSUC era un partit unificat. No em serveix com explicació, l'afirmació d'alguns militants entrevistats: "Qui no era estalinista quan la URSS era el principal i quasi únic país que ajudava a la República?". Seria quedar-me amb la justificació que la unificació era un fruit obligat per les circumstàncies. És insuficient, això. L'anàlisi de les pàgines anteriors i especialment l'epígraf "El pecat original del PSU", espero que hagin demostrat que el PSU havia aconseguit ser quelcom més, un partit nacional amb un projecte propi al darrere del qual s'hi sumaven voluntàriament, no forçadament, persones de procedències ideològiques deferents.

Ara bé, la immensa riquesa teòrica que podia haver aportat la indubtable unificació no va ser mai desenvolupada, sinó corregida. La insistència de Comorera en la necessària homogeneïtzació i estructuració del PSUC com un partit monolític n'és la primera prova. Hom podria arriscar-se a afirmar també que el PSUC com aparell era ja, amb tots els ets i uts, un partit comunista. Les responsabilitats internes des de les més baixes a les més altes, eren cobertes de militants plenament identificats amb un partit marxista-leninista-estalinista (*). S'ha de dir, però, que durant la guerra el caràcter fundacional del PSUC es mantingué a l'ombra de la desbordant unificació, i només unes primeres gotes homogeneïtzadores avisaven de la pluja torrencial posterior. Potser la prova més concloent de la real unificació i pluralitat del PSUC durant la guerra, la dóna l'obsessió posterior de bolxevitzar que li agafà a Comorera. ¿Quin sentit

(*) Els partits que apostaren inicialment un major nombre de militants foren la USC i el PCC, però amb la diferència fonamental que fou aquest darrer el que es dedicà més directament a estructurar la nova organització, mentre que els militants de la USC actuaven més en activitats externes.

Pere Ardiaca explica que el Partit Comunista de Catalunya no va posar mai en dubte que Comorera era l'indiscutible primer secretari general en fundar-se el PSUC, i que l'interès del PCC estava en fer-se càrrec de la secretaria d'organització, tal com realment va succeir en assumir-la, Miquel Valdés.

(Entrevista amb Pere Ardiaca, 27 d'abril del 1982).

Són interessants també en aquest sentit els continguts de les actes de reunions d'organitzacions locals del PSU, especialment

tenia bolxevitzar un partit si aquest ja era un partit bolxevic? (*).

Què comportava la bolxevització? En primer lloc, la definició del PSU com un partit marxista-leninista, que s'organitzava sota el principi del centralisme democràtic, i que tenia per objectiu la realització de la revolució socialista i l'establiment de la Dictadura del proletariat. En segon lloc, l'adequació del partit a les noves condicions de lluita provocades per la clandestinitat i l'exili. En tercer lloc, l'adequació de la política del PSUC a la situació internacional i a la inevitable guerra interimperialista. El PSU assumia la defensa de la URSS, pàtria del proletariat, com la missió fonamental i permanent, i adequava la seva política nacional i internacional a l'estalinisme i a la política exterior soviètica.

del Radi III de Barcelona, a través de les quals hom comprova la identificació total amb la Internacional Comunista i amb Stalin. (Servicions Documentales. Salamanca. Ministeri de Cultura. Lligall nº 178).

(*) Segons Pere Ardiaca, tant la direcció del PCE com alguns dirigents del PSUC, li criticaren a Comorera la seva insistència en parlar de bolxevitzar el partit. "Utilitzava tant la paraula que al final el seu significat esdevenia absurd".

(Entrevista amb Pere Ardiaca, 27 d'abril del 1982).

Hom diria que tant el primer punt com part del tercer ja estaven inclosos en els principis fundacionals del PSUC. És cert, només calia treure'ls de l'ombra i portar-los al sol. Si durant la guerra el factor intern de la unificació preponderava sobre el factor intern de la fundació en el marc dels principis de la Internacional Comunista, acabada la guerra el factor extern de la bolxevització s'imposava al factor intern del caràcter nacional del PSU. Bolxevitzar el PSUC volia dir, en poques paraules, integrar-lo plenament a la Internacional Comunista com el millor resultat i la més bella imatge dels objectius fixats al VIIè Congrés.

Era palès que la bolxevització entesa en els termes definits comportaria l'homogeneïtzació del PSUC i la desvinculació per la via de l'escissió o de la depuració de molts quadres dirigents de la guerra. Tots aquells que s'oposaven a la concepció del nou partit i al seu ingrèss en el reformisme estalinista, sobretot quan Comorera confirmà l'estalinització amb el seu escrit dedicat al pacte germano-soviètic. La internacionalització del PSUC i el seu alineament al PCUS, disminuïa el seu projecte nacional, no perquè deixés de ser un partit nacional, mai no ho ha deixat de ser, sinó perquè la desunificació comportava el seu afebliment interior. L'espai socialista renaixia i el PSUC s'orientava definitivament cap a l'espai comunista. El reconeixement del PSUC com a Secció Catalana de la Internacional Comunista no era la confirmació d'una unificació històrica, sinó el bateig del Partit dels Comunistes Catalans.

JOAN COMORERA I LA
REVOLUCIÓ DEMOCRÀTICA

per

miquel caminal

Volum IV

4 ART. CAPITOL

LA DESUNIFICACIO.

JOAN COMORERA: PROTAGONISTA I VICTIMA

(1939-1950)

JOAN COMORERA, UN ESTALINISTA EN MANS DE L'ESTALINISME.

1.- EL PSU DE C, SECCIO CATALANA DE LA INTERNACIONAL COMUNISTA.

- 1.1. LA GUERRA INTERIMPERIALISTA I LA GUERRA JUSTA.
- 1.2. LA DEFENSA DE LA URSS I EL PSU DE C. HOMOGENEÏTZACIÓ O ALINEAMENT? BOLXEVITZACIÓ O DEPURACIÓ?
- 1.3. JOAN COMORERA I LA QÜESTIÓ NACIONAL.
- 1.4. FRANCO I FALANGE SÓN LA GUERRA!
- 1.5. LA DISSOLUCIÓ DE LA INTERNACIONAL COMUNISTA.
EL PSU DE C, UN ORFE QUE NO VOL PARE ADOPTIU.

2.- DOS PARTITS COMUNISTES EN UN SOL ESTAT?

- 2.1. LA NACIÓ EN LA NOVA ETAPA HISTÒRICA.
- 2.2. EL PSU DE C O LA IL·LUSIÓ DE SER PAL DE PALLER.
- 2.3. LES RELACIONS PSU DE C-PCE, O ELS PROBLEMES QUE PLANTEJA L'EXISTÈNCIA DE MÉS D'UN PARTIT COMUNISTA EN UN SOL ESTAT PLURINACIONAL.
- 2.4. LA CRISI DEL 1949. L'EXPULSIÓ DE JOAN COMORERA.

Joan Comorera, un estalinista en mans de l'estalinisme.

En el capítol anterior, la figura de Comorera s'ha anat diluint en el protagonisme del PSU. Per fi comptava amb l'eina que tant l'havia obsessionat i amb la que, ara, s'identificava totalment. Ell es despersonalitzava en el PSU, tot havia de sacrificar-se a la consolidació i permanència del partit de la classe obrera; ho va fer de tal manera que hom no sabia al final si és que Comorera havia desaparegut o és que ell era la personalització del PSU.

Potser per això m'he dedicat tant a esbrinar la identitat del PSU, que no he deixat encara resolta, en pensar que definint al nou partit m'acostaria més a la personalitat política de Comorera. L'ambigüitat fundacional del PSU és un primer avís que no serà fàcil explicar el pas de Comorera del moviment socialista al moviment comunista. Tanmateix s'ha de trobar la resposta i és probable que contestant aquesta part de la igualtat sigui més entenedora la primera. Si el PSU era Comorera o Comorera era el PSU ens és igualment útil esbrinar la identitat ideològica per un costat o per un altre.

Qui era, doncs, Comorera?

Un demòcrata, un reformador, un romàntic. Un il·lustrat que creia en la força pedagògica i ètica de la política. Des dels seus inicis en la lluita política, Comorera no canvià mai, malgrat que semblava que sí. Sempre perseguí la revolució pendent, la revolució demo-

cràtica; sempre pensà que el moviment constant, la reforma continuada, és el que en realitat canvia les coses; sempre caminà cap a la utopia creient que era possible, com la inevitable ruptura social. Es movia per la utopia i actuava com un reformador. Era romàntic en la idea i pragmàtic en el mètode. I era marxista? Qualsevol que s'hagués atrevit a fer-li aquesta impertinent pregunta hauria saltat pels aires. Ell es considerava marxista revolucionari i, a mi, ja m'és suficient l'autoconsideració. El seu coneixement intel·lectual del marxisme era més aviat limitat, malgrat haver tingut ja a les seves mans "El Capital", traduït per Juan Justo, en el primer any del seu exili a l'Argentina, 1919. Però, quants dirigents marxistes d'avui tenen un coneixement molt migrat dels textos de Marx que, en alguns casos, igual no han llegit mai? La identificació amb la cultura i l'opció marxista no consisteix solament en la lectura directa i individualitzada de Marx, sinó amb l'assumpció de les idees i els fets que s'han generalitzat al seu entorn. Una visió intel·lectualista ens portaria a dir que el marxisme no entra a Catalunya fins que no existeix una sòlida base intel·lectual autòctona, i jo crec que ja entra en el moment en què les seves idees, encara que sigui de manera vaga i inexacte, penetren poc o molt en el moviment obrer. La provada lectura i assumpció del Manifest Comunista que prologà en la segona edició catalana, traduïda directament de l'alemany per Pau Cirera, ens dóna ja una identificació de Comorera amb el pensament marxista i de com, des d'aquesta única base, la USC introduïa, directament i sense filtres, la base programàtica que havia de donar sentit i contingut al partit de la classe obrera de Catalunya.

Si Maurin i el BOC havien introduït el marxisme a través de la seva lectura leninista, Comorera i la USC el van introduir directament, sense conèixer el sedàs. I així va néixer el PSU, com un partit marxista, divers, plural i revolucionari. Entre l'ortodòxia leninista de Maurin i l'ortodòxia socialdemòcrata de Serra i Moret, Comorera es beneficiava en la seva menor formació teòrica però major creativitat política, buscant un camí intermig que, irremeiablement, esdevenia heterodoxe. El 1936, tenia un coneixement molt superficial del pensament leninista, sens dubte molt inferior a Maurin, i també coneixia d'una manera incomparablement menor que Serra i Moret, la tradició i actualitat del moviment socialista europeu. I això que semblen desavantatges, foren condicionaments que no tingué ja que, encertadament, no considerà trencada l'aliança amb la petita burgesia ni caducat el front d'esquerres; i sí considerà la necessitat de situar a la classe obrera al capdavant del moviment nacional, amb el seu partit propi i independent, però fruit de la estricta realitat històrica catalana i no d'un model somniat com alternativa als tradicionals partits comunistes o socialistes, ni com un fruit de radicalització conjuntural conseqüència del fracàs del col.laboracionisme socialista.

Aquest fou l'encert de Comorera, i també el seu parany. La seva actuació política sempre fou molt més rica que la seva capacitat d'inferir-ne una teoria. Ni va saber, ni hauria pogut, cas de saber-ho, continuar el procés natural, propi, genuïnament nacional, de la formació i consolidació del partit de la classe obrera. L'ambigüitat fundacional del PSU fou també la

contradicció permanent de Comorera que a una mà portava encara el Manifest Comunista i a l'altra recollia la història oficial del Partit Comunista (bolxevic) de la U.R.S.S. El pas del moviment socialista al moviment comunista no el realitzà a través de la fundació del PSU sinó per mitjà de la seva "bolxevització". La formació del PSU no li havia significat cap canvi ni traspàs ideològic. Al contrari, era la continuació del que sempre havia defensat, el front d'esquerreres, i la culminació de la unitat marxista que tan havia perseguit. La unitat marxista-leninista havia estat el POUM.

El pas del moviment socialista al moviment comunista el realitza a través de l'estalinitització. I això^{no} es va notar en un primer moment per la senzilla raó que el viratge de la Internacional Comunista en el VIIè Congrés encaixava perfectament amb la posició política de Comorera. Entre la radicalització largocaballerista, el sectarisme poumista i l'obscurantisme faista, Comorera es trobava fent de Prieto. Qui ho diria! Però és que les posicions polítiques de Prieto també encaixaven, llavors, amb el moviment comunista i Prieto no fou mai, ni per proximitat, comunista. Comorera hauria signat de dalt a baix la conferència pronunciada per aquell, l'u de maig del 1942 en el Círculo Pablo Iglesias de Mèxic, amb el títol "Confesiones i rectificaciones", si no fos perquè en aquesta data ja es trobaven a les antípodes. Prieto acusava, i Comorera hauria subscrit, a Vallejo, vell col.laborador de Tarradellas a les Indústries de Guerra, de passejar-se tranquil.lament en l'Espanya franquista; es dolia de no haver estat més dur amb la insostenible situació de la reraguarda, base essencial per a qua-

nyar qualsevol guerra; criticava la frivolitat "collectivitzadora", en tants casos, i denunciava l'obstrucció governamental dels sindicats als que, erròniament, se'ls va incorporar en el Govern quan aquest corresponia, estrictament, als partits. Comorera pensava el mateix i si faig aquesta comparació és per demostrar que en els anys 1936 i 1937 no es necessitava cap mutació ideològica per formar part, estar adherit o, senzillament, tenir una mateixa política amb el moviment comunista.

Però tan cert és que Comorera acabà dedicant tota mena d'adjectius al "capitulador" o "muniquès" Indalecio Prieto, com que es va integrar ja durant la guerra civil en el moviment comunista.

Repeteixo que Comorera es considerava marxista molt abans d'integrar-se en el moviment comunista, però la major part de lectures dels textos de Marx no la realitza fins després del 1939. I cal subratllar que el seu lliurament total al moviment comunista en els anys quaranta, el fa des de l'assumpció de l'estalinisme. Si el leninisme havia estat el filtre per al coneixement de Marx en autors com Maurin o Nin, l'estalinisme esdevindria el filtre per al coneixement de Marx i Lenin, en el cas de Comorera. La llibertat de moviments que havia demostrat en els anys trenta i la capacitat d'entendre, segurament sense saber-ho, que "el comunisme no és un "estat" que ha d'ésser establert, ni un "ideal" segons el qual ha de comportar-se la realitat, sinó el moviment real que suprimeix l'estat de coses vigents, de tal manera que les condicions d'aquest moviment es deriven de les premisses

existents en l'actualitat", quedava substituïda per la dogmatització d'un "estat" i d'un "ideal" segons els quals havia de comportar-se la realitat, el moviment comunista i ell mateix.

La diferència entre la major part dels anys trenta i els anys quaranta en la concepció ideològica i política de Comorera és que mentre en els primers no té altre model que el moviment constant, la supressió de l'estat de coses vigents, en els segons ja té un ideal, un model segons el qual ordenarà la seva actuació política: la Unió Soviètica.

Amb d'altres paraules, Comorera (i el PSUC) no passa del moviment socialista al moviment comunista a través d'una radicalització política o d'un salt ideològic, sinó adequant el seu marxisme ja assumit a l'única lectura possible que necessàriament era correcta, l'estalinista. I qualsevol s'hagués atrevit en aquella època a posar-ho en qüestió! Stalin era el guia indiscutible del moviment comunista, no solament per als partits comunistes ortodoxes, sinó també per als corrents ideològics i polítics adversaris. Tant és així que la paraula i el concepte "comunisme" s'identificava de forma interessada, primer amb Stalin que amb Marx, i així començava el joc dels disbarats.

Comorera trenca el procés natural de creació i consolidació del partit nacional de la classe obrera catalana amb la correcció "bolxevic". Amb tota probabilitat no tenia altra sortida si és que volia salvar el PSUC, no la unificació, encara que així ho volgués pensar. La "bolxevització" del PSUC i d'ell mateix

va ser l'instrument d'elevació del partit unificat a un autèntic partit comunista, és a dir, d'un partit parxista-leninista-stalinista en el ben entès que cada adjectiu es menja l'anterior. Només en queda un.

No em queda, doncs, altre remei que explicar la racionalitat estalinista. Neix d'una realitat, la revolució d'octubre, i també d'una necessitat, la defensa de la URSS. La seva raó d'existir és la conservació de l'únic -llavors- Estat socialista davant del bloqueig internacional. És, doncs, una concepció defensiva, no ofensiva fins i tot quan ho pot semblar. Li resulta imprescindible un Estat fort i centralitzat per a fer front a una situació internacional entre desfavoralbe i amenaçadora. El grau de subdesenvolupament de les forces productives el condueix a un Estat interventor, propietari, que lluny de ser transitori en el sentit clàssic de la "Dictadura del proletariat", esdevé permanent com l'agent protagonista, conductor, del creixement accelerat en el procés de modernització i de desenvolupament econòmic i social. El risc provat d'aquesta concepció és la desvirtuació del procés revolucionari. La defensa de la revolució d'octubre aviat s'identifica amb la defensa de la URSS. I la defensa de la URSS amb la conservació i reproducció del partit únic, dominant; i la defensa del partit comunista (bolxevic) amb la permanència vitalícia i infal·lible de qui el personalitza. La revolució d'octubre és la primera revolució en què la classe que la protagonitza no conquereix la seva llibertat.

L'estalinisme es fonamenta en una política interior autoritària i una política exterior pragmàtica. Aquest

pragmatisme el porta a adoptar les posicions més diferents en funció de les contradiccions pròpies de l'imperialisme. Stalin pactava amb les potències d'un o altre bloc guiat exclusivament pels interessos de la URSS. Aquests canvis de tàctica per raons d'Estat plenament justificables, arrossegaven a tots els partits comunistes amb independència de quines fossin llurs circumstàncies nacionals específiques. Podia existir confluència d'interessos o podia succeir tot el contrari. Ara bé, aquests canvis no modificaven la situació de fons: la Unió Soviètica era l'enemic número u per a qualsevol de les potències imperialistes. Però Stalin sabia que no era l'enemic en primer pla. I encertava, com es va demostrar.

Aquesta realitat de fons ens permet constatar que l'estalinisme concordava, a voltes, amb els interessos de la classe obrera internacional i també amb els moviments d'alliberació nacional. Això sempre i quan no hi haguessin circumstàncies conjunturals que obliguessin a pactar ara amb Hitler, ara amb Roosevelt. On quedava el prestigi guanyat dels partits comunistes en la lluita contra el feixisme quan quedaven encadenats pel pacte nazi-soviètic? A on quedaven relegats els moviments d'alliberació nacional o la lluita de la classe obrera en els països capitalistes avançats quan Stalin encadenava als partits comunistes a respectar l'aliança antihitleriana escrupolosament, oblidant de sobte l'imperialisme nordamericà? Stalin era un conservador. No feia altra cosa que defensar-se, malgrat que li caiguessin al damunt totes les responsabilitats per contradiccions que eren pròpies i exclusives de l'imperialisme. Aquest sempre ha tingut i mantingut la iniciativa, aquell ha trobat la seva defensa, bé en el joc fictici de la "coexistència pa-

cífica", bé en l'enfortiment del "cinturó de seguretat", en la "guerra freda".

Comorera va encaixar perfectament amb la racionalitat estalinista. El moment històric afavoria aquesta identificació. La Unió Soviètica era encara l'únic Estat socialista, i vivia de la imatge no esborrada de la Revolució d'octubre, que tant utilitzà Stalin. Els partits socialistes estaven dividits i desacreditats. La unió Soviètica havia intervingut al costat de la República quan les potències democràtiques "no intervenien", o va ser l'única de les grans potències que va pressionar davant de la ONU perquè es prengues sin mesures efectives i no fictícies contra el règim franquista, davant de la "protecció" que aquest rebia per part d'Anglaterra o els Estats Units, que bloquejaven qualsevol mesura real i no formal. Però, sobretot, es va integrar totalment com d'altres dirigents que es van passar del moviment socialista al moviment comunista, a l'única opció d'esquerres que es mantenia sòlida, vinculada a la Unió Soviètica a través de la Internacional Comunista. La profunda crisi econòmica i política internacional esborrava o despersonalitzava als partits socialistes que quedaven a mercè de les burgesies de les potències democràtiques, o alineava més que mai als partits comunistes a la Unió Soviètica, com si salvant aquesta se salvessin ells.

No solament raons històriques i polítiques expliquen el canvi de Comorera. També les lectures que realitzà en els anys quaranta confirmaren la seva adhesió al leninisme-estalinisme. "Marxisme i Qüestió nacional" va ser un llibre que el convencé tant que li va impe-

dir entendre el sentit històric del naixement del PSUC i la seva consolidació com partit nacional. En els anys quaranta és quan Comorera escriu més i amb major ambició política i teòrica. En tots els casos es mogué dintre de les coordenades fixades per l'estalinisme, fins a tal punt que alguna vegada s'oblidà del seu propi passat. I si algun cop es llançà a escriure un document amb vocació teòrica i anàlisi estratègica, la qual cosa ja s'allunyava del tactivisme estalinista, topava amb les necessitats polítiques del moment i havia d'ajornar la seva anàlisi per a circumstàncies històriques més adequades, políticament. Aquest va ser el cas del seu escrit de major projecció teòrica: "La Nació en la nova etapa històrica", de juny del 1944.

Com tots els estalinistes, Comorera era un estalinista en mans de l'estalinisme. Sempre hi havia un superior al que s'havia d'obeir cegament i sempre es tenien inferiors que havien de fer el mateix. Era com un conjunt immens de piràmides esglaonades, al capçal de les quals es trobava Stalin, però en el vèrtex superior de cadascuna de les piràmides hi havia els stalins. Comorera n'era un. Des de la seva autoritat donava i treia la raó. Repetia fins a l'absurd paraules que de tant repetir-les esdevenien sense sentit. "Trotsquisme" i "faisme" identificaven els pitjors mals del moviment obrer. No calia ni donar-los noms, en tota la seva obra recollida en la segona part de la tesi, no li he trobat una sola cita directa d'Andreu Nin -que d'altra banda no es considerava trotsquista- i tantes vegades va citar el "faisme" com poquíssimes els dirigents de la FAI. A qui sí esmentava eren els

renegats del PSUC o els traïdors socialdemòcrates. In dalecio Prieto o Andreu Abelló van rebre més d'una i de dues vegades l'adjectivació d'agents de l'imperialisme, també Tarradellas o Pi Sunyer. Els renegats del PSUC també tenien l'honor de ser citats directament, com el trotsquista Víctor Colomé, el separatista Miquel Ferrer o l'agent de l'imperialisme Serra Pàmies. Era la depuració que ell va començar i que va culminar amb la seva pròpia eliminació, titllat de titista, nacionalista petit-burgès i, anant pujant de to, agent de l'imperialisme, traïdor a la classe obrera, confident de la policia franquista, delator de López Raimundo.

En una època com la nostra en què tothom es dóna la mà amb el cinisme per somriure, resulta una mica fort aquesta manera tan poc cordial de tractar-se. Ni una cosa ni l'altra. Ni la fictícia objectivitat ni la subjectivitat sectària. El llenguatge de Comorera responia a la racionalitat estaliniana. Incriminava durament els que s'escapaven del seu seny. Denunciava el que ell considerava divisionisme dins del moviment obrer fomentat pel "trotsquisme" i pel "faisme", o les maniobres de Prieto o Pi Sunyer prop de les cancel·lies occidentals, d'altra banda evidents, malgrat que resultessin un joc de titelles en mans de la diplomàcia anglesa o americana. El problema de fons estava en tractar de forma despectiva i amb etiquetes el que eren opcions polítiques i ideològiques diferents, tarrannà que no seria just inculpar-lo solament a l'estalinisme. Només cal llegir escrits d'altres autors i partits d'aquella època per comprovar el seu sectarisme.

L'estalinització de Comorera i del PSUC va ser la via de la desunificació. Segurament no hi havia altra opció. Era l'única manera de fer perviure quatre sigles i d'evitar contestar si el PSUC era el màxim grau d'una aliança o un partit. L'ambigüitat fundacional era beneficiosa políticament i funcionaria mentre no es volgués esclarir per la via incorrecta. Així va anar actuant el PSUC en els anys quaranta, amb errors i encerts. No s'equivoca mai qui no parla, ni rellisca qui no es mou. Els comunistes es van moure molt i, amb relliscades incloses, ningú els pot treure ja la certesa d'haver estat a primera línia contra el feixisme, i a un nivell que cap altra organització va igualar. Tanmateix, la indubtable resistència al franquisme de les diferents organitzacions antifeixistes, en els anys quaranta, no aconsegueix minvar, i menys encara esborrar, la paraula que identificava a tots els republicans, com a perpetuació del final de la guerra: la derrota.

EL P.S.U. DE C. SECCIÓ CATALANA DE LA INTERNACIONAL COMUNISTA.

La guerra interimperialista i la guerra justa

En el mes de juny del 1939, el P.S.U. de C. és reconegut per unanimitat pel Presidium de la Internacional Comunista com Secció Catalana de la mateixa. Aquest reconeixement trencava els principis establerts en els estatuts fundacionals pels quals cada Estat estava representat a la Internacional per un sol partit. Era, doncs, una decisió excepcional que, malgrat tot, no posava en qüestió el principi leninista d'un sol partit bolxevic en un Estat. Descarrilaríem si busquéssim una explicació teòrica o conceptual davant d'aquesta decisió i no una raó política. ¿És que l'acceptació del PSUC com Secció Catalana implicava a partir d'aleshores que tot Partit nacional podria tenir la seva secció a la Internacional amb independència que tingués àmbit estatal o no? Si aquest fos el motiu, estaríem davant d'una autèntica convulsió del concepte de partit de classe, però en cap moment la discussió no va anar per aquest camí. Les reticències formalistes i estatuàries de Gosdward van ser contestades per Dimitrov en el sentit que el PSUC era fruit d'una unificació històrica, socialista i comunista, expressió dels objectius aprovats en el VIIè Congrés de la Internacional, en la perspectiva del Partit únic del proletariat. La integració del PSUC a la Internacional a través del PCE, mentre el Partit únic del proletariat no fos una realitat a Espanya, seria com anul·lar la unificació realitzada a Catalunya. De la mateixa manera, no hi havia cap dubte que el PSUC s'integraria en el partit únic del proletariat a Espanya quan aquest fos una realitat, formant un sol cos orgànic. Es reconeixia, doncs, el partit unificat, no el partit

no el partit nacional. Aquesta distinció és molt important perquè en la mida que la perspectiva del partit únic s'anava allunyant, tal com ja començava a succeir amb l'isolament creixent dels partits comunistes occidentals, i en la mida que el PSUC es desunificava, deixava d'existir el motiu del seu reconeixement com Secció Catalana. El dia que obertament s'acceptés que la unificació històrica era història i que el PSUC era el Partit dels comunistes catalans, el seu reconeixement com Secció de la I.C., quedaria també com una excepcionalitat històrica que no canviava la regla.

Hom diria que el que estic afirmant es contradiu amb el que deia a l'epígraf "lliurament d'un testament, estada de Joan Comorera a Moscú" (*), en el sentit que jo exposava que l'ingrés del PSUC com Secció Catalana era el seu bateig com partit dels comunistes catalans. Ho confirmo. La contradicció no és meua sino de la pròpia Internacional Comunista. Els principis i resolucions del VIIè Congrés continuaven plenament vigents i el PSUC havia estat indiscutiblement, i ho era encara, una unificació socialista i comunista. El problema era que el PSUC era un arbre unificat en un bosc d'arbres comunistes. I, una de dos, o la unificació socialista i comunista es generalitzava o el PSUC es ratificava en el seu bateig de partit dels comunistes catalans.

Cal, doncs, que ens movem encara en el terreny insegur d'un partit que ha ingressat amb plens drets i deures a

(*) Vegi's Pàg.

la Internacional Comunista, que ho fa pel seu caràcter, històric de partit unificat i que això comporta en la pràctica el seu reconeixement amb una secció pròpia. Es més, filant més prim, podem afirmar que el PSUC era reconegut com un partit independent del PCE i que, per tant, la seva relació amb la Internacional Comunista serien directes i no a través de ningú. El Presidium de la Internacional Comunista valorava així, amb tota la seva extensió, la significació històrica de la unificació socialista i comunista a Catalunya.

Era molt lògica la decisió adoptada, però cal afegir que no tenia les mateixes conseqüències de portes enfora que de portes endintre. Si bé, a tots els efectes, el PSUC quedava reconegut com Secció Catalana de la Internacional Comunista, és també cert que en la pràctica no tenia la mateixa rellevància que el PCE o la Secció Espanyola. L'Estat Espanyol continuava sent essencialment representat pel PCE. La majestuositat del reconeixement formal quedava molt disminuïda a efectes pràctics. Rafael Vidiella, que era el Delegat del PSUC a la Internacional, a proposta de Dimitrov, s'aclimataria molt bé a la temperatura de l'aigua i no posaria problemes formals a una, per altra banda, normal col.laboració dels comunistes d'Espanya.

El valor del reconeixement cal trovar-lo en els seus resultats externs com, més que en el fur intern de la Internacional Comunista, on el protagonisme de Manuilski i Dimitrov era desbordant i alhora absorbent. Es podria dir que si Vidiella era el Delegat del PSUC a la Internacional, Comorera era el delegat de la Internacional que com a Secretari General del PSUC, comptava amb la confiança per a bolxevitzar el partit. Aquest era el triomf

contradictori de Comorera i, en el fons, l'atzucac en el que havia caigut. Havia aconseguit el recolzament del PSUC com corona de llorer a la seva unificació històrica i, a canvi, assumia ésser l'iniciador de la seva bolxevització, de la seva desunificació.

Comorera se sentia feliç, vencedor, al juny del 1939 i rebria la felicitació de Dolores Ibarruri amb les paraules "al final t'has sortit amb la teva, estarás content" (892). Dimitrov, Manuïlski, José Diaz i Gèro l'havien recolzat. Era el millor as com a resposta als qui responsabilitzaven a Catalunya i al PSUC de la pèrdua de la guerra. No podia desitjar més. El PSUC, que acabaria considerant seu, continuava caminant més enfortit amb l'espenta definitiva. Dolores Ibarruri i ell havien estat els grans triomfadors de les discussions a Moscó sobre la guerra d'Espanya. A ell, però, li quedava encara una darrera prova: la bolchevització del PSUC.

El mes de juliol, Comorera agafava la ploma i el tinter i es posava a escriure el primer document que signaria com Secretari General del PSUC (Secció Catalana de la Internacional Comunista). El primer títol que tingué fou "Catalunya unida, es redreçarà" (893), després es publicà amb un altre més ofensiu "Catalunya no es sotmetrà". El 18 de juliol fou la data adequada per a fer-lo públic, com qui vol deixar clar que la guerra no s'havia perdut encara; els catalans de l'interior i l'exterior, units en una aliança nacional, recuperarien la unitat, redreçarien Catalunya i vencerien juntament amb els altres pobles d'Espanya, al feixisme nacional i internacional. Era un document escrit amb el sentiment de qui creu que ja ha finalitzat la seva tasca a Moscó i

desitja marxar cap a França o a Mèxic a reorganitzar el PSUC per a continuar una lluita que no havia acabat encara. El PSUC no seria mai un partit derrotat, un partit d'emigració. Però no era ell qui decidia quan havia de marxar, sino els dirigents màxims de la Internacional. I l'estada a Moscó s' allargà més del que, ben segur, tenia previst. "Catalunya unida, es redreçarà" quedava em certa manera com un escrit de la "belle époque", fets nous havien de succeir que provocarien un gir de cent vuitanta graus en el context internacional.

Comorera romangué a Moscó fins al mes de novembre, en plena ofensiva soviètica sobre Finlàndia. Fou una llarga estada, unes vacances forçades al costat dels alts dirigents de la Internacional Comunista, als qui veia sovint, bé a Moscó, bé a Kuncovo, llur lloc d'estiueig i lleure. No estava acostumat a la inactivitat, ni a ser espectador passiu. No sabia estar-se quiet o dedicar-se a una vida tranquil·la i contemplativa. Les llargues reunions a part amb Dimitrov i Manuïlski, o conjuntament amb els dirigents del PCE, Pasionaria, Checa, Uribe i Hernández, delegats de la Komintern a la guerra d'Espanya, Togliatti, Stephanov i Gëro, i els caps de la Internacional abans esmentats, havien ja acabat (*). No hi havia motiu

(*) Al juliol acabaren les reunions realitzades a Moscó sobre la guerra d'Espanya, les quals resulten de difícil anàlisi per la falta de documentació directa. Tot indica, pels testimonis d' Hernández Tañeña, Castro Delgado, del Barrio i la versió majorment acurada de Joan Estruch a "El PCE en la clandestinidad 1939-1956", pàgines 50 a 59, que Togliatti es va treure tota responsabilitat del damunt inculpanent als altres, cosa que ja es dedueix dels seus informes adreçats al

per a continuar a Moscó, no tenia cap funció a complir i desitjava saber com estaven els seus, especialment la seva dona Rosa i la seva filla Nùria. La seva estada era confortable, no li faltaven diners ni tenia cap motiu de queixa que no fos la pesada quotidianitat. Era un espectador privilegiat que, a més, tenia accés directe a una part dels actors de l'obra real, no fictícia, sobre l'explosió que s'acostava. Va viure des de la primera tribuna l'inici i els primers mesos de la II Guerra Mundial. Saber-ho és fonamental per analitzar les seves primeres conferències sobre la conflagració.

Per primera vegada, Comorera es veia obligat a asseure's. No era aquest el seu costum. No ho havia estat quan definitivament marxava de Cervera per anar a Barcelona en la seva primera joventut. No havien passat dos dies que ja era del Bloc Republicà Autonomista, tres que ja ingressava al Partit Republicà català, quatre que ja l'enviaven a Tortosa amb motiu d'un article sobre la Guardia Civil, cinc que a la primera ocasió fugia cap a París. Igualment féu quan haqué de partir cap a l'Argentina, al poc temps ja ingressava al Partit Socialista i esdevenia un militant actiu que arriba-

Secretariat de la I.C.; la mateixa tàctica van seguir alguns dirigents del PCE, com Pasionaria, Uribe, o Mije, responsabilitzant al PSUC. Ningú volia ser responsable de la derrota, però pocs se salvaren de les crítiques: Pasionaria, Comorera, Hernández i Antón.

ria a formar part de la direcció. Tant és així que era expulsat del país després del cop d'Estat d'Uriburu, havent de marxar a Montevideo on al poc temps era anomenat Secretari del Centre Socialista. No cal que repetixi la seva infatigable activitat durant la República i la Guerra. Tenia tanta vitalitat com poca salut al seu cos. I de sobte, es trobava descansant en algun dels parcs o boscos de Moscú, disposant de tot el temps que volgués, sense estar pendent d'una trucada, ni barrinant el discurs que havia de pronunciar a la Monumental de Barcelona, ni preparant la reunió del Consell de la Generalitat prevista per a les quatre de la tarda. La pressa del passat era calma del present.

Gairebé tenia al damunt quaranta-cinc anys d'una vida que semblava imparable i, potser, mai no havia tingut la sensació de poder fruir, no competir, amb el temps. Ell omplia les hores llegint contra el rellotge i amb una gran capacitat d'assimilació. M'atreveixo a dir que Comorera no era d'aquells que primer s'asseuen comodament, es relaxen, obren el llibre amb parsimònia i deixen que l'autor els expliqui el que desitgi. No es buidava la ment per deixar pas a la lectura silenciosa. Me l'imagino vivint nerviosament l'argumentació de l'obra, corrent més que el propi autor com qui ja sap prèviament el que està buscant, barallant-se si calia o convencent-se fins a l'entusiasme, aixecant-se de la cadira cada deu planes, meditant els pros i contres, qualificant d'estúpid l'autor si discrepava o saludant el seu encert si quedava convençut. Era el contrast d'un home d'imatge freda i d'una profunda i apassionada flama interior. Era el sectarisme del seu seny.

Fou a Moscú, Estocolm i després també a Mèxic, com ja he comentat, on Comorera llegí els textos clàssics del marxisme. No és que s'iniciés aleshores en llur lectura pe-

rò si que fou a partir del 1939 quan ho féu amb major profunditat. El seu bagatge teòric mai no fou suficient per a considerar-lo un intel·lectual comunista, era més aviat un polític amb una gran facilitat per incorporar els seus coneixements teòrics en l'anàlisi de la realitat canviant. Els autors quasi exclusivament llegits eren Stalin, Lenin, Marx i Engels. Poso aquest ordre perquè moltes lectures de Marx i Engels les feia per mitjà de la filtració dels textos de Stalin i Lenin. No puc oblidar-me d'un text o llibre que seria obra de consulta de tants militants del PCE o del PSUC i també de Comorera. Era la quarta edició de la Història del Partit Comunista (bolxevic) de la U.R.S.S., els redactors de la qual havien estat Molotov, Kalinin, Vorochilov, Stanov i Gorki (894), i que fou aprovada en sessió del Comité Central al 1938. Comorera es referirà varies vegades a aquest llibre que, no cal ni dir-ho, era la història oficial. La bolxevització començava per ell mateix.

Entre el desig de marxar, la lectura apassionada i l'observació des de la llotja moscovita dels esdeveniments internacionals, Comorera visqué d'aprop el pacte germano-soviètic. El nou "pacte de Munich" mirant cap a l'Est, deixà boca-badats a tots aquells que havien reaccionat violentament contra la traïció de Chamberlain i de Daladierre a Munich. La decisió sorprenent de Stalin fou qualificada de magistral per uns, de traïdora per d'altres. Ja he explicat en el capítol anterior que el pacte de Munich no fou tansols un cop mortal per a la República en deixar-la definitivament a l'estacada Anglaterra i França, sino que significà, a més, un virat-

ge radical en la política exterior soviètica que, a fi de comptes, també deixava isolat al govern Negrín. La política seguida fins aleshores per Stalin perseguia fos com fos, una aliança amb les potències democràtiques contra l'enemic comú. I, en conseqüència, de cara a la guerra d'Espanya, la Unió Soviètica era la primera interessada en garantir l'aliança amb socialistes i republicans i que aquests fossin els principals protagonistes de la lluita contra el feixisme nacional i internacional, aclarint una i altra volta que la guerra espanyola no era una revolució social sino la defensa de la democràcia enfront de la sublevació feixista. Però quan la capitulació per la via de la negociació es confirma per part de Chamberlain i Daladier, esperant curullar les ambicions expansionistes de Hitler, i quan gran part de republicans i socialistes espanyols ja havien optat per la via del compromís per tal de fer menys penoses les conseqüències d'una guerra irremeiablement perduda, la Unió Soviètica es quedava sola en el context internacional i també com a única potència que estava encara al costat de la República. La situació era perillosa per a la URSS i mortal per a la República Espanyola.

Stalin, que sempre havia dubtat dels bons propòsits dels seus aliats capitalistes occidentals, no havia mai deixat de tenir clar que tant les potències democràtiques com les de l'eix Berlin-Roma-Tokio formaven part del mateix món capitalista i que les contradiccions entre els dos imperialsismes no feien oblidar que l'enemic darrer, el que representava un sistema econòmic, social i polític antagònic, era el sistema socialista de la Unió Soviètica. La defensa

de la URSS, de la pàtria del proletariat, passava per damunt de tot, i totes les mesures tàctiques que s'adoptessin eren justificades, adhuc revolucionàries, si servien a aquest objectiu. Després de Munich, que havia de fer la Unió Soviètica? Posar-se més que mai al costat de la República abandonada? Ajudar a aquells pobles que havien quedat sotmesos a Hitler i Mussolini amb el vist-i-plau de Chamberlain? Assumir que era el real enemic del món capitalista i posar-se al bell mig de la fera nazi per a combatre-la heroicament? No, aquest no era l'estil de Stalin. Es tractava de jugar amb les contradiccions dels dos imperialismes. Cap dels grans estadistes dubtaven ja en el seu fur intern que la II Guerra Mundial era un fet, ni Chamberlain que féu totes les concessions a Hitler, esperant inutilment que frenaria els seus impulsos o evitant una declaració de guerra que es veia incapaç d'afrontar. Stalin i Chamberlain es tenien tanta desconfiança entre ells com igual temença a Hitler. Desconfiant-se i tement-se feien un complement estrany que comportava que pactessin primer amb l'enemic que amb "l'amic". Clar que el significat del pacte era diferent. L'aliança desconfiada i insegura amb l'amic era per a preparar-se o fer la guerra, el pacte amb l'enemic era una treva segura. Ja que la guerra era inevitable, el millor era que comencés per un altre lloc. El joc de Chamberlain i Stalin acabava consistint en moure el cap de Hitler ara cap a l'Est, ara cap a l'Oest.

Hitler era el gran beneficiari d'aquest joc i les seves conquestes tenien el mèrit de vencer a una víctima emmanillada, venguda. Així havia caigut Txecoslovàquia, així cauria Polònia. Ell era el real director de la diplomàcia internacional, Chamberlain i Stalin estaven al seu servei.

Potser no podien fer altra cosa; en tot cas no té sentit avui pensar que hauria succeït si mai no s'hagués signat el pacte de Munich, si mai no s'hagués signat el pacte germano-soviètic.

Es fàcil caure en la temptació d'afirmar que el pacte de no agressió entre Hitler i Stalin, signat a Moscó el 23 d'agost de 1939 pels ministres d'Assumptes Exteriors Von Ribbentrop i Molotov, fou el desencadenant de la segona Guerra Mundial. La immediata ocupació de Polònia, un cop dividida i repartida entre ambdues potències, llençava a la guerra a Anglaterra i França, les quals s'havien obligat pel pacte signat el 31 de març a garantir la independència de Polònia. De fet, no estava en joc tansols el compromís amb el Govern polonès, sino que l'agressió nazi iniciada l'1 de setembre era ja una declaració de guerra a les potències occidentals. Hitler s'assegurava el front de l'Est, ocupant-lo i signant una treva amb la Unió Soviètica per a llençar-se amb tots els efectius cap a l'Oest. Quan Chamberlain envià un ultimatum a Hitler perquè retiri les seves forces de Polònia, la reacció d'aquest deuria ser entre sarcàstica i entusiasmada tot pensant que li anaven a declarar la guerra en el moment precís. Així ho feien Anglaterra i França el 3 de setembre del 1939. Els paladins de la "no intervenció" en la guerra d'Espanya, els qui havien mogut mans i manigues per a no trobar-se enfrontats en la línia de combat contra Hitler i Mussolini, es veien de sobte i per una jugada mestra de la qual n'eren absolutament aliens, en el primer rengle i esgotats per haver corregut tant en direcció contrària.

Stalin, que sempre havia temut trobar-se sol fent front a l'avenç de les forces motoritzades alemanyes amb la protecció de la "no intervenció" occidental, com qui justifica la possible agressió nazi, a l'igual que la franquista a Espanya, excusant-la com una croada anticomunista, havia entès millor, sense excuses, les raons profundes de l'expansió alemanya i sabia més bé que Chamberlain que l'ambició d'Hitler no acabava amb l'ocupació de la Unió Soviètica. Es tractava, doncs, de canviar l'ordre de les operacions militars i contestar a la fal·làcia de la "no intervenció" amb els mateixos mots.

En el transcurs del 1939 la Unió Soviètica orienta la seva política exterior en una doble direcció: manté les relacions de col·laboració política i militar amb Anglaterra i França, i obre una nova via diplomàtica cap a Berlin buscant la seguretat d'un pacte de no agressió davant la incertesa de la solidaritat occidental. El mes d'agost és la culminació en un i altre sentit, mentre Stalin manté contactes directes amb Hitler, arriba a Moscou el dia 10 una Comissió militar franco-britànica. La que es temia víctima propiciatòria es troba negociant a dues bandes amb tots els avantatges, amb la certesa de l'obsessió de Hitler d'assegurar el front de l'Est amb l'ocupació de Polònia i amb l'incertesa de no saber què succeïria si trencava les relacions amb Alemanya i aquesta es decidia a atacar cap a l'Est. S'arriscava Stalin a declarar la guerra a Hitler en el cas de que l'exèrcit alemany traspasés la frontera polonesa? Si així ho feia, tenia clar que amb independència que Anglaterra i França complissin llurs compromisos amb Polònia, qui estava al darrere d'aquest país era la Unió Soviètica. A un costat de la balança tenia la guerra segura, immediata i en primer rengle. I, a l'altre costat? Si pactava amb Hitler l'ocupació de Polònia, allunyava temporalment la guerra, canviant-la de

terreny, s'assegurava la frontera a costa de Polònia i Finlàndia i, a més, comptava amb un temps suplementari per a la fabricació de material de guerra i per a l'organització militar de cara a una guerra que molt probablement, tard o d'hora, hi hauria d'entrar. La decisió estava clara. El pacte interessava a Hitler i a Stalin. El primer continuava la seva expansió fàcilment triomfal, el segon assegurava la intervenció dels que havien maldat tant per "no intervenir" posant-los ben bé al davant de la fera. Els papers havien canviat, ara era la Unió Soviètica la que "no intervenia" en una guerra que començaria qualificant d'interimperialista.

Quan hom diu que la II Guerra Mundial esclata definitivament amb el pacte germano-soviètic, s'hauria de matisar que aquest pacte el que s'aprofita és l'entrada en el conflicte d'Anglaterra i França. La guerra ja havia començat abans amb la conquesta d'Abissínia, amb la flagrant intervenció d'Alemanya i Itàlia en la guerra d'Espanya, amb l'anexió d'Austria, amb la venda de Txecoslovàquia. Jo diria més exactament que el pacte germano-soviètic va ser la continuació lògica del pacte de Munich. Alemanya ja estava en guerra abans del 23 d'agost del 1939. L'únic és que primer Anglaterra i França, i després la Unió Soviètica, l'evitaven. Altres països, però, havien ja caigut sota la grapa del feixisme internacional.

El que sí havia canviat el Pacte germano-soviètic era l'anàlisi de la situació internacional i la política d'aliances. La nova "no intervenció" de la Unió Soviètica escombrava la que havia estat tossuda política d'aliança amb les forces democràtiques enfront el feixisme. La contradicció entre feixisme i democràcia quedava substituïda per la contradicció interimperialista. La URSS no tenia perquè intervenir en una guerra que tenia aquest caràcter.

Quan encara em ressonen els discursos de Comorera durant la guerra d'Espanya, afirmant la necessitat d'implantar a Anglaterra i França en la lluita contra el feixisme, d'aconseguir la més ampla unitat antifeixista en defensa de la deomocràcia i la Constitució, em ve al cap la pregunta de com Comorera explicaria la nova situació creada. Deixem que ell mateix ens faci la conferència:

"En les condicions noves creades per la guerra imperialista, les fronteres que separaven abans l'imperialisme pseudodemocràtic, s'han esborrat. En les condicions noves no ens pot temptar la feina de liquidar el feixisme deixant en peu el capitalisme. La nostra feina, avui, en les condicions noves, és lluitar contra el capitalisme, generador de guerra, suprimint-lo per a implantar el socialisme, règim de pau entre els homes i entre els pobles. "Els imperialistes dels països bel·ligerants -escriu el company Dimitrov- han començat la guerra per a un nou repartiment del món, per l'hegemonia mundial, condemnant a la destrucció a milions d'éssers. La classe obrera cridada a donar a la guerra la seva pròpia sortida revolucionària en el seu propi interès i pel bé de la humanitat treballadora, destruint d'una vegada per sempre les causes fonamentals de les guerres imperialistes". O sigui, el capitalisme".

"Abans de la guerra imperialista entre el feixisme, la forma més agressiva del capitalisme, i la pseudo-democràcia capitalista, podia establir-se una certa diferenciació per raons tàctiques. Però des del moment que les pseudo-democràcies varen guillotinar la República espanyola, el Front Popular francès, i han anat incorporant els mètodes de terror feixistes als propis mètodes d'opressió i repressió.-dissolució dels partits comunistes, expulsio dels parlaments dels diputats i senadors comu-

nistes, presons i camps de concentració per als millors combatents de la classe obrera, supressió dels drets d'associació, de reunió, de premsa, abandonament per la socialdemocràcia i el sindicalisme reformista del principi de la lluita de classes per a acceptar el principi fonamental del feixisme: col.laboració de classes-, i han imposat a la humanitat els horrors de la segona guerra imperialista, quin sentit veritable de lluita proletària tindria que ens entestéssim a mantenir una diferenciació que els fets han esborrat definitivament?

No, companys. Els dos grups imperialistes estan en guerra. Nosaltres hem de lluitar contra ells, contra la guerra imperialista, contra el capitalisme, per la pau i el socialisme" (895).

Cal explicar amb calma aquest triple salt mortal i sense ret. Què havia succeït per a que de sobte el VIIè Congrés de la Internacional Comunista quedés esborrat, per a que els vells aliats esdevinguessin enemics, per a que l'aliança interclassista del Front Popular la substituís el retorn a la lluita de classes al si de cada país? On quedava l'obstinació en què Comorera defensava el dilema feixisme i democràcia enfront dels qui s'entestaven en plantejar la contradicció entre capitalisme o socialisme?

El gir tàctic de cent vuitanta graus que havia significat el pacte germano-soviètic resultava que situava de nou les peces en el seu lloc, es tornava a les paraules de Lenin a l'acabament de la primera guerra mundial: "Si el Socialisme no triomfa a Europa, la pau entre els pobles no serà més que una treva, un parèntesi en la preparació de noves matances" (896). I el socialisme va

triomfar a la URSS, però no a la resta d'Europa. L'armistici de l'onze de novembre del 1918 va representar un nou repartiment del món, de les zones d'influència, de mercats i de matèries primeres. "El grup imperialista triomfant procedí a repartir-se el món. No alliberà les pròpies colònies, sinó que s'apropià de les colònies del grup vençut" (897). El bloqueig i l'encerclament de la Unió Soviètica dibuixava els dos móns antagònics després de la primera guerra imperialista i que, en paraules de Molotov, eren "el vell món del capitalisme, el qual comprèn tots els països capitalistes i colònies i semi-colònies que tenen sotmeses, i el món del socialisme, engendrat pel Poder dels Soviètics en el nostre país"(898). Aquesta era la característica fonamental de la gestació de la segona guerra imperialista, del desenvolupament de la segona guerra imperialista i, sobretot, seria la característica fonamental en la postguerra imperialista. I no es podia oblidar que els dos móns en presència eren antagònics i que el capitalisme no moriria voluntàriament: "Per la violència caigueren els vells imperis. Per la violència, el cristianisme enterrà el paganisme. Per la violència, el protestantisme sostragué mitja Europa al Vaticà. Per la violència, la burgesia anihilà la Monarquia Absoluta i la seva cort d'aristòcrates parasitaris. Per la violència, es constituïren les nacions actuals, i per la violència, les antigues colònies esdevingueren nacions sobiranes. Per la violència, els grups antagònics capitalistes es disputen el món, els mercats, les matèries primeres. Per la violència, el capitalisme pretén arrencar de socarrel el socialisme triomfant en la sisena part de la terra. Per la violència, morirà" (899).

La crisi del 1929 havia estat la fi del període de prosperitat que succeí a la primera guerra imperialista, el

temps en què la socialdemocràcia i el sindicalisme reformista assolien la funció de fidels servents, àdhuc gestors, del sistema capitalista que en l'eufòria dels anys de benestar havien arribat a creure compatible amb la superació de la lluita de classes. Era el temps en què la Unió Soviètica reconstruïa la seva economia sobre les bases noves del socialisme i sota la mirada engreïda i bel·ligerant de les potències victorioses de la guerra del 14 que no reconegueren el nou sistema fins el 1924, però que corregueren a buscar una major cordialitat en les relacions diplomàtiques en els anys 30, quan el perill de l'Alemanya nazi feia acte de presència, quan EE.UU. es decidien finalment a reconèixer també l'Estat dels Soviets. L'abisme en què caigué l'economia capitalista canvià radicalment la situació. La crisi econòmica i social interna dels països occidentals i l'amenaça del creixent potencial militar alemany obria un període de "reaparició" de la lluita de classes i d'involució autoritària a l'interior de les societats capitalistes alhora que la coexistència pacífica donava lloc a una profunda desestabilització internacional. La carrera d'armaments accentuada als anys trenta amb la justificació de defensar la pau era la primera alerta de la guerra. Comorera cita la intervenció de Stalin en el XVIè Congrés del Partit Comunista de la U.R.S.S., on va afirmar: "Els Estats burgesos s'armen furiosament i reagrupen llurs forces. Amb quina finalitat? No és certament, per a una conversa amistosa; és per a la guerra. Els imperialistes necessiten la guerra, car no d'altra manera poden repartir-se el món de nou, dividir-se novament els mercats, les fonts de matèries primeres i les zones d'inversió de capital" (900).

El capitalisme anglès que vivia sobre les espatlles de

500 milions d'éssers humans amb l'explotació colonial dels quals havia integrat als 46 milions d'anglesos en una mal·denominada democràcia, era responsable directe de les agressions internacionals de Japó sobre la Xina, Itàlia sobre Abissínia, Alemanya sobre Austria i Txecoslovàquia. Mentre els seus dominis colonials restessin intactes no aixecaria mai la veu contra l'expansionisme del feixisme internacional. Així havia caigut també la II República. Es més, el capitalisme anglès intentaria que les ambicions de l'eix Berlín-Roma-Tokio, s'orientes sin cap a la Unió Soviètica. ¿Per què, es preguntava recordant altra vegada a Stalin, s'estava realitzant un descarat repartiment del món i de les zones d'influència a costa de França, la Gran Bretanya i els Estats Units, sense que intentessin fer resistència i, fins i tot, amb complaença per la seva part? "Per por a la revolució? En part sí, però la part fonamental no és aquesta. Els no intervencionistes no volen entorpir el Japó -assenyalava el company Stalin- si s'embranca en una guerra contra Xina i, millor encara, contra la Unió Soviètica; no volen entorpir Alemanya si vol embrancar-se en els afers europeus i aventurar-se en una guerra contra la Unió Soviètica". El capitalisme anglès volia empènyer a Alemanya contra la Unió Soviètica, que l'expansionisme feixista no afectés el més mínim els seus dominis colonials i que, contràriament, es dirigís contra el real enemic del capitalisme, contra l'únic país socialista del món. No es podia oblidar, però, que l'ambició de Hitler anava més enllà d'ocupar aquelles zones que llieren cedides amb tanta facilitat. La lògica, la raó d'existir del nacional-socialisme era recuperar la nació alemanya i forçar un nou repartiment del món cicatritzant la ferida oberta encara per la I Gerra Mundial, creant un nou ordre internacional que el portava a enfrontar-se irremediablement contra les potències occidentals.

Quina era la política que corresponia adoptar? La defensa de la pau i de la Unió Soviètica. L'èscat de la segona guerra imperialista demostrava que els contradiccions interimperialistes no tenien altre terreny on dirimir-se que el de l'enfrontament armat. La declaració de guerra d'Anglaterra i França el 3 de setembre era l'inici del període interimperialista d'un conflicte internacional començat ja abans. "Estem en presència d'una guerra imperialista. El bloc dirigit per l'imperi britànic fa la guerra per conservar sencer en les seves mans el que posseeix. El bloc dirigit per Alemanya fa la guerra per forçar al primer a un nou repartiment del món. El bloc britànic no fa la guerra en nom de les colònies i dependents. El bloc alemany no fa la guerra en nom de les colònies i països dependents freturosos de llibertat, sinó per imposar a aquests un nou amo. En el seu caràcter i en la seva essència -diu el company Dimitrov- l'actual guerra és, per part dels dos grups combatents, una injusta guerra imperialista, malgrat les falses consignes emprades per les classes dominants dels Estats Capitalistes en lluita per amagar a les masses de tots els països llurs veritables intencions" (901). La classe obrera no podia caure en el parany del fals patriotisme nacional en una guerra que li era aliena i de la qual no en treuria cap benefici, malgrat soportar-la com el que més, fos quin fos el resultat del joc d'interessos entre els dos grups imperialistes. Aquesta no era la guerra de la classe obrera internacional, com no ho eren tal com deia Lenin, totes les guerres anexionistes i d'esclavització sobre els pobles. La guerra justa no és anexionista, sinó d'alliberament, de defensa contra una agressió exterior, contra l'esclavització i per l'alliberació del poble del jou del capitalisme, per l'emancipació de les colònies i dels països dependents del jou

de l'imperialisme. A cada país la classe obrera havia de lluitar contra la guerra imperialista i per la pau: "El capitalisme és la guerra, companys. El socialisme és la pau. Imposant la pau entre els pobles i els homes donarem el cop mortal al capitalisme i, damunt la terra alliberada, podrem contruir el socialisme" (902).

Alhora, la lluita per la pau es complementava amb la defensa de la Unió Soviètica. Era tan cert que la guerra imperialista no tenia altre fonament que la pugna per l'hegemonia internacional com que una vegada dirimides les contradiccions interimperialistes, l'enemic a destruir era la URSS. Si una cosa era indiscutible és que les relacions canviants que la Unió Soviètica tenia amb els Estats capitalistes en funció de les circumstàncies internacionals, no podien fer oblidar que "no hi ha més que un Estat proletari, un Estat socialista al món. Tots els altres Estats són capitalistes. No hi ha un sol Estat capitalista amic de la URSS. Tots els Estats capitalistes són enemics de la URSS". I per això eren justes les paraules de Stalin quan afirmava que "no ens hem orientat mai cap a Alemanya, com tampoc cap a Polònia o França. Ens hem orientat abans i ens orientem ara cap a la URSS" (903). La defensa de la URSS era també manera de lluitar contra la guerra i contra l'imperialisme. No era tan sols una defensa solidària, era la clau de l'internacionalisme proletari. La Unió Soviètica era l'aliada natural, la capdavantera de la classe obrera internacional, dels pobles oprimits pel colonialisme en la lluita contra l'imperialisme. La guerra imperialista havia demostrat que els problemes nacionals i colonials eren inseparables del problema de l'emancipació del domini del capital. La defensa de la URSS de l'amenaça imperialista, la lluita per la pau al si dels països capitalis

tes avançats i el recolzament dels moviments d'alliberació nacional en els països sotmesos al colonialisme eren tres formes complementàries de lluitar contra l'imperialisme i d'avançar cap al socialisme.

L'exposició de Comorera té la seva coherència, però si el capitalisme era l'únic enemic, tant si prenia la forma política de la democràcia o la del feixisme, quin sentit havia tingut el VIIè Congrés i la política de Front Popular? Eren solament mesures tàctiques? Les paraules de Comorera semblen dir que sí quan afirma que "abans de la guerra imperialista entre el feixisme i la pseudo-democràcia capitalista podia establir-se una certa diferenciació per raons tàctiques", però a continuació concreta que "des del moment que les pseudo-democràcies van guillotinar la República espanyola i el Front Popular francès, van empresonar els millors combatents de la classe obrera fent ús dels mètodes feixistes, van suspendre els drets de reunió, associació i premsa, quin sentit tenia continuar diferenciant entre feixisme i pseudo-democràcia capitalista?".

En la mida que Daladier optava per una política capituladora i cedia davant del gran capital que pressionava per la dissolució del Partit Comunista francès per tal de trobar una sortida de compromís amb Hitler, o que es produïa la traïció de Casado-Miaja-Besteiro a Espanya, els partits comunistes occidentals quedaven com els irrenunciablers: paladins de la lluita antifeixista. El front popular es trencava pel costat d'aquells que preferien pactar o, fins i tot, quedar compromesos amb l'expansió feixista abans de fer-hi front. Els "demòcrates" es treien la careta per ensenyar la seva autèntica cara burge

sa i la socialdemocràcia traïa un cop més al moviment obrer per a fer costat a l'imperialisme sota el fals patriotisme nacional. El col.laboracionisme socialdemòcrata havia de ser combatut implacablement amb l'objectiu de liquidar-lo dels rengles del moviment obrer. Només els partits comunistes resistien inesgotablement, contraris a tot compromís amb Hitler, abans la mort. El moviment comunista tornava a la situació anterior al 1935, no per voluntat pròpia sinó per la traïció de la socialdemocràcia i de la burgesia democràtica. El Front Popular s'esmicolava en el mateix grau que reapareixien les contradiccions internes del capitalisme i la perspectiva del partit únic del proletariat amb la fusió de socialistes i comunistes donava pas a una nova etapa de bel.ligerància i enfrontament radical.

I quan més heròica era la resistència comunista, se signa el pacte germano-soviètic. Les dificultats i contradiccions del front popular no havien disminuït en cap moment la fervent lluita dels comunistes d'Espanya i França contra el feixisme i en defensa de la democràcia. Ben cert que l'acord entre Hitler i Stalin fou una sorpresa majúscula per a molts. La direcció del partit comunista francès va justificar-lo com un intent suprem de salvar la pau, però mantenint íntegrament la seva posició de defensa nacional contra l'agressió hitleriana, afirma Claudin (904). Els fets posteriors dificultarien aquest equilibri inicial. Declarada ja la guerra a Alemanya, la premsa comunista seria suspesa i el 26 de setembre prohibit el partit comunista. Aquestes decisions no tenien perquè modificar la línia política del PCF envers el feixisme, sobretot davant les vacil.lacions del govern i les tendències capitulacionistes de la dreta. Però el seu alineament incondicional a la URSS quan

aquest envai la part oriental de Polònia i inicià l'ofensiva contra Finlàndia, va ser utilitzat per justificar el seu aïllament i persecució. Els qui havien estat en primer rengle de la resistència antifeixista i denunciaven amb raó les tendències capituladores, es trobaven, de sobte, acusats de traïció nacional precisament quan França declarava la guerra a Alemanya. La política de Front Popular quedava completament trossejada en un priper moment a Espanya i França quan la victòria segura de Franco o l'amenaça imminent de Hitler deixava isolats als comunistes en una resistència tan desesperada com inútil; en un segon moment, pel pacte gèrmano-soviètic que trencava tots els esquemes de la lluita antifeixista i que, contradictòriament, situava en el paper d'herois als qui havien perseguit el compromís, i de traïdors als qui havien resistit desesperadament.

La realitat és que tots els esforços realitzats per mantenir la unitat antifeixista queden dràsticament esborrats per la nova qualificació de guerra interimperialista. De sobte, els comunistes dels països occidentals, queden al marge d'una guerra injusta, i la lluita contra el feixisme i per la democràcia queda substituïda pel combat contra el capitalisme i pel socialisme. El PCF, que era el més afectat i implicat pel pacte germano-soviètic, mantingué aquesta posició fins i tot després de l'ocupació nazi. No prengué en mà la bandera de l'alliberació nacional sinó que plantejà l'alternativa socialista com única sortida revolucionària. No es tractava de caure en el bel·licisme imperialista, sinó de lluitar per una República popular i alliberar França de l'explotació capitalista.

Aquest forçat viratge esquerrista era l'única manera de

teoritzar el que havia estat només una mesura de "real-politik". Hom diria que les decisions d'Estat que prenguéss la Unió Soviètica no tenien perquè condicionar ni a la Internacional Comunista ni a la línia nacional dels partits comunistes, però la realitat era que no tan sols les condicionava sinó que també les determinava. No és qüestió de discutir una mesura, d'altra banda molt coherent, de defensa de l'Estat socialista de la URSS, sinó d'analitzar si aquest havia d'arrossegar al seu darrera al moviment comunista internacional. Clar que no és imaginable que el PCUS qualificués la guerra d'interimperialista i que els partits comunistes dels països en guerra entressin en ella qualificant-la d'alliberació nacional. En tot cas, havia d'esperar-se a que la Unió Soviètica fos agredida.

Del que no hi ha dubte és que continuar teoritzant el Front Popular era una fal·làcia. Comorera ho feia de manera fal·laç. Les circumstàncies havien canviat i no es podia parlar del front popular en els mateixos termes que abans. No es podia pactar amb el nacionalisme burgès o amb la socialdemocràcia que s'havien vengut a l'imperialisme britànic. Amb qui, doncs, el PSUC havia de formar el Front Popular? Amb la base, amb el poble, aquesta era la tesi de Comorera. La fugida de republicans i socialistes que s'alineaven amb els interessos del capitalisme anglès creava unes condicions noves en les que l'enemic a batre no era tan sols el feixisme sinó també les falses democràcies occidentals que, cada cop més, ensenyaven la seva autèntica cara imperialista. La "guerra" a l'imperialisme i la lluita per la República popular sota la direcció de la classe obrera eren els objectius a assolir en un context polític i social en què l'internacionalisme proletari tornava a estar en primer pla.

Així pensava Comorera després de ser signat el ja famós pacte del 23 d'agost, i declarada la guerra a Alemanya per Anglaterra i França. No seria fins a finals de novembre que Comorera marxaria a Estocolm, via Oslo, amb Jesús Hernández. En aquelles dates, la Unió Soviètica ja havia iniciat les accions necessàries per assegurar les seves fronteres que, malgrat el pacte de no agressió, les continuava veient amenaçades, sobretot després de l'avenç de les tropes alemanyes sobre Polònia. L'ocupació de la Polònia oriental i la signatura de sengles tractats amb els Estats bàltics pels quals la URSS podia situar en llur territori bases aeronavals i guarnicions militars, van ser les primeres mesures adoptades. Finlàndia es negà a seguir el mateix camí que Estònia, Letònia i Lituània. Estava disposada a totes les concessions o a la signatura de tractats de cooperació militar menys a cedir el més mínim la seva condició de nació sobirana. La importància geoestratègica de Finlàndia radicava principalment en la proximitat de Leningrado de la frontera finlandesa i en l'istme de Carelia on s'havia construït el cinturó fortificat Línia Mannerheim. És clar que la URSS volia controlar aquesta posició de gran importància estratègica per la defensa militar. Les accidentades negociacions quedaren interrompudes el 13 de novembre i el dia 30 del mateix mes, l'aviació russa bombardejava Helsinki iniciant-se les hostilitats (905).

El motiu del viatge de Comorera i Hernández a Estocolm no està clar, tot i que sembla que l'excusa adduïda fou establir un pont d'enllaç amb els refugiats i les organitzacions de França (906). Viatjaven com turistes llatino-americans que es dirigien a Noruega per embarcar cap a Amèrica. En arribar a Oslo, després d'haver estat tres dies a Suècia, van retornar clandestinament a aquest

país en lloc d'embarcar en el vaixell que els esperava. Un enllaç va encarregar-se de conduir-los cap a Estocolm en una nit rufada de neu i vent, després d'haver canviat d'automòbil poc després de passar la frontera. S'instal·laren en una còmoda residència d'Estocolm. Aviat s'adonaren de la inutilitat de la seva estada allà. L'ur situació il·legal i el seu tipus inamagable d'estrangers els dificultava qualsevol tasca que haguessin de realit_zar; els deixava pràcticament immobilitzats. Malgrat tot, hi van romandre prop de sis mesos, fins maig del 1940. L'atac d'Alemanya sobre França i la posterior ocupació trencà totes les relacions -si és que havien funcionat realment- amb l'organització de París. En trobar sense sentit el lloc de residència, tant Comorera com Hernández insistiren a Moscó en la seva voluntat d'anar a Mèx_{ic} i que, per tant, se'ls proporcionés la documentació necessària. No van tenir cap resposta fins que se'ls va ordenar tornar a la capital soviètica (907).

Novament, Comorera veia retardat el seu desig de creuar l'Atlàntic. Des del nou lloc d'observació, contemplà l'ambient hostil a la Unió Soviètica que es vivia a Suècia en plena guerra d'aquell país amb Finlàndia. La resistència finlandesa fou molt superior a l'esperada, tot i que a mitjans de març del 1940 el govern finlandès cedia a les condicions de Moscó després de l'ofensiva del gros de les forces soviètiques sobre la Línia Mannerheim. En les condicions de rendició, Finlàndia salvava la seva independència a canvi de perdre part important del seu territori nacional i concretament l'istme de Carelia juntament amb la segona ciutat finlandesa, Viipuri (908). Comorera i Hernández estaven ben bé al mig del foc en els darrers mesos del 1939 i primers del 1940, ja que quasi de manera encadenada amb el conflicte sovièti

co-finlandès, Alemanya iniciava la seva ofensiva a Escandinàvia el mes d'abril del 1940 per tal d'assegurar la futa del ferro des del port norueg de Narvik. La invasió de Dinamarca va ser tan fulgurant com ràpida la capitulació del rei Cristian X. L'ocupació de Noruega estava milimètricament preparada i comptava amb col.laboradors directes al si del Govern i l'alta Administració noruega, així com dins de les Forces Armades. El cap visible d'aquesta quinta columna era Vidkun Quisling, que tantes vegades citaria Comorera en els seus escrits, fent ús d'un nom que en el llenguatge comú es féu sinònim de col.laboració amb les forces nazis i de traïció nacional. El 9 d'abril, els alemanys col.locaven al seu col.laborador Quisling al front del govern norueg destituint a Nygaarsvold.

Un mes més tard, quan Alemanya ja havia començat l'atac contra Holanda en plena eufòria expansionista cap a l'Europa occidental, Comorera i Hernández retornaven a Moscou cridats per la Internacional Comunista. No tenia cap sentit continuar a Estocolm quan les comunicacions es feien més difícils per l'encerclament alemany i la neutralitat de Suècia esdevenia un equilibri quasi insostenible de mantenir. Hagueren de buscar-se els passaports pels seus propis mitjans, ja que no se'ls va enviar cap documentació per poder sortir del país. Ho aconseguiren per mitjà del senador socialista Branting, el qual els facilità la sortida per avió comptant amb totes les facilitats del Ministeri de l'Interior que, sorprès de la notícia, volgué treure's el problema del damunt el més aviat possible per evitar que transcendís que dos agents de la Internacional Comunista havien estat il.legalment sis mesos en el país amb el consegüent escàndol que això provocaria (909).

Quan arribaren a Moscó, Hernández hagué de quedar-se, però Comorera va poder marxar al poc temps per la ruta del Pacífic cap a Amèrica. Fou un llarg viatge fins a Vladivostok i allí embarcà cap a Estats Units, on residí poc temps a l'Ambaixada mexicana (910). Finalment, a principis d'agost, arribà a Mèxic amb el nom de José Comas, es posà en contacte amb Joan Grijalbo, amic d'ell, ex-vocal del Consell d'Economia en representació de la UGT i darrer Director General de Comerç a la conselleria d'Economia. Per mitjà de Joan Grijalbo, Comorera regularitzà la seva situació a Mèxic i s'instal·là provisionalment a casa d'un amic comú, Lozano, que havia estat delegat d'Hisenda a Barcelona durant la guerra (911).

Així que pogué, Comorera va escriure a Rosa Santacana i a la seva filla Núria. Ambdues s'havien refugiat a Buenos Aires on residien des de feia prop d'un any. Rosa Santacana havia acompanyat a Comorera quan aquest va anar a Moscó després d'acabada la guerra. Va tornar poc després cap a França on va recollir a la seva filla que estava internada en un Liceu de Burdeos i van marxar tot seguit cap a Sto. Domingo on hi van romandre uns mesos que es feren llargs i penosos en un dels llocs on els exiliats ho passaren més malament (912).

Quan van poder, van marxar cap a Xile on hi estigueren de pas i, finalment, entraren a l'Argentina. Núria Comorera no va tenir cap problema perquè era nascuda a Buenos Aires i ciutadana argentina, la seva mare va tenir dificultats per entrar al país, però finalment la van deixar passar. Argentina era el millor lloc on podien anar a raure ja que hi havien residit quasi onze anys, tenien amics i coneixien molt bé el país. Allà s'instal·

laren esperant rebre noves de Comorera que no arribaven mai. Com que Rosa Santacana era una molt bona modista, es posà treballar i amb l'ajuda dels vells amics, sobre tot la família Rahola, van anar subsistint. Comorera les escriu el 12 d'agost, excusant-se del retard per la impossibilitat material de fer-ho, les peripècies viscu- des i per por a cridar sobre elles l'atenció d'enemics (913). Els envia diners i els fa saber que aviat tindrà la seva situació legalitzada però que no sap encara el lloc de residència definitiu. Les primeres setmanes de Comorera a Mèxic foren molt atrafegades, tant per a organitzar la seva vida com per a relançar el partit. Una dolorosa infecció de boca i la dificultat d'aclimatar-se a més de 2000 metres d'altitud, el tingueren mig allit- tat durant vint dies (914).

Segons ell mateix explica, es trobà les coses "molt des ballestades" (915). En la seva absència, la direcció del PSUC havia quedat dispersa entre Europa i Amèrica. El Comité Executiu elegit en el Comité Central de París, el març del 1939, no arribà pràcticament a funcionar. La ràpida sortida de Comorera havia deixat el novell Comi- té Executiu decapitat. Amb ell havia marxat també Rafa- el Vidiella en un dels primers vaixells que salparen cap a la Unió Soviètica per la ruta del Bàltic (916). Pe- re Ardiaca i Miquel Valdés havien quedat apartats de la direcció i Serra Pàmies i Josep del Barrio marxaren tam- bé entrat l'estiu del 1939 cap a Moscó. A França s'hi quedaren Josep Marlés, Josep Muni, Felip Garcia "Matas", Josep Miret, Benejam i Dolors Piera (*).

(*) Abans que del Barrio i Serra Pàmies marxessin cap a Moscó, es va discutir què es feia amb la caixa del PSUC que sumava la gens

De moment, només van ser enviats a Amèrica com a delegats del Comité Central, per a coordinar els militants del PSUC allà exiliats, Ferréndiz, Fábregas i Fabregat-les tres efes-, i posteriorment Ortega (917). Mèxic, Santiago de Xile i Sto. Domingo eren els tres centres principals de concentració; les dures condicions de subsistència feien pel moment absurdes les més bones intencions de restablir l'activitat política organitzada. Fou després del pacte germano-soviètic quan la direcció del PSUC es dispersà. El radical canvi de les condicions polítiques a França, particularment per als comunistes, obligaren a replantejar el treball polític en la més absoluta clandestinitat. D'altra banda, el pacte havia provocat sorpresa i incomprensió en molts militants del PSUC. El Comité Executiu, seguint les posicions del PCF va proposar-se una política d'explicació de la situació internacional creada. A França la situació es feia cada cop més insostenible i d'Amèrica arribaven

menyspreable xifra de sis milions de francs. Josep Marlés era partidari d'ingressar-los en el Banc Comercial de la URSS, però tant Josep Miret com Serra Pàmies, ambdós masons, pensaven que era millor ingressar-los a la Banca francesa per mitjà del Ministre de Finances, Paul Reynaud. Pensaven que així es garantia la independència econòmica, i també política, del PSUC ja que si els diners es dipositaven al Banc Comercial de la URSS es posaven, de fet, sota el control de la Internacional Comunista, i el seu ús o recuperació igual es canalitzava a través del PCE, que era en aquells moments l'única Secció reconeguda per la Komintern a Espanya. Les fortes tensions existents al final de la guerra entre els dos partits abundaven aquesta posició. Va prevaler l'opinió de Serra Pàmies i Miret, encara que no tots els diners van ser lliurats a Paul Reynaud. La por

notícies del sobresalt que havia produït l'impacte de l'acord entre Hitler i Stalin. S'acordà desplaçar la direcció del partit a Mèxic quant a l'àrea americana i a Estocolm en relació amb l'àrea europea. El matrimoni Aznar i Piera partiren cap a Santiago de Xile, Josep Muni fou el primer en marxar cap a Mèxic i, posteriorment, hi anaren Felip Garcia "Matas" i Benejam. Josep Marlés s'ha via de dirigir a Suècia per dirigir des d'allí l'activitat del partit, viatge que no arribà a fer perquè fou Comorera el que hi havia anat des de Moscú. A finals del 1939 marxà també cap a Mèxic. I, finalment, Josep Miret continuà a França on va caure en mans dels nazis a Pa-rís l'any 1943. Un any després, el novembre del 1944, moria assassinat a trets per un oficial alemany en el camp de concentració de Mauthausen després d'haver caigut ferit per un bombardeig aliats (*).

a perdre la independència econòmica va fer oblidar el perill a que els diners s'extraviessin en un país tan insegur com França en aquelles circumstàncies. La qüestió és que es va perdre.

(Entrevista amb Josep Marlés; Perpinyà, 3 de març del 1979).

(*) La notícia de la mort de Josep Miret, succeïda el novembre del 1944, no es coneix fins a les acaballes de la guerra. El 23 d'abril del 1945, Pau Cirera dona la notícia a "Lluita" amb l'article: "Josep Miret, vilment assassinat pels SS". A Catalunya de Mèxic, no apareix fins el 10 de juny del 1945. L'agost del mateix any se li ret homenatge en el míting de celebració del IXè aniversari del PSUC a Tolosa, presidit per Ramon Soliva.

(Lluita, nº 13, 4 d'agost del 1945). En el Butlletí Interior del PSUC nº 2, del 15 de gener del 1950, s'explica el seu final i el de l'o-ficial que l'assassinà: "L'assassí de Josep Marlés ha estat decapit-tat amb destrat".

Ja he explicat com Comorera estigué pràcticament isolat a Estocolm i no tingué cap contacte amb els altres membres de la direcció elegits en el Comité Central d'Anvers. La direcció del PSUC es traslladà, doncs, a Mèxic. Josep Muni, que fou el primer en arribar, i després Felip Garcia "Matas" i Josep Marlés, es feren càrrec del control del partit mentre no arribés Comorera. Josep Marlés, responsable del PSUC a l'exterior, i Felip Garcia, que en coordinació amb el PCE portava la responsabilitat de l'interior, eren els dos homes forts. El primer que feren fou crear, amb la col.laboració de Joan Grijalbo i Ruiz Ponsetí, l'editorial Atlant des d'on s'editaria el portantveu del PSUC a Mèxic malgrat no constar explícitament. El nom escollit per a la publicació fou "Catalunya" que constava com a portantveu dels catalans a Amèrica. El primer número va aparèixer el 18 de febrer del 1940 (918). Es va organitzar també l'Agrupació d'Amics de Catalunya, que pretenia aglutinar a l'entorn del PSUC i la seva política a militants, simpatitzants i lluitadors antifranquistes. L'activitat del PSUC a Mèxic començava a tenir cos i a presentarruna imatge. Però això no va apaivagar les polèmiques que havia generat la política de "no intervenció" de la Unió Soviètica en una guerra qualificada d'imperialista. Tampoc havien disminuït les tensions de destacats militants del PSUC durant la guerra en relació amb el PCE.

La situació era tal que la direcció del PSUC no podia esperar l'arribada de Comorera per a adoptar una posició pública. Es així com a instància de Codovila, Josep Marlés escriu un document d'anàlisi de la situació internacional i nacional que es farà públic l'abril del 1940 amb el títol "Per l'alliberació social i nacional de Catalunya" i signat pel Comité Executiu del PSU de C. (Sec

ció Catalana de la Internacional Comunista) (919).

L'escrit comença explicant el caràcter de la guerra a Espanya dient que la victòria electoral del 16 de febrer obria un període de lluita per al desenvolupament "de la Revolució Democràtica que donés satisfacció a les rei vindicacions socials dels obrers i els camperols, i es constituís en valladar a l'avenç feixista minant les ba ses econòmiques sobre les quals aquest es recolzava". Era "una guerra d'alliberació i d'independència, revolu cionària i progressiva. Una guerra que amb la victòria assegurava la llibertat i les conquestes revolucionàries que el poble s'havia donat en transformar en el curs de la lluita, la República Democràtica Burgesa en una República Popular".

I què era la República Popular? "Una República Popular sense terratinents, sense grans capitalistes, sense cas tes militars i parasitàries. Una República Popular que havia donat la terra als camperols, que havia donat un règim de llibertat i treball als obrers, propulsor d'un nou esdevenidor històric i de vida feliç, que a Catalunya li assegurava el dret a unes àmplies llibertats nacionals". Josep Marlés, amb un llenguatge impulsiu, a l'estil de Comorera, culpava de la derrota a França i Anglaterra que amb les seves concessions estimulaven la intervenció feixista a Espanya, a la II Internacional i el seu suport a la "no intervenció", als provocadors anarquistes i el grup d'espies trotsquistes que amb la complaença de Largo Caballero van provocar el putch de maig, a la covardia i vacil·lació dels republicans que acabaren essent l'avançada de la capitulació i la contra revolució, a Prieto i Azaña, principals capituladors a Espanya i a Sbert, Aiguadé, Companys i d'altres partida

ris del compromís a Catalunya, els Casado, Besteiro, Miaja, W. Carrillo, Mera que "seguint els clams de la reacció anglo-francesa, després de la derrota de Catalunya, trencaven la unitat del Front Popular i enarboraven la bandera anticomunista i es llençaven a l'extermini físic de la part més combativa del poble, per a després lliurar impunement la República a la voracitat del falangisme, tal com convenia als interessos de l'Imperialisme franco-anglès".

Les paraules de Marlès m'estalvien qualsevol comentari sobre l'isolament del PSUC en aquells moments i sobre l'ambient de crispació i d'acusacions de tot tipus que es llençaven entre uns i altres. El document continua dient que si havia algun dubte sobre les causes exteriors que van determinar l'enfonsament de la República Popular espanyola, la segona guerra imperialista l'havia aclarit. La intenció darrera del pacte de Munich era conduir a Alemanya contra la Unió Soviètica, però el tret els va sortir malament perquè "Alemanya no marxà segons els càlculs de l'imperialisme anglès i francès, i preferí entendre's amb la URSS i jugar la seva pròpia carta imperialista. El pacte germano-soviètic fou un gran pas realitzat en favor de la pau, eliminant l'immediat perill de guerra pel poble soviètic". El que havia de ser una guerra contra la Unió Soviètica va esdevenir guerra interimperialista. I no es podia caure en la trampa de creure's que era una guerra contra el feixisme i en defensa de les llibertats. A què venia ara dir això, quan temps abans els imperialistes anglo-francesos i els seus lacais de la Segona Internacional havien col.laborat en la caiguda d'Abissínia, Espanya, Austria, Txecoslovàquia i Albània amb l'excusa del pacifisme? S'havia de lluitar

contra la guerra imperialista, contra els governs que la provocaven, en defensa de la pau, en defensa de la URSS, baluard de la pau i de la llibertat dels pobles.

Aquest escrit, que no era gens contemporitzador, era l'ideal per tancar files a l'entorn d'una política que, sens dubte, era clara i diàfana. També havia de provocar major distanciament per part d'aquells sectors del PSUC que no interpretaven d'igual manera la situació internacional i el pacte germano-soviètic. En tot cas, Mar lés no era Comorera i, per tant, la vinguda d'aquest prenia major rellevància.

Cal afegir que entre abril i agost del 1940 la guerra ja havia pres una extraordinària volada. Les ofensives iniciades el 10 de maig sobre Holanda i el dia següent sobre les que semblaven inexpugnables fortificacions belgues de Eben Emael, foren el punt de partida de l'avenç imparable alemany que prescindí de tots els esforços realitzats pels governs del Països Baixos per a no donar cap motiu a Hitler d'atacar i per a mantenir la més escrupolosa neutralitat. L'atac alemany protegit per l'aviació de la Luftwaffe va ser fulgurant. En cinc dies es rendia Holanda i el 27 de maig ho feia Leopoldo III, rei de Bèlgica. Les forces militars franceses i angleses que havien acudit en ajuda quedaren encerclades i a Dunquerque es produí la dramàtica fugida per mar de les divisions angleses i també d'un elevat nombre de soldats francesos i belgues en una tan improvitzada com atípica armada de vaixells militars i civils enviada apressadament des d'Anglaterra. Luxemburgo era la tercera anella de la cadena i la quarta França, que contemplava el 3 de juny com París era atacat per primera vegada per la Luftwaffe. Les columnes alemanyes ja avança

ven, per diferents fronts, França endins quan Itàlia s'unia a les forces nazis declarant la guerra a França l'11 de juny i enviava les seves divisions per atacar pel flanc sud-est. El 14 de juny queia París i el dia 22 era signat l'armistici. Les setmanes següents foren d'aparent calma, en les que Hitler es dedicà a consolidar les posicions conquerides i a negociar des de les mateixes amb Winston Churchill, primer ministre del Govern anglès des de la dimissió de Chamberlain, el 10 de maig. No hi hagué negociacions davant del silenci anglès i la temuda aviació alemanya rebia la primera ordre d'atac sobre Anglaterra el 6 d'agost.

En plena, doncs, batalla d'Anglaterra, Comorera arribava a Mèxic. Era el moment més expectant per escoltar la seva opinió. I és que, ben probablement, fou enviat a Mèxic quan l'extensió irreversible del conflicte obligava a tots els partits comunistes a unir-se a l'entorn de la política de la Unió Soviètica i de la Komintern en unes condicions internacionals gens favorables. Cal tenir en compte, a més, que el PSUC estava dirigit aleshores a Mèxic per Marlés i "Matas", que malgrat tenir tota la confiança del Presidium de la Internacional pels bons informes de Togliatti, eren nous en les seves funcions després de l'autèntica desaparició del Comitè Executiu que havia dirigit el PSUC durant la guerra, cosa que no passava en el PCE ja que Pedro Checa es trobava ja a Mèxic (*). Comorera arribava, doncs, amb plens po-

(*) Pedro Checa, Vicente Uribe i Antonio Mije portaven la direcció del PCE a Amèrica, des de Mèxic. Josep Marlés i Felip Garcia "Matas" actuaven amb estreta col.laboració amb Pedro Checa, espe-

ders per a fer del PSUC un partit bolxevic com a Secció Catalana de la Komintern. Després d'un llarg període de descans reprenia l'activitat política.

El primer que va fer després de tenir mínimament normalitzada la seva vida al nou lloc de residència, va ser escriure l'informe que havia de presentar en la seva primera aparició pública. La pregunta cabdal en plena agressió nazi sobre Anglaterra i que tants militants, particularment els que ja havien començat a desertar, esperaven resposta era: Com justificar la no intervenció de la Unió Soviètica i dels partits comunistes en la lluita contra el feixisme internacional, quan aquesta havia estat la irrenunciable política del PSUC durant la guerra d'Espanya contra les desviacions esquerristes del POUM i la FAI i contra les accions capituladores de destacats republicans i socialistes? Què havia passat perquè una guerra que era contra el feixisme nacional i internacional hagués esdevingut guerra interimperialista? Ell havia de donar la resposta. La unitat del PSUC penjava d'un fil i ell tenia dues opcions: tallar-lo o agafar-lo i esperar que els de més amunt fessin ús de les tises. Ell no havia anat a Mèxic, òbviament, per a denun-

cialment el primer, el que li va valer el qualificatiu d'espanyolista. Segons explica el mateix Marlés, no va tenir cap problema amb el PCE, fins a la mort de Pedro Checa, l'agost del 1942, però després d'ésser substituït aquest per Santiago Carrillo van començar a haver-hi dificultats. Les relacions amb Uribe i Mije no foren mai cordials, però com que la seva actitud era més aviat passiva, "vivien molt còmodament a Cuernavaca, amb tots els luxes que contrastaven amb les misèries de l'exili", no plantejaven massa problemes. (Entrevista amb Josep Marlés; Perpinyà, 3 de març 1979).

ciar el pacte nazi-soviètic, tampoc per a dir que una cosa era la política exterior de la Unió Soviètica i una altra la política nacional del PSUC que continuava sent solidària amb els països agredits pel nazisme i de lluita antifeixista. Ell havia anat a Mèxic a explicar el caràcter de la guerra interimperialista i la lluita per la República Popular al marge de la traïció de republicans i socialdemòcrates. Així ho féu en la tan esperada conferència del 8 de setembre i amb la sala plena de gom a gom. El títol de l'informe era "Contra la guerra imperialista i per l'alliberació social i nacional de Catalunya", no sempre tingué aquest títol, també es publicà amb el de "Període interimperialista de la Segona Guerra Mundial".

La modificació dels encapçalaments també la realitzà en d'altres informes com el que pronuncià el 26 de febrer del 1942 amb el títol de "Els muniquesos en acció" i que després es va editar amb el més innocu de "La situació internacional i nacional". Igualment, l'informe presentat al Comité Central d'Anvers tenia per títol "Presència de Catalunya en la guerra per la Independència", i Comorera va afegir al final "d'Espanya". En aquest darrer cas, però, el canvi no era motivat per alteracions de la conjuntura política, sinó per evitar interpretacions errònies dels mal intencionats. Malgrat la correcció, temps més tard, s'edità l'informe en un opuscle amb el títol original (*).

(*) Vegi's la correcció a mà de Comorera en el "Pensament Polític de Comorera", pàg. . Com es pot veure en l'opuscle transcrit a continuació, es respecta el títol original.

Comorera féu l'exposició en els termes i contingut ja explicats, donant suport a les posicions ja avançades per Marlés en el document del Comité Executiu del mes d'abril i posant la primera pedra del nou edifici: la desunificació. Tres mesos més tard, el 8 de desembre del 1940, Comorera confirmà les seves tesis en la conferència pronunciada "Contra traïdors i enemics, contra la guerra imperialista i per l'alliberació social i nacional de Catalunya" (920). Era la resposta als qui havien signat el mes de novembre un manifest adreçat als militants del PSUC en contra de les posicions de la direcció del partit i que estava signat, entre d'altres per Serra Pàmies, Fronjosà, Miquel Ferrer, Felip Barjau, Àngel Estivill i Ramon Fabregat (921). Comorera explica que hi ha tres criteris per analitzar la situació internacional, l'opció revolucionària caracteritzada per l'internacionalisme proletari, l'opció socialdemòcrata vinculada al nacionalisme estret de les pseudo-democràcies i l'opció feixista o la cara més agressiva de la mateixa moneda imperialista. El PSUC es ratificava una vegada més en la seva denúncia de la guerra imperialista: "nosaltres efirmem i afirmarem que aquesta no és una guerra de la democràcia contra el feixisme, sinó una guerra entre dos bàndols imperialistes per a un nou repartiment del món. Afirmem i afirmarem que amb la victòria impossible, un i altre bàndol imperialista no persegueixen crear un "nou ordre" de pau, llibertat i treball, sinó un domini refermat sobre la humanitat vençuda amb lluita i sense lluita, la liquidació del moviment obrer internacional, la reorganització del bloc de la reacció mundial contra la revolució proletària, contra la pàtria del socialisem victoriós, contra la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques".

ta a trossos. Des d'ara apareixerà davant el món que no volia saber la veritat, com el que ha estat sempre: com un vasall d'Hitler, com el traïdor que va vendre Espanya a Hitler

No ha caigut la bandera antisoviètica, anticomunista.

No deformem, però, les qüestions.

Ha caigut de les mans dels nostres enemics, la bandera anti-komintern.

No ha caigut, però, la bandera antisoviètica.

No ha caigut la bandera anticomunista.

Contra la Unió Soviètica, ja presenten el revers de la medalla. Abans la Unió Soviètica, s'immiscuïa en la vida de les altres nacions per a bolxevitzar-les. Ara, la Unió Soviètica s'ha convertit a l'ultra nacionalisme, a l'eslavisme absorbent; lliure de dèries internacionalistes imposarà la seva ambició imperialista -la tradicional línia dels Tsars- als petits i malaurats països veïns. Canvia la cançó, però el propòsit segueix éssent el mateix: refredar l'amor i la fervent adhesió del moviment obrer a la Unió Soviètica, desvetllar sospites i provocar fregaments perillosos en el conjunt de les Nacions Unides, isolar a la Unió Soviètica, posar bastons a les rodes de l'assalt comú contra els exèrcits hitlerians.

Contra els Partits Comunistes, s'intensificarà l'ofensiva. Els individus que Stalin qualifica d'enemics del comunisme - dins del moviment obrer, perseveraran?

Per a nosaltres és indiscutible que la massa obrera, alligornada tan tràgicament per l'experiència, desvetllada per la descomposició de la social democràcia i de l'anarco-sindicalisme, esperonada per les exigències d'una lluita a mort contra el nazifeixisme i els demés aliats i vassalls de tota mena, accelerarà la seva evolució cap a nosaltres. Que la classe obrera veurà en nosaltres la seva veritable, conseqüent i única avantguarda.

Però, no hem de dubtar pas que els líders corruptes, els burocrates desclassats, els faistes reaccionaris, els prietistes greixosos, faran, fan ja, el front únic anticomunista, -anti Unió Soviètica, amb els residus trotsquistes. Cal preveure que tots plegats s'esforçaran per articular-se en un trotsquisme reorganitzat i camuflat. Compte, companys: els escombriaires del Sr. Prieto no tenen manies, tot ho recullen!